

Vogel- en habitatrichtlijn in de Noordzee

Vogel- en habitatrichtlijn in de Noordzee

**N.M.J.A. Dankers
M.F. Leopold
C.J. Smit**

Alterra-rapport 695

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen, 2003

REFERAAT

N.M.J.A. Dankers, M.F. Leopold & C.J. Smit, 2003. *Vogel- en habitatrichtlijn in de Noordzee*. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-rapport 695. 92 blz. 4 fig.; 1 tab.; 30 ref.

In het Europese natuurbeleid nemen de Vogel- en Habitatrichtlijn een belangrijke plaats in. Door de individuele landen moeten gebieden worden aangemeld die belangrijk genoeg zijn om een bijdrage te leveren aan het tot stand komen van een Europese EHS (NATURA 2000). Voor het vasteland, de zoete wateren en de kustzone binnen de drie mijl lijn zijn gebieden aangemeld. Voor de vrije zee is nog onduidelijk of daar ook kwalificerende gebieden moeten worden aangemeld. Voorlopig wordt er van uitgegaan dat dit geëist wordt. In deze rapportage wordt nagegaan welke delen van de Noordzee zich op grond van criteria uit de VHR zouden kwalificeren. Tevens is nagegaan welke eisen er zijn uit andere internationale verdragen.

Trefwoorden: Noordzee, VHR, Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, OSPAR, NATURA 2000, Natuurbescherming, Beschermde gebieden

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door € 18,- over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-rapport 695. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

Opdrachtgever: LNV, Directie Natuur
Contactpersoon: Martin Lok, Wilmar Remmelts

© 2003 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte,
Postbus 47, NL-6700 AA Wageningen.
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: info@alterra.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Samenvatting	7
1 Inleiding	21
2 Internationale conventies en richtlijnen	25
2.1 Inleiding	25
2.2 Vogelrichtlijn	25
2.3 Habitatrichtlijn	26
2.4 OSPAR	28
3 Nationale wet- en regelgeving en beleidsnota's	31
3.1 Natuurbeschermingswet	31
3.2 Flora- en Faunawet	32
3.3 Structuurschema Groene Ruimte	32
3.4 Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening	34
4 Criteria afgeleid uit conventies en richtlijnen	37
4.1 Inleiding	37
4.2 Criteria op basis van soortenbenadering	37
4.2.1 Criteria voor het aanwijzen van gebieden op grond van het belang van dat gebied voor een soort uit een bijlage van de VR of HR	39
4.3 Criteria op basis van habitatbenadering	40
4.4 Criteria voor het aanwijzen van gebieden of maatregelen in een (deel)gebied op grond van OSPAR:	47
5 Beschrijving van soorten en habitats die voldoen aan de criteria voor maatregelen.	49
5.1 Beschrijving van de soorten	49
5.2 Beschrijving van gebieden die voldoen aan de criteria voor aanmelding	61
6 Aan te wijzen gebieden	65
6.1 Inleiding	65
6.2 Gebieden met generieke maatregelen voor soortbescherming	65
6.3 Aan te melden gebieden op basis van criteria	66
6.3.1 Gebiedskeuze op basis van voorkomende habitats	66
6.3.2 Gebiedskeuze op basis van voorkomende soorten	67
7 Te nemen maatregelen en effecten op belanghebbenden.	69
7.1 Te nemen maatregelen	69
7.1.1 Vanuit de Habitatbenadering	69
7.1.2 Vanuit Soortenbenadering	70
Literatuur	73

Bijlagen

1 Relevante delen uit de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn OSPAR Annex V	75
2 Bij Alterra rapport Vogel- en Habitatrichtlijn in de Noordzee	83

Samenvatting

Op Europees niveau wordt gestreefd naar het duurzaam beschermen van onze leefomgeving. Bescherming van individuele soorten en hun natuurlijke omgeving is onder andere uitgewerkt in de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn (beide ontwikkeld door de Europese Unie) en het OSPAR verdrag (een internationale overeenkomst voor het mariene gebied). In maart 2002 is in de Ministerraad besloten dat de Vogel- en Habitatrichtlijn ook in de Exclusieve Economische Zone (EEZ), dus buiten de 12-mijlszone, van toepassing zou moeten worden verklaard. Een dergelijk standpunt is in maart 2002 door middel van de Verklaring van Bergen (tijdens de 5e internationale Noordzee Ministersconferentie) in internationaal verband bevestigd. In deze verklaring worden verantwoordelijke overheden gevraagd om gebieden op de Noordzee aan te wijzen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. In het kader van deze richtlijnen kunnen Speciale Beschermings Zones (SBZ's) worden aangewezen waarbinnen maatregelen getroffen moeten worden die ten doel hebben specifieke habitats of soorten te beschermen. Voor een aantal soorten, namelijk die voorkomen op Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn, geldt dat deze ook beschermd dienen te worden buiten de aangewezen gebieden.

LNV heeft Alterra gevraagd de volgende vragen te beantwoorden:

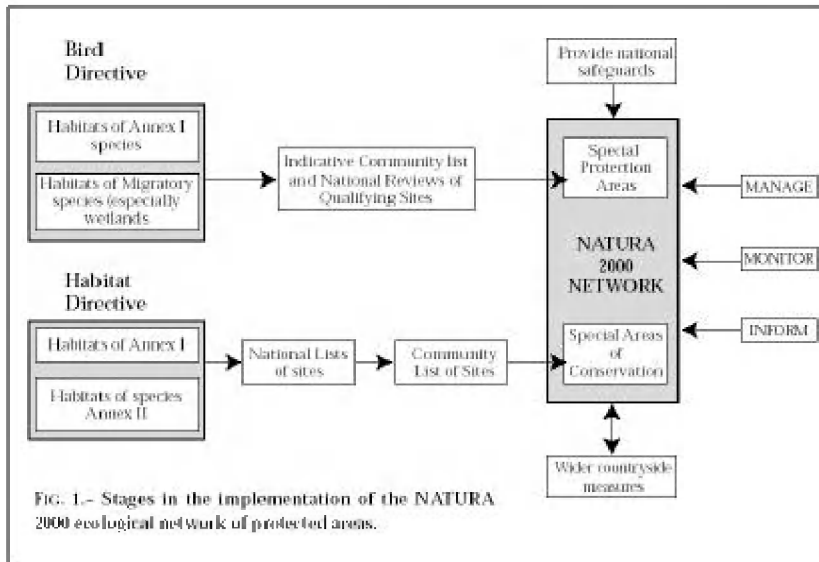
- Welke gebieden in de EEZ kwalificeren op grond van criteria uit Vogel- en/of Habitatrichtlijn
- Voor welke soorten moeten op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn extra maatregelen worden genomen
- Wat is de relatieve betekenis van de gebieden die zich kwalificeren in het licht van NATURA 2000
- Wat zijn op grond van OSPAR Bijlage V eventueel aanvullende verplichtingen? Hoe sluit dit aan bij de verplichtingen op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn

Door het landgerichte karakter van de Vogel- en Habitat richtlijnen zijn deze in veel gevallen vaag en moeilijk grijpbaar voor het mariene gebied. In principe zijn deze beide richtlijnen geschreven voor terrestrische gebieden, met inbegrip van lagunes en ondiepe kustgebieden. De volle zee (*offshore*) valt hier niet onder.

Organisaties als OSPAR en ICES richten zich dan ook naast gebiedsgerichte mogelijkheden (MPA's) vooral ook op generieke maatregelen om soorten te beschermen. Daarnaast wordt in OSPAR kader onderzocht of bepaalde habitats, los van een evt. soortsbescherming, de moeite waard zijn om te beschermen. Bij het beleid is er een ontwikkeling van ideeën waarneembaar om van MPA's, SPA's en SAC's een ecologisch netwerk samen te stellen, hetzij onder NATURA2000, hetzij onder het PEEN (Pan-Europees Ecologisch Netwerk), vooral ook omdat het NCP als kerngebied van de EHS is aangewezen.

Ondanks deze beperkingen is in verschillende gevallen onderzocht wat de mogelijkheden zijn van de implementatie van deze richtlijnen op volle zee. De Europese Unie (EU) wil een ecologisch netwerk realiseren gebaseerd op de gebieden die onder deze twee richtlijnen zijn (of in de toekomst worden) aangewezen, het zgn. NATURA 2000 netwerk.

Dit schema ziet er als volgt uit:

(uit: O'Briain M. (1998).

Achtergronden voor onderzoek ter onderbouwing voor de aanwijzing van te beschermen gebieden

Er zijn verschillende redenen om gebieden in de Noordzee aan te wijzen die in aanmerking komen voor een betere bescherming. In het kader van het OSPAR-verdrag wordt ook gewezen op het nut van gebiedsgerichte maatregelen om soorten en habitats te beschermen. Internationaal (tijdens de 5^e Noordzee Ministers Conferentie) is in OSPAR-kader de verplichting aangegaan Marine Protected Areas aan te wijzen.

In de Verklaring is dit voornemen aldus geformuleerd:

- “The Ministers agree that by 2010 relevant areas of the North Sea will be designated as marine protected areas belonging to a network of well-managed sites, safeguarding threatened and declining species, habitats and ecosystem functions, as well as areas which best represent the range of ecological and other relevant character in the OSPAR area” (statement 7)
- “The Ministers of the EU member States confirm that they will fulfil their obligations under the EU Habitats and Wild Birds Directives to protect species and nominate sites for the Natuta 2000 network without delay and implement plans as soon as possible” (statement 9).
- ◆ Invite the competent authorities to study the practicability of the application of the EU Wild Birds and Habitat Directives beyond the territorial seas of the EU Member States to the limits of their offshore jurisdiction; and
- ◆ Develop and – while taking into account existing international guidelines – adopt guidelines on how marine special protected areas and special areas of conservation can contribute to the conservation, restoration and protection of species and habitats

Ook in verschillende Nederlandse beleidsnota's (met name in de 5^e Nota Ruimtelijke Ordening, deel 3 en het Structuurschema Groene Ruimte 2, deel 1), twee nota's waarover nog geen definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden, en de onderliggende rapportages (Met de natuur in zee, Bisseling *et al.* 2001 die de natuur en conflicten met gebruikers beschrijft, en van Berkel *et al.* 2002 die de belangrijkste gebieden aangeven) worden delen van de Noordzee genoemd die speciale bescherming zouden moeten genieten. Uitgangspunt is daarbij meestal dat, door het in een zo natuurlijk mogelijke staat houden van ecotopen, tegelijk de habitats van vele verschillende soorten en daarmee die soorten beschermd worden. Algemeen wordt gestreefd naar behoud en herstel van karakteristieke fauna en naar behoud en herstel van een karakteristieke diversiteit van de visfauna en herstel van populaties van (andere) langlevende soorten. Deze uitgangspunten zijn volledig in overeenstemming met de uitgangspunten van OSPAR.

In de Nederlandse beleidsnota's worden de Kustzone, het Friese front, de Centrale Oestergronden, Klaverbank en Doggersbank specifiek genoemd als gebieden met een bijzondere natuurwaarden.

Belangrijkste punten uit de Europese richtlijnen

De EU-richtlijnen dienen te worden vastgelegd in nationale regelgeving. Nederland heeft ervoor gekozen hiervoor de Natuurbeschermingswet (NB-wet) en Flora- en Faunawet (FF-wet) aan te passen en in te zetten. De regelgeving op zee is wat dat betreft nog in ontwikkeling. De NB-wet is daar nog niet van toepassing. Er wordt gewerkt aan een "Nota Ruimte", en daarin worden in het kader van het stappenplan-EEZ voorstellen geformuleerd. Indien gebieden buiten de 12 mijl worden aangewezen is het belangrijk de "conservation objectives" duidelijk aan te geven. Deze kunnen per gebied verschillen. Activiteiten die niet conflicteren met de "conservation objectives" zijn toegestaan in het kader van de United Nations Convention on the Law of the Sea.

In de richtlijnen wordt gesproken over "significante effecten". Om verwarring met een statistische benadering te voorkomen wordt in deze rapportage de term **wezenlijke effecten** gebruikt.

Voor aanwijzing van gebieden zijn van belang :

Wat betreft Vogelrichtlijn (VR);

- Soorten die in Bijlage 1 van de VR met name worden genoemd. Voor de Noordzee zijn Roodkeelduiker, Parelduiker, Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern relevant.
- Het 1% criterium volgens de Ramsar conventie. Een gebied wordt als belangrijk gekwalificeerd wanneer van een watervogelsoort regelmatig meer dan 1% van de biogeografische populatie aanwezig is. De soort hoeft niet opgenomen te zijn in Bijlage 1 van de Vogelrichtlijn! Op basis van dit criterium lijken alle zeevogels van belang.
- Het Ramsar criterium dat een gebied zich kwalificeert als te beschermen gebied wanneer er regelmatig meer dan 20.000 watervogels voorkomen.

Wat betreft de Habitatrichtlijn (HR):

- Bijlage 1 van de HR, waarin specifieke habitats genoemd worden. Voor het NCP zijn relevant:
 - ♦ (habitat-type 1110) Sandbanks which are slightly covered by water all the time
 - ♦ (habitat-type 1170) Reefs
 - ♦ (habitat-type 1180) Submarine structures made by leaking gasses
- Bijlage 2 van de HR waarin soorten genoemd worden die van Communautair belang zijn. Deze soorten dienen binnen de SBZ's beschermd te worden. Het betreft Grijze Zeehond, Gewone Zeehond, Tuimelaar, Bruinvis, Karetschildpad, Fint, Elft, Rivierprik en Zeeprik. Op basis van de aanwezigheid van deze soorten kunnen SBZ's worden aangewezen.
- Bijlage 4 van de HR waarin soorten genoemd worden die ook buiten de SBZ's beschermd moeten worden. Daaronder vallen alle walvisachtigen (dus ook die uit bijlage 2), zeeschildpadden, Steur en Houting.

Voor de in Bijlage 4 genoemde soorten dienen, indien noodzakelijk, binnen de Nederlandse EEZ generieke maatregelen getroffen te worden.

Als gebieden zijn aangewezen moeten binnen de SBZ's passende maatregelen getroffen worden die waarborgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats waarvoor de zone is aangewezen, en de habitats van de te beschermen soorten niet verslechtert. Activiteiten die een wezenlijk effect hebben op soorten en habitats waarvoor het gebied is aangewezen, zijn verboden. Ze kunnen alleen worden toegestaan om dwingende redenen van openbaar belang (inclusief economische redenen). Wanneer toestemming gegeven wordt voor dergelijke activiteiten moeten compenserende maatregelen worden getroffen. Wanneer het een prioritaire soort of een prioritair habitat betreft zijn alleen activiteiten met negatieve effecten toegestaan als deze verband houden met menselijke gezondheid of openbare veiligheid. Voor andere redenen moet advies van de Commissie worden ingewonnen.

Maatregelen ten behoeve van natuurwaarden buiten het NCP

Door het aanwijzen van SBZ's in het kader van VHR worden niet automatisch alle doelen bereikt die door het beleid gesteld zijn, zoals duurzame bescherming van vispopulaties, een voor het gebied kenmerkende diversiteit etc.. Verschillende soorten hebben alleen baat bij generieke maatregelen, andere soorten hebben in de loop van het jaar of in de loop van een etmaal een ander verspreidingspatroon en laten zich niet in één habitatype of SBZ "vangen". Het is wellicht noodzakelijk om maatregelen te treffen die er toe leiden dat de *favourable conservation status* van SBZ's buiten de (Nederlandse) Noordzee gewaarborgd wordt. Hierbij kan gedacht worden aan soorten die kenmerkend zijn voor bepaalde gebieden zoals Waddenzee, Delta, IJsselmeer en rivieren, en die in de Noordzee bescherming behoeven omdat ze daar een periode in hun leven doorbrengen. Zo is het bijvoorbeeld nagenoeg onmogelijk dat een roggenpopulatie in de Waddenzee weer op een natuurlijk peil komt als in de Noordzee geen maatregelen genomen worden die overleving van deze roggen mogelijk maakt, indien deze vissen tussen beide wateren heen en weer trekken. Een ander voorbeeld is het voorkomen van grote aantallen jonge (nog niet vliegvlugge)

Zeekoeten op het Friese Front, die met hun vaders zwemmend vanaf het Isle of May het Front opzoeken om op te groeien tot ze kunnen vliegen. Het Isle of May is een Engelse SBZ, die zijn waarde grotendeels zou verliezen als cruciale opgroei- en foerageergebieden van de Zeekoeten worden aangetast. Omdat de selectiecriteria van OSPAR ruimer mogen worden geïnterpreteerd dan die van de VHR zou de OSPAR benadering, voor wat betreft het aanwijzen van beschermingszones, in zulke gevallen een waardevolle aanvulling kunnen betekenen.

Aan te wijzen gebieden binnen de EEZ op basis van habitatkenmerken

Op grond van een toetsing van de nu geldende aanwijzingscriteria en instructies uit de VHR kunnen, op basis van de huidige bijlagen en instructies, behalve voor de Noordzeekustzone, geen keiharde en onweerlegbare argumenten worden aangereikt om gebieden aan te wijzen als SBZ. Belangrijke omissie in de aanwijzingscriteria is echter dat deze primair zijn ontwikkeld voor terrestrische ecosystemen. Een open vraag is nog, of steeds voor iedere zeevogelsoort de beste gebieden binnen de Nederlandse EEZ aangewezen moeten worden, of dat dit beter eerst op Noordzeeschaal bekeken kan worden. In het laatste geval wordt beter op de problemen van de soorten ingegaan en wordt bovendien voorkomen dat een zeer uitgebreide lappendeken van eigenlijk irrelevante SBZ's ontstaat op de Nederlandse EEZ.

Omdat er in de Noordzee soorten voorkomen die vanuit natuurbeschermingsstandpunt beschermingswaardig zijn, o.a. omdat ze op een Rode Lijst staan of omdat ze tot de karakteristieke soorten van het ecosysteem behoren en zodoende bijdragen aan de voor dat ecosysteem karakteristieke biodiversiteit, zouden echter aanvullende beschermende maatregelen genomen kunnen worden. Veel langlevende soorten met een lage voortplantingscapaciteit hebben te lijden van chronische invloeden zoals een permanente visserijdruk, chronische olieverontreiniging of beschadiging door bodemberoerende visserij. Voorbeelden zijn de meeste haaien en roggen, een aantal schelpdieren en structuurvormende organismen. Aan de Habitatrichtlijn kunnen geen sterke argumenten ontleend worden om de slechte ecologische toestand van deze soorten te verbeteren, of de achteruitgang een halt toe te roepen. Toch zijn maatregelen nodig om de Noordzee of delen daarvan te laten voldoen aan de uitgangspunten voor NATURA 2000. De OSPAR benadering, die veel meer uitgaat van karakteristieke soorten en ecotopen van het mariene systeem dan de VHR, biedt daarvoor waarschijnlijk betere mogelijkheden. Soms is het mogelijk doelen te bereiken met generieke maatregelen, voor een aantal soorten zal het echter noodzakelijk zijn specifieke gebieden aan te wijzen waarin verdergaande maatregelen genomen worden.

Op basis van de aanwijzingscriteria die zijn geformuleerd in de Interpretation Manual van de EU kunnen de volgende habitats worden onderscheiden op basis waarvan in de EEZ Speciale Beschermingszones kunnen worden aangewezen:

Sandbanks which are slightly covered by water all the time (type 1110)

1. Criterium:

Volgens het criterium moeten zandbanken worden aangemeld die (meestal) minder dan 20 meter diep liggen.

2. Kwalificerende gebieden:

Tot de zandbanken die voldoen aan het 20 meter criterium behoren:

- ◆ het grootste deel van de kustzone binnen de 12 mijl, waarbij echter de vraag is of dit gezien moet worden als zandbank of als zandgebied, c.q. vooroever
- ◆ de Breeveertien die zich voor Den Haag tot 24 mijl buiten de kust uitstrekt. Dit gebied moet echter wellicht worden beschouwd als een voortzetting van de kustvlakte
- ◆ de duidelijk afgrensbare Zeelandbanken, die doorlopen in het Belgische deel van de Noordzee
- ◆ een aantal banken ten westen van IJmuiden. De Bruine Bank is plaatselijk ondieper dan 20 meter, maar bestaat hoofdzakelijk uit klei.

3. Onduidelijkheden in criterium

Onduidelijk is in hoeverre een kwalificerende zandbank duidelijk boven de omgeving moet uitsteken en of tussen naburige banken gelegen lagere gebieden ook onderdeel van het kwalificerende gebied zijn. Dit zijn ecologisch gezien dikwijls de interessantste delen. Evenmin is duidelijk tot welke voortgezette diepte de zeebodem nog als zandbank gerekend wordt en wat de definitie van "zand" is. Geologen en sedimentologen spreken van (zeer fijn) zand wanneer de korrelgrootte de 63 µm-grens overschrijdt. In dit verband dient nader te worden afgesproken in hoeverre ook banken bestaande uit klei, keileem of veen, al dan niet gemengd met zand, aan de definitie (zouden moeten) voldoen. Voor een gebied als de Doggersbank geldt dat de "top" ondieper ligt dan -20 meter, maar dat dit deel op het Engelse Plat ligt. Het Nederlandse (en Duitse) deel van de Doggersbank ligt dieper dan -20 meter.

In de Interpretation Manual van de EU wordt als diepte een maximum van 20 m t.o.v. *Chart Datum* aangegeven. Omdat uitgegaan wordt van het criterium "*slightly covered by water all the time*" zijn er argumenten om uit te gaan van de diepte ten opzicht van het Laagst (voorspelde) Astronomisch Tij (LAT), een maat die op termijn de internationale Chart Datum (het zogenaamde reductievlak) wordt van zeekaarten. In Nederlandse beleidsstukken (o.a. de Vijfde Nota RO, het SGR2 en regelingen betreffende zandwinning) wordt nog dikwijls het NAP (gemiddeld zeeniveau) aangehouden. In dat geval zouden ondiepe delen langs de kust en in de estuaria, die op een kaart als permanent onder water aangegeven staan, in werkelijkheid regelmatig droogvallen, en in de beschermingscategorie wadplaten horen. Door uit te gaan van LAT wordt dit probleem omzeild. Op steile delen van de kust heeft een keuze voor LAT nauwelijks invloed op de grootte van het gebied. In de vlak aflopende kuststrook tussen Rotterdam en IJmuiden echter wordt het gebied binnen de -20 meter-contour aanzienlijk groter. Wanneer Nederland van een andere basis uitgaat dan buurlanden kunnen aan de landsgrenzen vreemde overgangen in aan te wijzen gebieden optreden (bijvoorbeeld t.a.v. de in België doorlopende Zeelandbanken).

Reefs (type 1170)

1. Criterium

Onder reefs (riffen) wordt alle rotsachtige bodems en biogene riffen verstaan. De rotsachtige bodem mag (al dan niet permanent) door een dunne laag zand bedekt zijn.

2. Kwalificerende gebieden

Momenteel komen biogene riffen niet voor in de Nederlandse wateren, buiten de reeds aangemelde gebieden zoals Waddenzee en Oosterschelde. Potentieel kunnen zich wellicht *Sabellaria*-riffen en Oesterbanken ontwikkelen in en buiten de kustzone.

De Klaverbank bestaat voor en groot deel uit fijn grind, maar ook uit grotere stenen. Voor Nederland is dit het enige grote grindgebied binnen het NCP met een fauna die afwijkt van de zandige en slikkige Noordzeebodem, een habitatype dat het grootste deel van het NCP inneemt. Vanuit dat oogpunt is de Klaverbank beschermingswaardig.

3. Onduidelijkheden over de definitie

Wat betreft biogene riffen zijn er geen definitieproblemen. Mosselbanken, oesterbanken, *Sabellaria*-riffen etc. voldoen. Ook structuurvormende organismen zoals *Bryozoën*, Zeepokken, kalkkokervormende borstelwormen e.d. vestigen zich op hard substraat, dat op zichzelf ook al voldoet aan de definitie.

Onduidelijk is of grindbedden voldoen aan de definitie. In het Verenigd Koninkrijk worden grindbedden met stenen groter dan 64 mm tot de riffen gerekend. In Nederland wordt van grind gesproken wanneer de stenen groter zijn dan 32 mm. Momenteel is geen kennis beschikbaar welk percentage groter is dan 64 mm. Daarom is vooralsnog geen uitspraak mogelijk in hoeverre de Klaverbank als SBZ kan worden aangewezen, maar de Britten kwalificeren het aangrenzende Britse deel niet.

In het Nederlandse deel van de Noordzee komen plaatselijk kleine grindbedden en grotere stenen voor (variërend van tientallen cm tot enkele meters doorsnee). Er is geen sprake van aaneengesloten bedekking maar van losliggende stenen met soms grote tussenruimte. Dit gebied staat op de kaart als Texelse Stenen en Borkumse stenen. De afzonderlijke stenen kunnen mogelijk tot de riffen gerekend worden, en hebben een vergelijkbare fauna als scheepswrakken. De dichtheid is echter niet zodanig dat praktisch van een beschermingswaardig rif kan worden gesproken.

Submarine structures made by leaking gasses (type 1180)

1. Criterium

Er bestaan wereldwijd verschillende onderwaterstructuren die onder deze noemer vallen. Over het algemeen zijn het duidelijke verhogingen van zandsteen-carbonaatcomplexen met een karakteristieke fauna. Ook depressies in de zeebodem die ontstaan zijn door uitstromend gas en die een specifieke fauna hebben, zogenaamde *pockmarks*, worden geacht onder de definitie te vallen.

2. Kwalificerende gebieden

Van enkele *pockmarks* zijn posities bekend, maar deze zijn bij toeval gevonden. Het is niet bekend of ze (nog) actief zijn. Gericht onderzoek, en navraag bij bedrijven die uitgebreid seismisch onderzoek hebben uitgevoerd t.b.v. de olie- en gaswinning zal waarschijnlijk een aantal locaties in het noordelijk deel van het NCP opleveren.

3. Onduidelijkheden in de definitie

In zeer diepe wateren komen schoorsteenvormige structuren voor die gevormd worden door afzettingen uit opborrelend water of gas. In de Deense wateren komen ook op geringe diepte afzettingen voor van zandsteen-carbonaatcomplexen die enkele meters hoog kunnen worden en vele meters doorsnee. Ze worden gekenmerkt door een bijzondere levensgemeenschap. In het NCP zijn dergelijke structuren niet bekend. Wel komen in het NCP *pockmarks* voor. Deze depressies in de zeebodem worden veroorzaakt door ontsnappend methaangas en worden dikwijls gekenmerkt door een harde structuur van carbo-hydraten en een specifieke fauna, waarvan een deel een zwavel- of methaanstofwisseling heeft. Deze structuren worden geacht onder de definitie te vallen.

Aan te wijzen gebieden op basis van soorten

Voor soorten uit de Vogelrichtlijn lijkt de gehele Nederlandse kustzone, inclusief de monding van de Westerschelde en het gebied voor de Noord- en Zuid-Hollandse kust, zich voor aanwijzing te kwalificeren. Uitgebreide analyse van telgegevens en vergelijking met aantallen in de gehele Noordzee is echter noodzakelijk om hierover absolute zekerheid te hebben en om de afbakening nauwkeurig vast te leggen. Hierbij speelt het probleem dat een gebied zich eerder kwalificeert naarmate het groter genomen wordt. In geval van een zeegebied kan het zonder duidelijk afgrensbare delen uiteindelijk zo groot genomen worden dat er altijd wel een soort boven een drempelwaarde (criterium) komt. Soorten waarvoor de kustzone aangewezen zou kunnen worden zijn Roodkeelduiker, Aalscholver, Zwarte Zee-eend, Eidereend en verschillende soorten meeuwen en sterns.

Voor de Gewone zeehond is de gehele kustzone van belang als foerageergebied. Waar het foerageergebied van de Grijze zeehond ligt is niet bekend. Uit Engelse waarnemingen blijkt dat het merendeel van de voedseltochten binnen 40 mijl van de ligplaats plaatsvinden. Tochten van 100 mijl en meer zijn echter geen uitzondering.

Hierboven is al ingegaan op het belang van het Friese Front voor uit Engeland afkomstige Zeekoeten.

Voor de Bruinvis kan geen specifiek gebied aangewezen worden op grond van gepubliceerde data. In het Duitse deel van de Noordzee lijkt dat wel mogelijk i.v.m. de aanwezigheid van een concentratie ten westen van Sylt, waar ook jongen geboren worden. Op het NCP kan in het gehele gebied gestreefd worden naar generieke maatregelen waarmee negatieve invloeden op de soort kunnen worden voorkomen. Hierbij wordt vooral gedacht aan vermindering van bijvangsten in staand want en drijvende (resten van) netten, vermindering van verontreiniging en eventueel de beperking van onderwatergeluid. Vergelijkbare maatregelen liggen voor de hand voor

de Tuimelaar, die echter slechts bij hoge uitzondering en dan nog in zeer geringe aantallen op het NCP voorkomt.

Elft en Houting komen op het NCP niet meer of in zeer lage dichtheden voor, Rivier- en Zeeprik zijn algemener. In het voortplantingsseizoen trekken deze soorten naar het zoete water. De Fint komt dan in grote aantallen voor in de zeegaten. Indien mogelijkheden bestaan om verder naar binnen te trekken (vispassages of open estuaria) is het nog maar de vraag of het estuariene habitat geschikt is voor voortplanting. Elft en Houting komen waarschijnlijk in zulke kleine aantallen voor dat elke belemmering op de migratieroute desastreus is voor de kansen van deze soorten in Nederland. Het grootste probleem voor die soorten is dus het vinden van een toegang tot de binnenwateren en het vinden van een geschikte paaiplaats. Gezien de permanent hoge visserijdruk op de Noordzee zal ook de visserijsterfte tijdens het verblijf op de Noordzee hoog zijn. Hetzelfde, maar dan in nog sterkere mate, geldt voor de Steur die momenteel geboekt staat als uitgestorven. Deze soort verblijft vele jaren achtereen in zout water voordat de terugtocht naar het zoet water plaatsvindt. Zeeschildpadden komen in Nederlandse wateren alleen als dwaalgast voor. Voor deze soorten en de genoemde vissoorten hoeven op het NCP geen specifieke gebieden te worden aangewezen als SBZ.

Generieke maatregelen

Voor een aantal soorten (van Bijlage 4 van de HR) die in de gehele Noordzee voorkomen moeten, op grond van de VHR, maatregelen getroffen worden om hun populaties in stand te houden. Voor de z.g. prioritaire soorten is deze verplichting onweerlegbaar. Tijdens de 5e Noordzee Ministers Conferentie is al vastgelegd dat voor de walvisachtigen (waaronder de Bruinvis) maatregelen getroffen moeten worden ter reductie van de bijvangst. Bovendien moet een recoveryplan opgesteld worden.

Mogelijke maatregelen in aangewezen gebieden

In SBZ's die aangewezen zijn in het kader van VHR mogen activiteiten die invloed hebben op de wezenlijke waarden van het gebied niet uitgeoefend worden tenzij er een groot maatschappelijk belang mee gediend is. Ingeval het gaat om prioritaire soorten of habitats zijn alleen activiteiten toegestaan die essentieel zijn voor de volksgezondheid of veiligheid. In alle gevallen moet in geval van aantasting van wezenlijke waarden gezocht worden naar mogelijkheden voor compensatie.

i Permanent onder water staande zandbanken

Er dient nog discussie plaats te vinden over de vraag of het zinvol is maatregelen te treffen ter bescherming van de wezenlijke waarden van de permanent onder water staande zandbanken. Aantasting van wezenlijke kenmerken van het habitat (de zandige bodem) vindt alleen plaats door grootschalige zandwinning en bodemberoerende visserij. Bij zandwinning kan dat effect verminderd worden door het oppervlak van de winning te verkleinen en diepere gaten te maken. Door de configuratie van deze gaten zorgvuldig te kiezen kan worden voorkomen dat zuurstofloosheid en langdurige bezinking van fijn slib en organisch materiaal optreden.

Bestaand beleid is, om redenen van kustbescherming, geen zandwinning toe te staan in gebieden die ondieper zijn dan 20 meter NAP. Zandwinning conflicteert dus niet of nauwelijks met de maatregelen die het gevolg zijn van toepassing van de HR. In het geval van strand- of vooroeversuppleties die effecten hebben op bodemfauna zoals spisulabanken zal het aantonen van nut en noodzaak geen probleem zijn maar zal in het kader van de afweging aangegeven moeten worden of gemitigeerd (keuze van locatie) of gecompenseerd kan worden. Wel zou een conflict kunnen bestaan indien grootschalige zandwinning plaatsvindt in een gebied dat in het kader van OSPAR aangewezen is. Omdat het (gezien de schaal van de Noordzee) om beperkte gebieden gaat, zeker wanneer gekozen wordt voor diepe winning, kan het effect waarschijnlijk grotendeels gecompenseerd worden door gebieden te sluiten voor bodemberoerende visserij. Het sluiten van grote (1000 km²) gebieden voor visserij heeft geen meetbaar nadelig effect voor de visserijsector en de (tijdelijke) effecten van zandwinning worden daarmee grotendeels gecompenseerd. Naar de effecten van vooroeverzandsuppleties, dus het “begraven” van de zeebodem onder een extra zandlaag, wordt nog onderzoek gedaan.

Bodemberoerende visserij heeft een chronisch effect op flora en fauna van de zeebodem. Indien dit niet gewenst is moeten maatregelen genomen worden op grond van het streven naar het behoud van een favourable conservation status in het algemeen.

Pockmarks

Wat betreft *pockmarks* zou als eerste “maatregel” beter onderzocht moeten worden waar precies (actieve) *pockmarks* liggen op het NCP en hoe de “fauna” er ter plaatse uitziet. Volgens een precautionary principle zouden echter ook zonder aanvullende biologische kennis, gebieden, dan wel bekende locaties met *pockmarks* kunnen worden aangewezen onder de Habitatrichtlijn. Activiteiten die de structuur en/of het functioneren van een actieve *pockmark* zouden kunnen aantasten, moeten dan niet langer kunnen plaatsvinden. Omdat het hier gaat om structuren aan de bodem, valt in de eerste plaats te denken aan beperkingen m.b.t.:

- bodemberoerende visserij
- winning van zand en/of grind
- plaatsing van offshore installaties.

Het is belangrijk hierbij te bedenken dat het om kleine gebieden gaat. *Pockmarks* hebben een doorsnede van hooguit enkele honderden meters.

Mogelijke maatregelen in het kustgebied

Indien het gehele kustgebied wordt aangemeld is dat vooral vanwege het belang van het gebied als foerageergebied voor vogels en zeezoogdieren. Over het algemeen heeft visserij op plat- en rondvis en garnalen in de kustzone geen nadelig effect op de voedselbeschikbaarheid. De vispopulatie wordt bepaald door de algehele visserijdruk in de Noordzee. In de Noordzeekustzone is sprake van een andere situatie. Dit gebied dient als opgroeigebied (kinderkamer) voor veel Noordzee-vissoorten. Hiervoor gelden al restricties voor de visserij; of deze nog dienen te worden uitgebreid verdient mogelijk nadere studie. De visserij op schelpdieren in de kustzone

zal restricties worden opgelegd indien het gebied aangewezen wordt. In dit gebied vormt schelpdiervisserij een directe concurrent voor schelpdieretende vogels.

Omdat het kustgebied een karakteristieke biodiversiteit heeft moet die ook beschermd worden na aanwijzing, ook al was die biodiversiteit geen reden tot aanwijzing. Het gebied is wat dat betreft dan vergelijkbaar met een gebied dat in het kader van OSPAR is aangewezen. Daaruit zouden verdere restricties voor gebruikers kunnen voortvloeien.

Mogelijke maatregelen voor vogels

Individueen zijn kwetsbaar voor olievlekken en andere lipofiele, aan het oppervlak drijvende verontreinigingen. Staand want in de kustzone lijkt schadelijk maar dit is vooral een probleem in Deense, niet in Nederlandse kustwateren. Door Deense vissers wordt op het Nederlandse NCP wel met drijvende en staande netten gevestigd. Er zijn steeds meer aanwijzingen dat dood aangespoelde Bruinvissen in Nederland hiervan slachtoffer zijn geworden.

In hoeverre windmolens wezenlijke negatieve effecten hebben wordt onderzocht.

Verstoring door (kust)zeevervaart en kustvisserij kan worden verminderd, door gebieden met veel eenden (tijdelijk) een aparte status te geven.

Een mogelijkheid om iets voor zeevogels op volle zee te doen is het nemen van generieke maatregelen. Hierbij wordt gedacht aan:

- Het verder voorkomen van het ontstaan van olievlekken (onder andere) op zee door betere regels, betere controle en handhaving, strengere straffen bij overtredingen en betere faciliteiten (havenontvangstinstallaties) en bijbehorende regelgeving
- Het zo goed mogelijk opruimen van toch ontstane vlekken, en meer focus hierbij op belangrijke vogelgebieden
- Het tegengaan van voor zeevogels schadelijke vormen van visserij:
 - visserij op zandspiering en andere industrievissen en visserijmaatregelen in de kustzone, waardoor zowel jonge vis als schelpdieren gespaard zullen worden.
 - staand want visserij in belangrijke vogelgebieden (hele kustzone).

Mogelijke maatregelen voor zeehonden

Als de kustzone benoorden de Wadden tot aan de scheepvaartroute zou worden aangewezen, dan is dit mede omdat we vermoeden dat daar in de Noordzee belangrijke foerageergebieden liggen voor zeehonden. De voedselvoorziening aldaar moet dan gegarandeerd zijn. Gezien de biologisch vrijwel maximaal mogelijke populatiegroei van de Waddenzeepopulatie in de afgelopen jaren lijkt voedselbeschikbaarheid momenteel geen probleem te zijn. Ingrijpen in, bijvoorbeeld, de visserij in de kustzone lijkt daarom, als beschermingsmaatregel voor zeehonden, niet opportuun.

Tekortkomingen in de lijst van habitats en soorten in de HR

Tijdens discussies over toepassing van de VHR in de Noordzee bleek dat er veel onduidelijkheden waren over de eisen die de Europese Commissie stelt ten aanzien van zowel aanwijzing als de te nemen maatregelen. Ook is niet altijd duidelijk welk doel nagestreefd wordt en of de wel genoemde doelen bereikt kunnen worden met het aanwijzen van gebieden. Er is wel een uitvoerige Interpretation Manual, maar die dekt niet alle vragen die in het mariene gebied naar voren komen en blijkt niet altijd te zijn toegesneden op de noordwest Europese situatie.

Voorgesteld wordt om overleg op te starten met vertegenwoordigers van de EU. Daarbij zouden de volgende aspecten aan de orde kunnen komen:

- Een tekortkoming in de VHR systematiek is dat uitgegaan wordt van “huidige situatie”. Daar waar gebiedsdekkende chronische ingrepen bestaan (b.v. visserij, verontreiniging of eutrofiëring dreigt de VHR-systematiek de huidige toestand voor “eeuwig” te bestendigen, terwijl de toestand wellicht sub-optimaal is en vatbaar voor verbetering. De open zee verschilt daarin op veel punten van land/wad/kustsituaties. Daar hebben eerdere ruimtelijke natuurbeschermingsmaatregelen al refugia voor habitats/soorten gecreëerd. Op zee is dat door het nagenoeg ontbreken van ruimtelijk beleid niet zo. Dat zou pleiten voor het hanteren van “potentiële VHR waarden” en gebiedsbescherming. De HR (artikel 3 lid 1) spreekt wel van in voorkomende gevallen herstellen van een gunstige staat van instandhouding, maar niet is duidelijk hoe aan dat begrip wordt vorm gegeven.
- Nederland streeft voor de Noordzee naar een karakteristieke biodiversiteit en karakteristieke populatiestructuur. Met het aanwijzen van relatief kleine gebieden wordt dat naar alle waarschijnlijkheid niet of maar ten dele bereikt. De OSPAR benadering waar grotere gebieden aangewezen kunnen worden waar specifiek op het doel gerichte maatregelen genomen worden, en het nemen van generieke maatregelen draagt wellicht meer bij tot het bereiken van doelen in het kader van NATURA 2000
- Het habitat-type zandbanken is niet goed gedefinieerd. Vragen die aan de orde zouden kunnen komen zijn:
 - ◆ Wat wordt precies bedoeld? Is diepte een belangrijk criterium?
 - ◆ Wat is de karakteristieke waarde
 - ◆ Onduidelijk is of een zandbank duidelijk boven de omgeving moet uitsteken, of de tussen banken gelegen delen ook moeten worden meegerekend (dit zijn ecologisch gezien dikwijls de interessantste delen) en tot welke diepte een zeebodem als zandbank gerekend wordt
 - ◆ Onduidelijk is of de bank uit zand moet bestaan (met een bepaalde korrelgrootte) of dat ook banken van klei, keileem of veen, al dan niet gemengd met zand, aan de definitie (zouden moeten) voldoen.
- In de Interpretation Manual van de EU wordt als diepte een maximum van -20 meter t.o.v Chart Datum aangegeven. Omdat uitgegaan wordt van het criterium “*slightly covered by water all the time*” is het reëel uit te gaan van de diepte ten opzicht van het Laagst voorspelde Astronomisch Tij (LAT), een maat die op termijn de internationale Chart Datum wordt van zeekaarten. In Nederlandse

beleidsstukken (Vijfde Nota RO, SGR2, regelingen zandwinning etc.) wordt nog dikwijls het NAP (gemiddeld zeeniveau) aangehouden.

- In het geval van Zeegrassen zijn alleen de *Poseidonia* soorten genoemd als prioritaire soort. Deze soorten komen alleen in de Middellandse Zee voor. De *Zostera*-velden (vooral *Zostera marina*) langs de Atlantische en Noordzeekust lijken zeker ook in aanmerking te komen voor bescherming. Buiten de 12 mijlszone speelt dit overigens geen rol.
- Structuurvormende organismen zijn niet specifiek opgenomen, maar zijn belangrijk in het kader van NATURA 2000 en zeer gevoelig voor aantasting. Wanneer eenmaal aangetast is meestal sprake van een lange hersteltijd, terwijl in sommige situaties herstel niet mogelijk is. Als het zeer stevige structuren zijn vallen ze onder de categorie riffen. Maar niet duidelijk is wanneer een structuurvormende soort een rif vormt en wanneer niet.
- Karakteristieke ongestoorde gebieden zonder zeer specifieke hoog gewaardeerde soorten, maar van wezenlijk belang door uitgestrektheid, als verbindingszone, of als “landschapscomplex” (zie o.a. Red List of habitats and species in the Trilateral Waddensea) zijn niet opgenomen in de HR. In de OSPAR criteria voor aanwijzing zijn biotoopcomplexen wel specifiek genoemd.
- Onduidelijk is of (Nederlandse) grindbedden voldoen aan de definitie voor riffen. In het Verenigd Koninkrijk worden grindbedden met stenen groter dan 64 mm tot de riffen gerekend. In Nederland wordt van grind gesproken als de stenen groter zijn dan 32 mm, maar het is niet bekend welk percentage groter is dan 64 mm. In het Nederlandse deel van de Noordzee komen op sommige plaatsen grote stenen voor van tientallen cm tot meters doorsnee. Er is geen sprake van aaneengesloten bedekking maar van losliggende stenen met soms grote tussenruimte. Deze afzonderlijke stenen kunnen niet tot de riffen gerekend worden.
- Hoe verzekeren we het behoud van of herstel van een favourable conservation status voor de gehele Noordzee als er een constante chronische beïnvloeding is, maar er geen harde argumenten zijn om grote delen buiten de 20-meter dieptelijn aan te melden. Achteruitgang of uitblijven van herstel van de ecologische waarde van die delen heeft ook invloed op de favourable conservation status van wel aangemelde gebieden in de Noordzeekustzone, Waddenzee en de Deltawateren.
- Ten aanzien van de VR geldt, dat onduidelijk is of op nationaal niveau of op Noordzeeschaal gewerkt moet worden. Op soortniveau is het weinig zinvol om voor veel soorten binnen Nederland gebieden aan te gaan wijzen, omdat ze hier weliswaar voorkomen, maar ze hun hoofd-verspreiding buiten Nederland hebben. Het lijkt daarom zinvoller te mikken op die soorten waarvoor de Nederlandse wateren een wezenlijke functie hebben, in plaats van te kiezen voor een strategie die voor iedere afzonderlijke (trekkende) soort poogt de beste vijf gebieden binnen Nederland te vinden.
- Het lijkt wel zinvol refugia te realiseren waar bodemorganismen zich ongestoord kunnen ontwikkelen, en waar vastzittend eieren van bv haaien en roggen zich kunnen ontwikkelen. Een netwerk van dit soort gebieden kan fragmentatie van het zeeschap tegengaan en dat is onder andere een doel van NATURA 2000.

- Een valkuil bij gebiedsgericht beleid is dat aangewezen gebieden worden gezien als refugia waar buiten alles mag gebeuren. Als deze refugia afhankelijk zijn van migrerende organismen, of organismen met een groot leefgebied dan zou een gebiedsgerichte maatregel nadeliger kunnen uitpakken dan een generiek beleid over een groter gebied

1 Inleiding

Op Europees niveau wordt gestreefd naar het op lange termijn beschermen van onze leefomgeving. Bescherming van de natuurlijke omgeving is onder andere uitgewerkt in de Habitatrichtlijn, de Vogelrichtlijn, het OSPAR verdrag (voor het mariene gebied) en, op nationaal niveau, de Flora en Fauna wet, de Natuurbeschermingswet, het Structuurschema Groene Ruimte (SGR-2) en de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening. Deze laatste 2 (nog niet vastgestelde) beleidsstukken spreken zich ook uit over de Noordzee.

Volgens Artikel 3, lid 1 van de Habitatrichtlijn richt het beleid zich op het veiligstellen of opzetten van: *“een coherent Europees ecologisch netwerk (...) van speciale beschermingszones, Natura 2000 genaamd. Dit netwerk, dat bestaat uit gebieden met in bijlage I genoemde typen natuurlijke habitats en habitats van in bijlage II genoemde soorten, moet de betrokken typen natuurlijke habitats en habitats van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen”*.

NATURA 2000 sluit in principe aan op het PEEN (Pan Europees Ecologisch Netwerk; een internationale EHS). Het SGR-2 en de Nederlandse EHS zijn dus belangrijke bouwstenen voor PEEN. Het gremium waarlangs dit beleid wordt vormgegeven is op dit moment voor het mariene milieu hoofdzakelijk OSPAR

In het terrestrische gebied en in het zoete water zijn op basis van duidelijke criteria gebieden aangemeld en aangewezen. Dat ligt daar ook juridisch betrekkelijk eenvoudig omdat landen jurisdictie hebben over hun grondgebied. Voor het mariene gebied is de besluitvorming minder ver ontwikkeld en is de juridische situatie gecompliceerder. De keuze van mariene soorten en habitats en de criteria waarop deze keuzen zijn gebaseerd lijken bovendien niet altijd even goed doordacht en weinig concreet onderbouwd. Ze zijn echter wel vastgesteld in Brussel, en niet gemakkelijk (en zeker niet eenzijdig) te veranderen. Momenteel zijn alleen nog mariene gebieden aangemeld voor zover die onder de nationale jurisdictie vallen, d.w.z. binnen de 12 mijls zone, bijvoorbeeld de Voordelta.

In maart 2002 is in de Ministerraad besloten dat de Vogel- en Habitatrichtlijn ook in de Exclusieve Economische Zone (EEZ), dus buiten de 12 mijlszone, van toepassing zou moeten worden verklaard. Een dergelijk standpunt is in de Verklaring van Bergen (tijdens de 5e internationale Noordzee Ministersconferentie, maart 2002) in internationaal verband bevestigd. In deze verklaring worden verantwoordelijke overheden uitgenodigd om onverwijd gebieden op de Noordzee aan te wijzen onder de EG Vogel- en Habitatrichtlijn in het kader van Natura 2000. In de Verklaring is dit voornemen aldus geformuleerd:

- “The Ministers agree that by 2010 relevant areas of the North Sea will be designated as marine protected areas belonging to a network of well-managed sites, safeguarding threatened and declining species, habitats and ecosystem functions, as well as areas which best represent the range of ecological and other relevant character in the OSPAR area” (statement 7)

- “The Ministers of the EU member States confirm that they will fulfil their obligations under the EU Habitats and Wild Birds Directives to protect species and nominate sites for the Natura 2000 network without delay and implement plans as soon as possible” (statement 9).

In dit laatste statement wordt tevens aangegeven dat onderzoek dient te worden op welke wijze de EU-richtlijnen buiten de territoriale wateren kunnen worden toegepast

Tijdens een bijeenkomst in Gatwick in juni 2002 is uitvoerig gesproken over de mogelijkheid en de wenselijkheid om EU regelgeving ook van toepassing te verklaren op de EEZ in de Noordzee. Bovendien werden concrete voorstellen van het Verenigd Koninkrijk besproken om gebieden in de EEZ aan te wijzen en werd gediscussieerd over de hiervoor op te stellen criteria. Tijdens deze bijeenkomst bleek dat de basisgedachte om gebieden op de Noordzee aan te wijzen breed te worden gedragen, zowel door vertegenwoordigers van EU-lidstaten, toekomstige lidstaten als door de Europese Commissie.

Met het besluit dat de Vogel- en Habitatrichtlijn ook in de EEZ van toepassing is wordt de vraag relevant of Nederland ook gebieden in de EEZ voor de communautaire lijst wil aanmelden. In de Task Force Vogel- en Habitatrichtlijn is afgesproken dat Nederland tegen eind 2002 een standpunt bepaalt ten aanzien van de aanmelding van gebieden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal eerst onderzoek dienen te worden welke gebieden in de EEZ kwalificeren op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn. Daarnaast moeten de Vogel- en Habitatrichtlijn-gebieden welke kwalificeren gezien worden in hun relatieve betekenis als onderdeel van het Natura 2000 netwerk.

Nederland heeft zich inmiddels, via het OSPAR-verdrag en de EU-regelgeving die geïmplementeerd dient te worden, verplicht om beschermde gebieden op de Noordzee aan te wijzen. Het streven is erop gericht om verschillende verplichtingen met betrekking tot gebiedsbescherming zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen zodat deze elkaar kunnen versterken. In het kader van deze studie zal worden nagegaan in hoeverre verplichtingen die voortvloeien uit Bijlage V van het OSPAR-verdrag, die betrekking heeft op bescherming en behoud van ecosystemen en de biologische diversiteit van zeegebieden, overlap vertonen met verplichtingen op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn. Tevens zal worden onderzocht in hoeverre soorten die worden genoemd in Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn, en die ook voorkomen in de EEZ, beschermd moeten worden en waar deze soorten voorkomen.

LNV heeft Alterra gevraagd de volgende vragen te beantwoorden:

1. Welke gebieden in de EEZ kwalificeren op grond van criteria uit Vogel- en/of Habitatrichtlijn
2. Voor welke soorten moeten op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn extra maatregelen worden genomen

3. Wat is de relatieve betekenis van de gebieden die zich kwalificeren in het licht van Natura 2000
4. Wat zijn op grond van OSPAR Bijlage V eventueel aanvullende verplichtingen? Hoe sluit dit aan bij de verplichtingen op grond van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn
5. Wat zijn, op grond van bovenstaande bevindingen en de eisen die de Vogelrichtlijn (artikelen 5 t/m 9) en de Habitatrichtlijn (artikel 6 en 12 t/m 16) stellen de sociaal-economische consequenties voor het huidige en toekomstig gebruik? Wat zijn eventueel aanvullende consequenties op grond van OSPAR annex V?
6. De sociaal-economische consequenties worden in ieder geval in beeld gebracht voor de volgende gebruiksfuncties: visserij, oppervlakedelfstoffenwinning, olie- en gaswinning, windenergie, defensie, recreatie, scheepvaart.

2 Internationale conventies en richtlijnen

2.1 Inleiding

Naast het feit dat inmiddels (internationaal) is erkend dat delen van de Noordzee dienen te worden aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogel- en/of Habitatrichtlijn bestaan er verschillende andere internationale verdragen waarin de bescherming van het Noordzee-milieu en de op de Noordzee voorkomende diersoorten is vastgelegd.

Naast het Verdrag van Genève van 1959 inzake het Continentaal plat waarin de exclusieve rechten van kuststaten zijn geregeld met betrekking tot exploitatie en exploratie van natuurlijke rijkdommen is het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het Recht van de Zee / UNCLOS (getekend 10/12/1982 in Montego Bay) het belangrijkste. Hierin wordt het juridisch kader geschetst voor het gebruik van zeeën wereldwijd. Het verdrag is in november 1994 van kracht geworden en regelt met name de juridische status en het gebruik van de Exclusieve Economische Zone (EEZ). In dit verdrag is o.a. vastgelegd dat een kuststaat soevereine rechten heeft op het gebied van exploratie en exploitatie en het behoud van alle levende en niet levende natuurlijke rijkdommen boven en onder de zeebodem. Naast de in de EEZ nog niet operationele Vogel- en Habitatrichtlijn die NATURA 2000 als kader heeft, is bovendien het OSPAR verdrag belangrijk dat itgaat van PEEN. In de volgende deelhoofdstukken zal met name het belang van de Vogel- en Habitatrichtlijn en van OSPAR meer gedetailleerd worden besproken. Hierbij dient opgemerkt dat in het Nederlandstalige jargon geen onderscheid wordt gemaakt tussen een Special Protection Area (SPA, zoals genoemd in de Engeltalige versies van de Vogelrichtlijn) en een Special Area of Conservation (SAC, Habitatrichtlijn). Beide begrippen worden in het Nederlands aangeduid als Speciale Beschermingszone (SBZ).

Voor (ondiepe) wateren is bovendien de Ramsarconventie van belang. De Ramsarconventie is in belangrijke mate soortgericht, en richtinggevend voor de NB-wet (artikel 27). Een gebied kwalificeert zich volgens Ramsar als beschermingswaardig als er gedurende enige tijd, van een bepaalde vogelsoort, meer dan 1 % van de biogeografische populatie voorkomt.

Naast soortgerichte criteria kent de Ramsar-conventie ook het criterium dat een site als te beschermen gebied kwalificeert wanneer regelmatig 20.000 of meer watervogels van verschillende soorten in dat gebied voorkomen. In dit rapport zal tevens worden onderzocht of een dergelijk criterium ook kan worden toegepast op de Noordzee.

2.2 Vogelrichtlijn

Momenteel zijn in Nederland 79 gebieden met een totaal oppervlak van 10.000 km² als SBZ aangewezen. Dit komt overeen met 24.1% van het totale Nederlandse

oppervlak, inclusief binnenwateren (stand van zaken 11/04/2002, <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/barometer/barometer.htm>). Dit vrij hoge percentage wordt voor een belangrijk deel bepaald doordat de gehele Waddenzee, het IJsselmeer en de randmeren, de Noordzeekustzone benoorden de waddeneilanden tot 3 zeemijlen vanaf de kust, de Oosterschelde, Westerschelde, Grevelingen, Haringvliet, Veerse Meer en de Voordelta zijn aangewezen als SBZ. De richtlijn verplicht lidstaten van de Europese Unie de instandhouding te garanderen van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied waarop het Europese verdrag van toepassing is.

2.3 Habitatrichtlijn

Momenteel zijn in Nederland 76 gebieden, met in totaal 7330 km² aangemeld als SBZ (stand van zaken 11/04/2002, <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/barometer/barometer.htm>).

Hiertoe hebben de Waddenzee, exclusief enkele belangrijke vaarwegen, de buitendelta's van de Waddenzee die zich uitstrekken tot in de Noordzee, de Oosterschelde, Grevelingen, Haringvliet, de Voordelta en een vrij groot deel van het Nederlandse duinareaal. Aanwijzing van een gebied tot SBZ in het kader van de Habitatrichtlijn (en de Vogelrichtlijn) heeft tot gevolg dat wanneer invloeden van buitenaf de kwaliteit van de SBZ (kunnen) aantasten de lidstaten "*passende maatregelen*" dienen te treffen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats in de SBZ "*niet verslechtert*" (Artikel 6, lid 2 van de Habitatrichtlijn). Artikel 6, lid 3 zegt bovendien dat plannen of projecten die niet direct verband houden of nodig zijn voor het beheer van het gebied (bedoeld wordt de SBZ) "*een passende beoordeling*" dient te worden gemaakt "*van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstelling van het gebied*". De aanwezigheid van een SBZ en van soorten die heeft derhalve een externe werking op activiteiten die plaatsvinden buiten die gebieden.

De criteria volgens welke SBZ's dienen te worden vastgesteld zijn vastgelegd in Bijlage 3 van de Habitatrichtlijn. Deze zijn weergegeven in de volgende tekstbox:

BIJLAGE III

CRITERIA VOOR DE SELECTIE VAN GEBIEDEN DIE KUNNEN WORDEN AANGEWEZEN ALS GEBIEDEN VAN COMMUNAUTAIR BELANG EN ALS SPECIALE BESCHERMINGSZONES

FASE 1

Nationale beoordeling van het relatieve belang van de gebieden voor elk type natuurlijke habitat van bijlage I en elke soort van bijlage II (met inbegrip van de prioritaire typen natuurlijke habitats en de prioritaire soorten)

A. Criteria voor de beoordeling van het gebied voor een type natuurlijke habitat van bijlage I

- Mate van representativiteit van het type natuurlijke habitat in het gebied.
- Door het type natuurlijke habitat bestreken oppervlakte van het gebied ten opzichte van de totale door dit type natuurlijke habitat op het nationale grondgebied bestreken oppervlakte.
- Mate van instandhouding van de structuur en de functies van het betrokken type natuurlijke habitat en herstelmogelijkheid.
- Algemene beoordeling van de betekenis van het gebied voor de instandhouding van het betrokken type natuurlijke habitat.

B. Criteria voor de beoordeling van het gebied voor een soort van bijlage II

- Omvang en dichtheid van de populatie van de soort in het gebied ten opzichte van de populaties op het nationale grondgebied.
- Mate van instandhouding van de elementen van de habitat die van belang zijn voor de betrokken soort en herstelmogelijkheid.
- Mate van isolatie van de populatie in het gebied ten opzichte van het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort.
- Algemene beoordeling van de betekenis van het gebied voor de instandhouding van de betrokken soort.

C. Volgens deze criteria delen de Lid-Staten de gebieden in die zij op de nationale lijst voorstellen als gebieden welke in aanmerking komen voor aanwijzing als gebied van communautair belang, al naar gelang van hun betekenis voor de instandhouding van de in bijlage I genoemde typen natuurlijke habitats of de in bijlage II genoemde soorten.

D. Deze lijst omvat de gebieden met prioritaire typen natuurlijke habitats en de prioritaire soorten die volgens de onder A en B aangegeven criteria door de Lid-Staten zijn geselecteerd.

FASE 2

Beoordeling van het communautair belang van de op de nationale lijsten geplaatste gebieden

- Alle door de Lid-Staten in fase 1 aangewezen gebieden met prioritaire typen natuurlijke habitats en/of prioritaire soorten worden beschouwd als gebieden van communautair belang.
- De beoordeling van het communautaire belang van de overige gebieden die voorkomen op de lijsten van de Lid-Staten, d.w.z. van de bijdrage die zij leveren tot het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een natuurlijke habitat uit bijlage I of van een soort uit bijlage II en/of de coherentie van Natura 2000, geschiedt met inachtneming van de volgende criteria:
 - de relatieve betekenis van het gebied op nationaal niveau;
 - de geografische ligging van het gebied ten opzichte van de trekroutes van diersoorten van bijlage II, mede gelet op de vraag of het gebied eventueel deel uitmaakt van een samenhangend ecosysteem aan weerszijden van een of meer binnengrenzen van de Gemeenschap;
 - de totale oppervlakte van het gebied;
 - het aantal typen natuurlijke habitats van bijlage I en soorten van bijlage II in het gebied;
 - de algemene ecologische waarde van het gebied voor de betrokken bio-geografische regio's en/of voor het gehele in artikel 2 bedoelde grondgebied, zowel wat betreft het karakteristieke of unieke aspect van de bestanddelen als wat betreft de combinatie daarvan.

2.4 OSPAR

Het OSPAR-verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan (1992) komt in de plaats van het Verdrag van Oslo (1972) en het Verdrag van Parijs (1974). Beide verdragen zijn bedoeld om de verontreiniging van de zee door storting van afvalstoffen door schepen, luchtvaartuigen en platforms (Oslo) en vanaf het land (Parijs) te voorkomen. Beide verdragen zijn voorzien van een aantal bijlagen waarin stoffen worden genoemd die niet op zee gestort, geloosd dan wel verbrand mogen worden of waarvoor een vergunning is vereist. De besluiten zoals vastgelegd in de verdragen van Oslo en Parijs zijn overgenomen in het nieuwe OSPAR verdrag. In Bijlage V van dit verdrag (The Protection and Conservation of the Ecosystems and Biological Diversity of the Maritime Area) is de bescherming van het ecosysteem meer gedetailleerd opgenomen. De aanbevelingen in Bijlage V hebben betrekking op menselijke activiteiten in zeegebieden. Toetsingscriteria zijn de omvang, mate van intensiteit, duur en de mogelijkheden van herstel van (de effecten van) menselijke activiteiten. Deze zijn geformuleerd in Appendix 3 van de bijlage. Hierbij wordt niet specifiek gedacht aan de effecten van visserij. Article 4 van Bijlage V zegt namelijk dat *“no programme or measure concerning a question relating to the management of fisheries shall be adopted under this Annex”*. De uitvoerende OSPAR Commissie wordt in Bijlage V nadrukkelijk uitgenodigd om maatregelen te ontwikkelen om effecten van handelingen zoals geformuleerd in Appendix 3 te kunnen reguleren (*“to draw up programs and measures for the control of the human activities identified by the application of the criteria in Appendix 3”*). Hiertoe moet kennis worden verzameld en geëvalueerd en moeten beschermingsmaatregelen worden ontwikkeld (*“to develop means, consistent with international law, for instituting protective, conservation, restorative or precautionary measures related to specific areas or sites or related to particular species or habitats”*). Hierbij wordt nadrukkelijk aanbevolen om een gebiedsgerichte invulling van deze beschermende maatregelen te ontwikkelen (*“to aim for the application of an integrated ecosystem approach”*), waarbij aandacht dient te worden geschonken aan de vraag of een dergelijke benadering gericht moet zijn op delen van dan wel het gehele zeegebied (*“consideration shall be given to the question whether any particular programme or measure should apply to all, or a specified part, of the maritime area”*).

Het is nadrukkelijk de bedoeling dat de geformuleerde maatregelen in ander verband ontwikkelde maatregelen niet in de weg staan (*“programmes or measures under this new Annex shall avoid duplicating action which is already prescribed by other international conventions”*). Sterker nog: wanneer via andere maatregelen effectievere bescherming kan worden gegarandeerd moet hiervoor worden gekozen (*“before a programme or measure is adopted under this new Annex, consideration shall be given to whether action could be taken more appropriately under some other international convention or agreement”*). Naar de mening van de samenstellers van dit rapport zijn er dan ook geen redenen aan te nemen dat aanwijzing van gebieden via de Vogel- dan wel de Habitatrichtlijn conflicteert met de OSPAR overeenkomst.

OSPAR geeft wel veel meer mogelijkheden om een duurzame toekomst van de zeeën veilig te stellen. De lijst van soorten en te beschermen gebieden wordt in eerste

instantie ontwikkeld door workshops (Texel/Faial/Roscoff) met mariene specialisten uit verschillende landen. Criteria voor aanwijzen van gebieden zijn onder andere gebaseerd op het belang voor soorten die onder druk staan en een afnemende trend vertonen (ook al zijn ze niet echt zeldzaam), de kenmerkendheid van een gebied, en de mate van natuurlijkheid (of de mogelijkheid tot herstel). Daarom is het onder OSPAR ook mogelijk bijvoorbeeld grote gebieden met zandige bodem aan te wijzen waar maatregelen genomen kunnen worden om een chronische antropogene druk te reduceren waardoor deze gebieden weer een natuurlijk karakter krijgen dat uit kan stralen naar de verdere omgeving. In de laatste OSPAR workshop (Roscoff 2002) wordt dan ook geconcludeerd dat in het kader van OSPAR beschermde gebieden kunnen worden aangewezen *“for a full and much wider range of important marine habitats and species than currently covered by the Annexes to the Habitats and Birds Directives”* en bovendien *“facilitate and inform future revisions of EC Habitat Directive annexes through the ongoing OSPAR work on the selection of species and habitats”*

Vanuit OSPAR kan verwacht worden dat vóór 2010 in de Noordzee gebieden worden aangewezen die karakteristiek zijn voor de Noordzee en voor soorten en habitats. Deze benadering is in lijn met Nederlandse beleidsdoelstellingen. Voor het bereiken van de doelstelling van NATURA 2000 lijkt dit een vruchtbare benadering.

3 Nationale wet- en regelgeving en beleidsnota's

Het beleid en de bestaande regelgeving met betrekking tot de Noordzee is en wordt vastgelegd in het tweede Structuurschema Groene Ruimte (SGR2, Ministerie van LNV), de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening (Ministerie van VROM) en in bestaande wetgeving. Hierbij zijn met name de Natuurbeschermingswet en de Flora en Faunawet van belang. Zowel de Vijfde Nota als het SGR2 doorlopen momenteel de procedure van een planologische kernbeslissing. De status van de Vijfde Nota is momenteel (dec 2002) zeer onduidelijk. Deze nota is een strategische nota op hoofdlijnen over het ruimtelijk beleid, die gebiedsgewijs dient te worden ingevuld door o.a. provincies en gemeenten. De nota vormt het integratiekader van het rijksbeleid op het gebied van de ruimtelijke inrichting en het ruimtelijk kader voor procedureel minder ver gevorderde nota's zoals het SGR2. Het SGR2 bevindt zich in het stadium waarop nog kan worden ingesproken, waarover nog geen kabinetsstandpunt is bepaald en waarvan de definitieve tekst nog niet is vastgelegd. Het is onzeker of beide beleidsstukken naast elkaar blijven bestaan. In het kader van het kabinetsvoornemen tot vereenvoudiging van regelgeving wordt nagedacht over de mogelijkheid om relevante delen van het SGR te incorporeren in de 5^e Nota RO. Met betrekking tot de Noordzee hebben bovengenoemde beleidsstukken en wetgeving het volgende te melden:

3.1 Natuurbeschermingswet

Artikel 27 van de Natuurbeschermingswet (1998), dat handelt over internationale verplichtingen, koppelt de Vogelrichtlijn aan andere internationale overeenkomsten, met name aan het Ramsar verdrag. Artikel 27 stelt dat: *“Onze minister wijst gebieden aan ter uitvoering van verdragen of andere internationale verplichtingen met betrekking tot natuur- en landschapsbehoud, voor zover die verdragen of verplichtingen zulks met zich brengen”*. Op basis hiervan zijn niet alleen soorten die worden genoemd in Bijlage 1 van de Vogelrichtlijn van belang voor de aanwijzing van gebieden maar ook soorten waarvan de aantallen in z.g. Important Bird Areas (Heath & Evans 2000) de 1% normen van de biogeografische populaties overschrijden (overeenkomstig de normen van de Ramsar richtlijnen). Dit wil zeggen dat in sommige maanden meer dan 1% van de biogeografische populatie¹ van een soort in een dergelijk gebied aanwezig is. Door toepassing van Artikel 29 van de Natuurbeschermingswet is het overgrote deel van de in Nederland onderscheiden Important Bird Areas, als aanvulling op de lijst van gebieden die rechtstreeks kwalificeren op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn, aangewezen als Speciale Beschermingszone. Artikel 29 stelt dat, om internationale verdragen te kunnen uitvoeren, de overheid via een algemene maatregel van bestuur gebieden kan aanwijzen overeenkomstig de in deze verdragen vastgelegde criteria.

¹ Een biogeografische populatie kan een soort zijn, een ondersoort of een deel van een populatie die een specifiek en van de rest van de populatie van die soort afwijkend trekgedrag heeft

Momenteel wordt gewerkt aan een wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998. Naar het oordeel van de Europese Commissie heeft Nederland de Vogel- en Habitatrichtlijn nog onvoldoende heeft geïntegreerd in nationale wetgeving. In de nieuwe Natuurbeschermingswet zullen basisprincipes uit de Vogel- (met name de artikelen 3 lid 2 en 4 lid 1) en Habitatrichtlijn (artikelen 3 lid 2 en 6 lid 2,3 en 4) expliciet worden verankerd in nieuwe wetsartikelen. Hiermee wordt o.a. voorkomen dat in een zelfde gebied 2 wettelijke natuurbeschermingsregimes gaan gelden, één voortvloeiend uit aanwijzing van een gebied als Vogel- en Habitatrichtlijngebied en één op basis van het feit dat hetzelfde gebied is aangewezen als beschermd natuurgebied ingevolge van Artikel 10 van de Natuurbeschermingswet 1998. Tevens zullen in de nieuwe Natuurbeschermingswet bepalingen worden opgenomen waarmee het beheer van Speciale Beschermingszones wordt aangestuurd. Deze bepalingen zijn gedetailleerd uitgewerkt in Artikel 19 van de nieuwe Natuurbeschermingswet. In dit artikel is ook de procedure vastgelegd die dient te worden gevolgd wanneer plannen en ingrepen in of in de omgeving van SBZ's aan de orde zijn die mogelijk een negatief effect hebben op de te beschermen waarden binnen de SBZ's.

3.2 Flora- en Faunawet

Verplichtingen voortvloeiend uit de Vogel- en Habitatrichtlijn zijn recent geïmplementeerd in de Flora- en Faunawet, die geheel gericht is op soortenbescherming en op 1 april 2002 van kracht is geworden. Alle soorten die worden genoemd in Bijlagen 1 (Vogelrichtlijn) en 4 (Habitatrichtlijn) hebben inmiddels een wettelijke bescherming gekregen via de Flora- en Faunawet. Ze zijn opgenomen in de lijsten van beschermde soorten die als bijlage bij de wet zijn gevoegd dan wel via een algemene maatregel van bestuur (Staatsblad 523, 2000 en Staatscourant 13 maart 2002).

3.3 Structuurschema Groene Ruimte

De Noordzee is in het vigerende Structuurschema Groene Ruimte aangewezen als EHS-Kerngebied. Daarmee is vastgelegd dat de Noordzee belangrijke ecologische waarden bevat. Daarnaast heeft de Noordzee grote economische betekenis en is van belang voor de krijgsmacht. Volgens het Structuurschema Groene Ruimte 2 (SGR2) wordt de Noordzee aangemerkt als het “grootste natuurgebied” in Nederland en kerngebied in de Ecologische Hoofdstructuur. “*Vooral de bodemfauna blijkt steeds vaker in de gevarenzone te zitten door bodemberoerende visserij, zandwinning en andere bodemgebonden gebruiksfuncties*”. Binnen het gebied worden vijf gebieden genoemd die door hun bijzondere geomorfologische waarden bijzonder van karakter zijn: de kustzone, het Friese Front, de centrale Oestergronden, Klaverbank en Doggersbank (Fig. 1). Voor de kustzone wordt in het SGR2 als extra kenmerk genoemd dat zij niet alleen ecologisch van grote waarde is, maar dat zij ook een hoge belevingswaarde heeft. Het beleid is er op gericht dat wanneer nieuwe activiteiten op de Noordzee significante ruimtelijke consequenties hebben, hiervan eerst nut en noodzaak aangetoond moeten

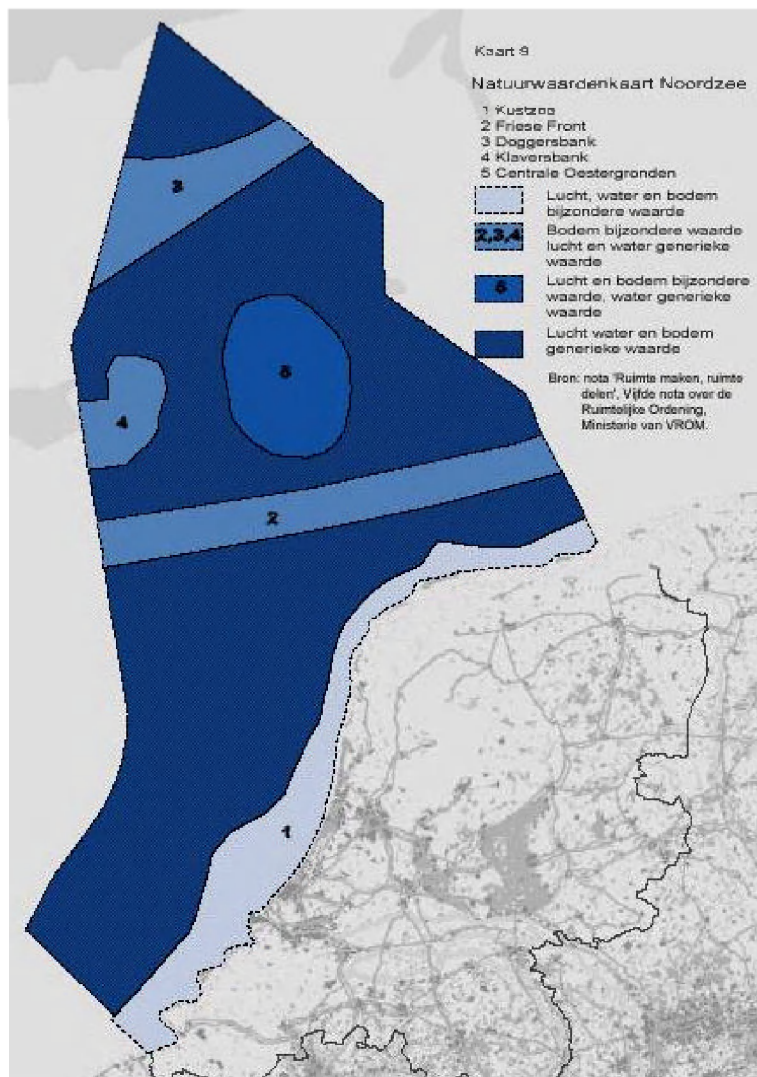
worden, tenzij deze activiteiten expliciet in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening worden toegestaan of door vigerend Rijksbeleid worden gestimuleerd. De bijzondere natuurwaarden van deze gebieden zijn in het SGR2 nader gespecificeerd (Tabel 1). Op basis van het project “Ecosysteendoelen Noordzee” zal het kabinet in Deel 3 van het Structuurschema Groene Ruimte aangeven of voor deze een planologische bescherming wordt ingesteld.

Tabel 1 Bijzondere natuurwaarden in vijf specifiek onderscheiden gebieden op de Noordzee. Bron: Structuurschema Groene Ruimte 2, Ministerie van LNV

Kustzone	vissen: hoge biodiversiteit, grote visrijkdom vogels: grote vogelrijkdom, zeer goede mogelijkheden voor foerageren, broeden, trekken, overwinteren bodemfauna: hoge productie, stapelvoedsel zeezoogdieren: migreren, rusten beleving: vrije horizon vrije waterstroom richting Waddenzee
Friese Front	bodemfauna: hoge biodiversiteit, zeldzame en langlevende soorten, stapelvoedsel vissen: grote visrijkdom vogels: grote vogelrijkdom
Centrale Oestergronden	bodemfauna: hoge biodiversiteit, zeldzame soorten
Klaverbank	bodemfauna: specifieke biodiversiteit
Doggersbank	bodemfauna: hoge biodiversiteit, zeldzame en langlevende soorten, lage biomassa vissen: grote visrijkdom vogels: grote vogelrijkdom (ook buiten het broedseizoen)

Daarnaast wordt ernaar gestreefd om binnen 20-30 jaren “de balans tussen ecosysteem en gebruik” op de Noordzee te herstellen. Hierbij worden o.a. de volgende “ambities” genoemd:

- minder algenbloei en een meer natuurlijke samenstelling van de algengemeenschap
- behoud en herstel van een karakteristieke bodemfauna
- behoud en herstel van de karakteristieke diversiteit van de visfauna en herstel van populaties langlevende soorten
- behoud en herstel van de duurzame populatie vogels en zeezoogdieren

Figuur 1 Natuurwaardenkaart Noordzee. Bron: Structuurschema Groene Ruimte 2, Ministerie van LNV, op basis van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, Ministerie van VROM. (Geen vigerend beleid)

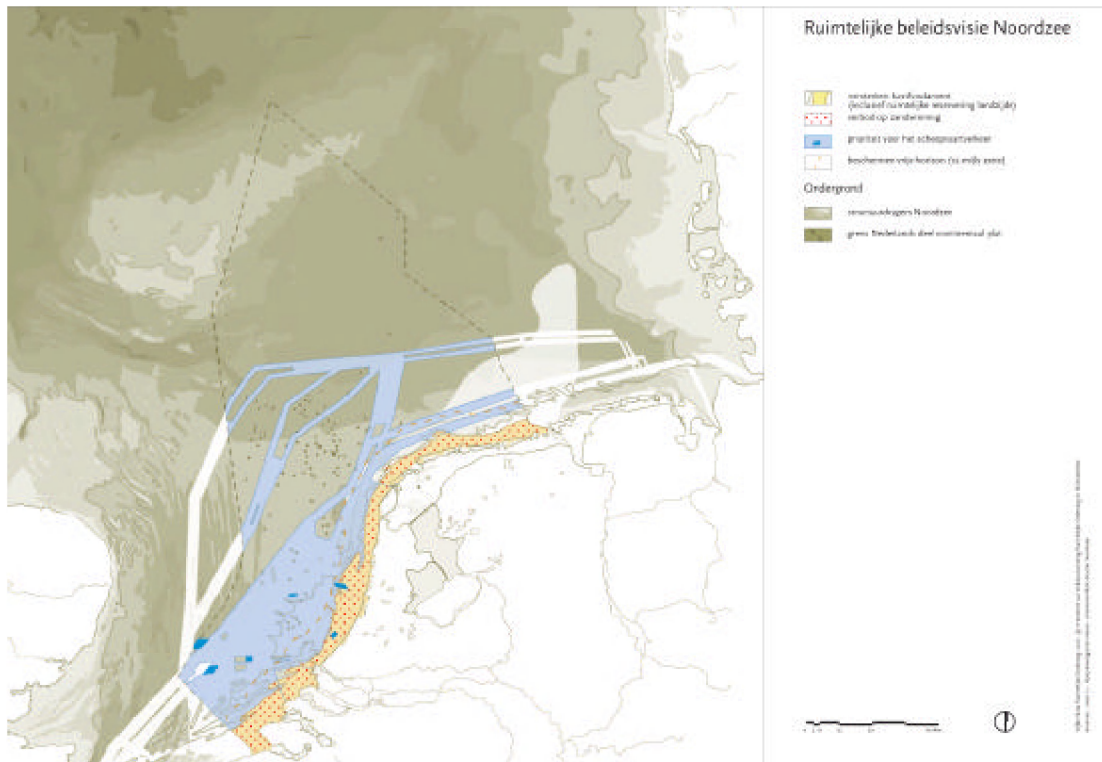
3.4 Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening

Belangrijkste doelen voor het beleid ten aanzien van de Noordzee, zoals geformuleerd in de Vijfde Nota, is het *“natuurlijk systeem vitaal te houden en economische functies op een verantwoorde manier de ruimte te geven. Nieuwe activiteiten, die mogelijk schade zouden kunnen opleveren worden pas toegelaten als nut en noodzaak zijn aangetoond en bij de keuze van de locaties uiterste zorgvuldigheid wordt betracht”*. Hierbij zijn de *“gebieden die vanwege hun bijzondere ecologische waarden uitermate geschikt zijn als habitat voor flora en fauna”* specifiek aangegeven. De locatie van nieuwe activiteiten met significante ruimtelijke consequenties dient te worden gevonden via het doorlopen van een in de Vijfde Nota weergegeven analyse op basis van een 6-stappenplan, waarin o.a. het voorzorgprincipe uit het OSPAR-verdrag is opgenomen. Als eerste toets dient nut en noodzaak te worden bepaald waarbij dient te worden nagegaan in hoeverre er sprake

is van redenen van groot openbaar belang. Er wordt nadrukkelijk gestreefd naar meervoudig ruimtegebruik door middel van combinaties van functies, in plaats van naar uitbreiding van het ruimtebeslag. In de EEZ is plaatsing van windturbines alleen toegestaan in aangegeven voorkeursgebieden. Nut en noodzaak van windenergie tot een vermogen van maximaal 6000 MW hoeven niet meer te worden aangetoond.

Winning van oppervlaktedelfstoffen is alleen toegestaan in het gebied zeewaarts van de NAP -20 m dieptelijn. Een uitzondering wordt gemaakt voor winning uit vaargeulen en overslagputten en voor het verwijderen van materiaal uit voormalige stortgebieden. Schelpenwinning blijft onder voorwaarden toegestaan behalve in uitsluitingsgebieden ten behoeve van kustverdediging.

De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening presenteert, naast de reeds genoemde, geen extra beleidsvoornemens. Belangrijk uitgangspunt is wel dat de zone tot de NAP -20 m dieptelijn (en niet de dieptelijn t.o.v. LAT, (zie later)) extra aandacht heeft vanwege de belangrijke functie die deze zone heeft voor het waarborgen van de veiligheid van laag Nederland (waarom binnen het gebied geen zandwinning is toegestaan) en de hoge ecologische waarden. Deze lijn is weergegeven in Fig. 2.

Figuur 2 Ruimtelijk beheersvisie voor de Noordzee met scheepvaartroutes en het kustfundament binnen de 20 m dieptelijn. Bron: Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, Ministerie van VROM, 2001

4 Criteria afgeleid uit conventies en richtlijnen

4.1 Inleiding

Uit de teksten van de verschillende conventies zijn criteria af te leiden voor het aanwijzen van gebieden waar beschermende maatregelen genomen moeten worden. Het gaat daarbij om aanwijzen van gebieden met een bepaald habitat type (ecotoop), maar ook om het handhaven of herstellen van een **'favourable conservation status'** van die habitats. Het is niet geheel duidelijk of daardoor ook eisen gesteld kunnen worden voor maatregelen in gebieden die buiten een aan te wijzen gebied liggen maar waar activiteiten plaats vinden die een wezenlijke invloed hebben op de favourable conservation status van een aangewezen gebied. Indien dat het geval is moeten ook criteria ontwikkeld worden voor maatregelen in de 3-12 mijl en buiten de 12 mijl zone die ten doel hebben om de favourable conservation status van aangewezen of aangemelde gebieden in de kustzone of elders te waarborgen.

4.2 Criteria op basis van soortenbenadering

De Vogelrichtlijn is gebaseerd op soorten die bescherming behoeven, de Habitatrichtlijn vooral op habitats van soorten en levensgemeenschappen. Er wordt van uitgegaan dat door het beschermen van een specifiek habitat de daarvan afhankelijke soort de beste bescherming verkrijgt. Toch worden in de Habitatrichtlijn ook een aantal prioritaire soorten genoemd waarbij het voorkomen in een gebied aanleiding geeft tot het nemen van beschermingsmaatregelen, ongeacht of het betreffende habitat volgens de richtlijn beschermingwaardig is.

In Nederland zijn SBZ's aangewezen op basis van 2 criteria:

- Het één van de vijf criterium: een gebied kan worden aangewezen wanneer het op basis van kwantitatieve criteria voor één of meer soorten uit Bijlage 1 van de Vogelrichtlijn bij de 5 belangrijkste gebieden van Nederland behoort. Deze Bijlage omvat 181 soorten (in de versie van 1997) waarvan er voor Nederland 44 relevant zijn
- Het 1% criterium; een gebied is geselecteerd wanneer regelmatig minstens 1% van de biogeografische populatie van een soort in het gebied aanwezig is. Deze selectie is gebaseerd op criteria die zijn ontwikkeld in het verdrag van Ramsar en is van toepassing op alle watervogels, ook op soorten die niet in Bijlage 1 worden genoemd.

Voorwaarde voor aanwijzing van terrestrische gebieden is dat ze minstens 100 ha groot moeten zijn, en dat minimaal 100 ha een beschermde status heeft.

Wat betreft de Vogelrichtlijn kunnen de volgende criteria worden afgeleid.

- Speciale aandacht voor de Annex 1-soorten die op het NCP [in relevante aantallen] voorkomen;

- Speciale aandacht voor soorten die sterk plaatselijk (geclusterd) voorkomen, met een sterke binding aan het habitat waar ze voorkomen;
- Speciale aandacht voor soorten die een negatieve tendens in hun aantallen op het NCP vertonen.

Lid 2 van Artikel 4 (dat handelt over niet in bijlage 1 genoemde soorten die tot de trekvogels worden gerekend, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan vogels van watergebieden) lijkt in tegenspraak met het idee dat de hierboven genoemde vogels speciale aandacht behoeven omdat het stelt dat in feite alle (trek)vogels soortgelijke maatregelen verdienen. **Alle** zeevogels op het NCP zijn trekvogels: ze hebben allen een verspreiding die in de broedtijd wezenlijk verschilt van die in de niet-broedtijd. Hierbij is een breed spectrum aan trekstrategieën aan de orde dat varieert van extreem-lange afstandstrek (Visdief, Noordse Stern) tot uitzwermen over de zee, aangrenzend aan de broedkolonie (Zilvermeeuw). Voor een soort als de Zilvermeeuw, waarvan gesteld zou kunnen worden dat de eigen vogels slechts uitzwermen en niet echt trekken, geldt echter dat in de winter het NCP ook bevolkt wordt door grote aantallen noordelijke Zilvermeeuwen (subspecies *argentatus*).

Vertaald naar de zeevogelsoorten van het NCP betekent dit:

- Speciale aandacht voor de Annex 1-soorten Roodkeel- en Parelduiker, Visdief, Noordse Stern en Grote Stern (talrijk), de Dwergstern (schaars en erg *inshore* voorkomend) en de Zwarte Stern (doortrekker);
- Speciale aandacht voor de groep van de zee-eenden (Eider, Topper, Zwarte- en Grote Zee-eend), vanwege het geclusterd voorkomen, de gevoeligheid voor bepaalde wijzigingen van hun leefgebied (te weten: schelpdiervisserij en olievlekken), en de sterke binding met het geprefereerde habitat (te weten: ondiepe kustwateren met rijke schelpdierbanken);
- Speciale aandacht voor de kustbroedvogels, anders dan de genoemde sterns, eveneens vanwege het geclusterd voorkomen (namelijk in en rond broedkolonies), dus voor de Aalscholver en de meeuwen;
- Aandacht voor alle andere zeevogels van het NCP.
- Hierbij wordt wat betreft het aanwijzen van belangrijke gebieden uitgegaan van het 1% criterium

Vogelsoorten welke worden genoemd in Bijlage 1 van de Vogelrichtlijn (soorten waarvoor speciale beschermingsmaatregelen dienen worden getroffen) en die in grote(re) aantallen voorkomen in het Nederlandse deel van de Noordzee zijn:

- Roodkeelduiker *Gavia stellata*
- Parelduiker *Gavia arctica*
- Grote Stern *Sterna sandvicensis*
- Visdief *Sterna hirundo*
- Noordse Stern *Sterna paradisaea*
- Dwergstern *Sterna albifrons*

Soorten die alleen op de stranden van de Noordzee voorkomen (zoals steltlopers) en soorten die in lage dichtheden voorkomen (zoals Stormvogeltjes *Hydrobates pelagicus*)

zijn niet in deze lijst meegenomen. De Aalscholver (*Phalacrocorax carbo sinensis*) is in 1997 van Bijlage 1 afgevoerd. De Zwarte stern moet gezien worden als een zoetwatersoort die alleen buiten de broedtijd gedurende vrij korte tijd op de Noordzee voorkomt. Het is niet duidelijk hoe met “dwaalgasten” omgegaan moet worden. Hiervoor ontbreken vooralsnog door de Europese Commissie op te stellen criteria (zie Bijlage).

Tot de soorten die **zouden kunnen** voldoen aan criteria die worden genoemd in de Ramsar- conventie (meer dan 1% van een biogeografische populatie is gedurende enige tijd in een bepaald gebied aanwezig) en waarnaar wordt gerefereerd in Artikel 27 van de Natuurbeschermingswet behoren:

- Roodkeelduiker *Gavia stellata*
- Parelduiker *Gavia arctica*
- Eidereend *Somateria mollissima*
- Zwarte Zee-eend *Melanitta nigra*
- Toppereend *Aythya marila*

Eerstgenoemde 4 soorten zijn in grotere aantallen aanwezig in de Noordzeekustzone ten noorden van de Waddeneilanden. Voor deze soorten behoort het gebied tot de top-5 in Nederland. Om dezelfde reden was de Toppereend een kwalificerende soort voor de Voordelta.

In dit rapport zal worden nagegaan in hoeverre er soorten (zoals Aalscholver *Phalacrocorax carbo sinensis*, Zilvermeeuw *Larus argentatus*, Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*, Alk *Alca torda* en Zeekoet *Uria aalge*) in dermate grote concentraties aanwezig zijn in andere delen van de Noordzee dat deze op basis van het 1%-criterium kunnen worden aangewezen als SBZ.

4.2.1 Criteria voor het aanwijzen van gebieden op grond van het belang van dat gebied voor een soort uit een bijlage van de VR of HR

Hierboven is al ingegaan op de vogelrichtlijn die van toepassing is op alle in het wild levende vogelsoorten. Lidstaten moeten alle nodige maatregelen nemen om de populatie van die vogels op een niveau te houden of te brengen dat beantwoordt aan ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen. Daarvoor moeten leefgebieden van voldoende omvang en gevarieerdheid worden beschermd, in stand gehouden of hersteld. Specifiek wordt genoemd het instellen van beschermingszone's en onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig ecologische eisen zowel binnen als buiten de beschermde gebieden.

In de Habitatrichtlijn worden naast habitats ook nadrukkelijk soorten genoemd. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen soorten welke worden genoemd in Bijlage 2 van de richtlijn en die welke worden genoemd in Bijlage 4. In Bijlage 2 zijn soorten opgenomen die van Communautair belang zijn. Op basis van het voorkomen van deze soorten zijn de Speciale Beschermingszones aangewezen. Deze

soorten dienen **binnen de SBZ** te worden beschermd (Artikel 1 Habitatrichtlijn). Tot de soorten uit Bijlage 2 die voorkomen op de Noordzee behoren:

- Grijs Zeehond *Halichoerus grypus*,
- Gewone Zeehond *Phoca vitulina*,
- Tuimelaar *Tursiops truncatus*,
- Bruinvis *Phocoena phocoena*,
- Karetschildpad *Caretta caretta*
- Zeeprik *Petromyzon marinus*
- Rivierprik *Lampetra fluviatilis*
- Fint *Alosa fallax*
- Elft *Alosa alosa*

Een aantal van deze soorten komt ook terug in Bijlage 4.

Soorten welke worden genoemd in Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn dienen ook **buiten de SBZ's** nadrukkelijk te worden beschermd. In de Noordzee voorkomende soorten van Bijlage 4 zijn:

- alle soorten *Cetacea* (kleine walvisachtigen, d.w.z. inclusief Tuimelaar en Bruinvis)
- alle soorten zeeschildpadden
- Steur *Acipenser sturio*
- Houting *Coregonus oxyrinchus*.

4.3 Criteria op basis van habitatbenadering

De habitatrichtlijn geeft een lijst van habitats op grond waarvan gebieden geselecteerd moeten worden voor aanmelding.

Een specificatie van de in Bijlage 1 van de Habitatrichtlijn genoemde te beschermen (prioritaire) habitats ("Typen habitats van Communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van Speciale Beschermingszones vereist is") wordt gegeven in de Interpretation Manual die door de Europese Commissie is vastgesteld (European Commission 1999). Voor de Noordzee, buiten de Noordzeekustzone, zijn met name de volgende habitats van belang:

- 1110, Sandbanks which are slightly covered by sea water all the time
- 1170, Reefs
- 1180, Submarine structures made by leaking gases

In hoofdstuk 5.2 zal meer gedetailleerd op deze habitats en hun voorkomen binnen de EEZ worden ingegaan.

Op basis van het al in de Inleiding genoemde Artikel 3, lid 1 van de Habitatrichtlijn moet het netwerk van gebieden die zijn aangewezen via de Vogel- en Habitatrichtlijn uitmonden in een Europees netwerk van natuurgebieden: Natura 2000.

Wat betreft de EEZ komen in eerste instantie zandbanken, riffen en pockmarks in aanmerking. Daarbij zijn een aantal zaken onduidelijk zoals:

- Tot welke diepte gaan zandbanken, moet een bank duidelijk hoger liggen dan de omgeving, en hoe beoordeel je tussen zandbanken gelegen diepere delen die ecologisch gezien wellicht waardevoller zijn dan de hogere delen van de bank?
- Wat zijn riffen?
- Wat wordt precies bedoeld met de structures made by leaking gasses

Sandbanks

Het eerste habitat-type dat genoemd wordt in de Annex 1 van de Habitatrichtlijn én dat voorkomt op het NCP omvat: *Sandbanks which are slightly covered by sea water all the time.*¹

¹ Noot: De definities van de verschillende te beschermen habitats zijn gegeven in de Interpretation Manual of European Union Habitats (zie: <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/habit-en.pdf>). Deze manual is alleen in het Engels en Frans beschikbaar. Wij verkiezen te refereren aan de Engelse beschrijvingen boven het zelf geven van een Nederlandse vertaling ervan.

Aanvullingen op deze brede definitie houden in dat het gaat om permanent onder water liggende zandbanken, in wateren *meestal* ondieper dan 20 meter en dat het werkelijk gaat om discrete banken, niet om alle zee die minder dan 20 meter diep is (Johnston *et al.* 2002). Echter, ook gebieden grenzend aan een 'zandbank' die dieper zijn dan 20 meter, zoals geulen, gelegen tussen twee van dergelijke banken, alsmede diepere delen van banken waarvan alleen de top ondieper ligt dan -20 m, zouden kunnen kwalificeren. In het JNCC rapport wordt daarnaast duidelijk gesteld, dat offshore gebieden (buiten de 12 mijlszone) dienen aan te sluiten, dan wel in samenhang gezien dienen te worden met aangewezen gebieden binnen de 12 mijlszone. De Duitsers hebben tijdens de Gatwick meeting laten weten, dat ze het 20 meter diepte criterium niet als bindend uitgangspunt hanteren: men prefereert gebieden aan te wijzen waar bijzondere (Rode Lijst) soorten voorkomen, ook als deze dieper liggen dan 20 meter. De EC lijkt weinig gelukkig met deze aanpak, maar indien met het Duitse standpunt geconfronteerd, is dit voor Nederland van belang in het Doggers Bank gebied.

De diverse aanvullingen op de zeer brede definitie van het habitat-type 'zandbanken' leveren voor de Nederlandse situatie op het eerste gezicht niet veel meer duidelijkheid op. In navolging van de Britse aanpak, kan eerst worden nagegaan welke gedeelten van de Noordzee ondieper zijn dan 20 meter, met de aantekening dat de door de Britten gehanteerde kaartdatum (*chart datum*) uitgaat van het *Lowest Astronomical Tide (LAT)*. Dit komt niet helemaal overeen met de Nederlandse zee- en watersportkaarten, waarbij gewerkt wordt met het niveau van "gemiddeld laag-laag-water-spring". Ook België, althans Maes (2000) en Seys (2001) houdt deze laatste, gLLWS-lijn aan.

Op de internet site van de Dienst der Hydrografie staat over dit verschil te lezen:

In het kader van de internationale standaardisatie met het oog op het gebruik van de Electronic Chart Display and Information Systems (ECDIS) is onderzocht welke consequenties er zijn bij een overgang van het huidige in gebruik zijnde geodetische horizontale datum ED'50 naar WGS'84. Tevens is de mogelijkheid onderzocht om **over te gaan van reductievlak gLLWS (gemiddeld Laag Laag Water Spring) naar LAT (Lowest Astronomical Tide)**. Beide referenties worden 'as soon as practical' in het Noordzee gebied ingevoerd. Dit is één van de uitkomsten van de NSHC (North Sea Hydrographic Conference), gehouden in september 1998.

Bron: <http://www.ncg.knaw.nl/publicat/jaarv983.htm>

Voor de Nederlandse kustwateren zijn de verschillen tussen LAT en gLLWS gering en variëren van circa 10-20 cm. Echter, de Nederlandse meetdiensten van Rijkswaterstaat en de bodemkundigen van TNO/NITG werken ten opzichte van NAP. NAP (Nieuw Amsterdams Peil) is een maat die is vastgesteld in de 18^e eeuw, toen het IJ nog een open verbinding had met de Noordzee en NAP geeft het gemiddeld zeeniveau van toen op het IJ aan. Gemiddeld was het zeeniveau op het IJ hoger dan op de Noordzee, maar door de voortschrijdende zeespiegelstijging liggen NAP en het gemiddeld zeeniveau (MTL, mean tidal level) heden ten dage vrijwel gelijk. Eén en ander houdt in dat LAT en gLLWS op dezelfde locatie een veel kleinere waterdiepte aangeven dan NAP (LAT kleiner dan gLLWS kleiner dan NAP). Voor een zeekaart houdt dit in dat een grotere veiligheidsmarge wordt aangehouden: een aangegeven waterdiepte wordt alleen bij het allerlaagste laagwater bereikt. **Meestal** staat er dus meer water. Als het criterium dus is **meestal ondieper dan 20 meter**, dan sluit het gebruik van NAP goed aan bij de EU definitie van het te beschermen habitat: zandbanken. Echter, onder de Habitatrichtlijn dienen elders ook intergetijde-zandbanken beschermd te worden en hiervoor is LAT dan wel gLLWS de enige mogelijke maat. Er moet dus gekozen worden voor één van deze twee kaartdatums, ook op volle zee. NAP is om deze reden niet bruikbaar. Op de Gatwick meeting is dit probleem aangestipt, en andere landen, met name het VK lieten weten NAP (of MTL (mean tidal level) niet te kennen/gebruiken en de aangegeven waarden op zeekaarten aan te houden (LAT in het geval van het VK). Ook om redenen van internationale afstemming is het gebruikt van het Nederlandse NAP dus af te raden. Opvallend in het rapport dat op de Gatwick meeting werd gepresenteerd (Johnston et al. 2001) is echter, dat in hun Figuur 2.4 de -20m contour van de Doggers Bank veel kleiner is dan de -20m contour zoals die is aangegeven op zeekaarten uitgegeven door de Britse Hydrographer of the Navy, i.e. kaart 2182B, North Sea Central Sheet.

Voor Nederland is het verschil tussen LAT (of gLLWS) en NAP van groot belang, waar het gaat om het vaststellen van de oppervlakte binnen het NCP dat ondieper ligt dan -20m. De -20 meterlijn volgens NAP loopt vrijwel overal op het NCP op minder dan 12 (zee)mijl uit de kust. Echter, volgens gLLWS (Nederlandse zeekaarten) loopt de -20 m lijn die de kustzone aangeeft, veel verder naar buiten. Vooral ter hoogte van den Haag is het verschil groot omdat de vooroever hier zeer vlak loopt, waardoor de gLLWS-20m lijn hier op circa 24 mijl uit de kust loopt. Omdat LAT nog iets lager ligt dan gLLWS, ligt de LAT-20m lijn nog iets verder naar buiten.

NAP-20 en gLLWS-20 lopen tussen de Nederlands-Duitse grens en Petten ongeveer gelijk; verschillen sterk tussen IJmuiden en Hoek van Holland; en komen weer redelijk overeen in de Voordelta. Waar een dergelijk gebied doorloopt in het Continentale Plat van een buurstaat dient hiermee rekening gehouden te worden.

NAP, LLWS en LAT

In Nederland worden hoogtemetingen verricht ten opzichte van **NAP** (Normaal Amsterdams Peil). Dit is dus het Nederlandse standaardvergelijkingsvlak voor de hoogteligging. Het nulpunt ligt onder de Dam te Amsterdam, is vastgesteld in de 17e eeuw en ligt (tegenwoordig) ongeveer op gemiddeld zeeniveau. Voor zeekaarten is dit een weinig bruikbare maat: een kapitein van een schip wil ook bij laagwater, en ook bij extreem laagwater, veilig kunnen varen. Om deze reden staat op zeekaarten altijd de diepte bij laagwater aangegeven. Laagwater is echter dagelijks verschillend en op verschillende zeekaarten kan een verschillend referentievlak (Chart Datum) worden gebruikt. De belangrijkste zijn: **LAT** (Lowest Astronomical Tide) is het minimum van de laagwater-voorspellingen in de huidige hydrologische toestand; **LLWS** (Laaglaagwaterspring) is het over een vijftal jaren gemiddelde der opgetreden laagste springlaagwaters van elke kalendermaand, waarbij per springtij twee opeenvolgende springlaagwaters worden beschouwd. Het laaglaagwaterspring van een station geldt voor een bepaald aangrenzend gebied als basis voor het reductievlak voor de zeekaarten. Definities van deze en andere begrippen zijn te vinden in Omega, het Gegevenswoordenboek Water : <http://www.waterland.net/rikz/omega>

Internationaal worden verschillende "Chart Datums" gebruikt, een internationale standaard is er nog niet. Internationaal is slechts vastgelegd, dat de diepten op zeekaarten dienen te worden weergegeven ten opzichte van een vlak dat zo laag is, dat de waterstand 'slechts zelden' lager is. De precieze interpretatie hiervan verschilt per land. Zo gaat men in de USA uit van gemiddeld laagwater, in Duitsland van gemiddeld springlaagwater, en in Nederland en België tot dusver van LLWS, maar het is wel de bedoeling dat de reductievlakken van Nederlandse zeekaarten in de toekomst worden gebaseerd op LAT, in navolging van het Verenigd Koninkrijk. Vooralsnog zijn voor wat betreft diepten op de Noordzee in het algemeen de kaarten van de Dienst der Hydrografie van de Koninklijke Marine de standaard, en hier zijn de reductievlakken gebaseerd op LLWS. Kaarten en gegevensbestanden met diepten t.o.v. NAP voor het gebied nabij de kust worden vooral gebruikt in het kader van de handhaving van de kustlijn.

Als de "kustzone" wordt gedefinieerd als het gebied ondieper dan 20 meter, is het dus van belang te weten om welk referentievlak het gaat. Gemeten volgens NAP is het gebied ondieper dan 20 meter kleiner dan volgens LLWS en dit is weer iets kleiner dan volgens LAT. Dit verschil (LAT t.o.v. NAP) kan groot zijn, als de zee maar heel geleidelijk dieper wordt naarmate men verder uit de kust gaat. Ter hoogte van Den Haag loopt de -20 meterlijn, gemeten naar NAP nog binnen de 12 mijlszone, maar gemeten naar LLWS (zeekaart) op circa 24 zeemijl uit de kust. De verschillen zijn ook groot in gebieden met een grote getij-amplitude, zoals in Het Kanaal.

Nummer	Meetpunt	LLWS	LAT
1	Huibertsgat	-162	-175
2	Wierumergronden	-147	-159
3	Terschelling	-150	-163
4	Texel	-127	-146
5	den Helder	-111	-127
6	Petten	-106	-121
7	IJmuiden	-95	-107
8	Meetpost Noordwijk	-93	-104
9	Scheveningen	-93	-107
10	Haringvliet	-119	-131
11	Lichteland Goeree	-104	-120
12	Euro Platform	-98	-113
13	Oosterschelde 14	-145	-161
14	Brouwershavense Gat 2	-140	-155
15	Oosterschelde 11	-180	-195
16	Westkapelle	-205	-220
17	Vlakte van de Raan	-207	-228
18	Cadzand	-230	-249
19	K13A Platform	-90	-109
20	Aukfield Platform	-70	-84

Riffen

Het tweede habitatype dat voor Nederland voor Natura 2000 van belang is, zijn “riffen”. Onder riffen worden verstaan: alle rotsachtige bodems én biogene riffen:

Submarine, or exposed at low tide, rocky substrates and biogenic concretions, which arise from the sea floor in the sublittoral zone but may extend into the littoral zone where there is an uninterrupted zonation of plant and animal communities. These reefs generally support a zonation of benthic communities of algae and animals species including concretions, encrustations and corallogenic concretions.

Animals: Mussel beds (on rocky substrates), invertebrate specialists of hard marine substrates (sponges, Bryozoa and cirripedian Crustacea for example).

Volgens de Britten laat deze definitie ruimte voor grindbedden, als de afzonderlijke stenen ten minste 64 mm groot zijn. Deze interpretatie werd tijdens de Gatwick meeting gepresenteerd en bleef onweersproken. Onduidelijk is echter of het gaat om een gemiddelde steen-grootte (lijkt aannemelijk maar is niet gedefinieerd).

Op het NCP komen verschillende gebieden voor met grind en/of stenen. De belangrijkste voorkomens zijn: de Klaverbank, de Texelse stenen en de Borkumse stenen. Nederlandse geologische opnamen gebruiken voor het bepalen van de bodemsoort series zeven, waarvan de grofste 32 mm is. Nederland kan dus niet gebieden met mediane steengroottes onderscheiden waar grind grover is dan 64, van gebieden waar grind grover is dan 32 mm. Volgens de Britten classificeren “pebbles” (grind van 4-64 mm niet, maar “cobbles” (64-256) en “boulders” (>256 mm) wel.

Omdat pebbles op de diepte van de Zuidelijke Noordzee met storm nog zullen rollen zouden die niet tot de riffen gerekend moeten worden. Bij het begrip rif zou uitgegaan moeten worden van een hard substraat dat niet in beweging is. Dus zouden alleen cobbles en boulders in aanmerking komen.

Als biogene riffen kunnen in elk geval mosselbanken genoemd worden. In het Nederlandse deel van de Noordzee zou het dan waarschijnlijk alleen om de gewone mossel gaan (*Mytilus edulis*), en niet om de paardemossel (*Modiolus modiolus*). Ook kunnen Sabellariariffen tot deze categorie gerekend worden. Deze riffen komen momenteel niet voor, maar ze zouden zich wellicht kunnen ontwikkelen in gebieden die gesloten worden voor bodemberoerende visserij. Of Oesterbanken zich zullen ontwikkelen in de diepere delen van de Noordzee is onduidelijk. Indien dat het geval is zal het waarschijnlijk gaan om de geïntroduceerde Japanse oester. Hoewel deze oester ongetwijfeld een specifiek ecotoop zal vormen waar en veelheid aan organismen zich thuis zal voelen is het onzeker of een exoot een beschermde status zal krijgen in het kader van de habitatrichtlijn. Voor een deel van de bij het rif behorende organismen zal het echter niet uitmaken welke soort de het rifvormende organisme is.

In de Oosterschelde en Waddenzee neemt de uitbreiding van de Japanse Oester zodanige vormen aan dat eerder van een pest dan van een aanwinst gesproken kan worden.

Submarine structures made by leaking gasses

Het derde habitat-type dat genoemd wordt in de Annex 1 van de Habitatrichtlijn én dat mogelijk voorkomt op het NCP omvat: [Submarine structures made by leaking gasses]. In de JNCC studie van Johnston *et al.* (2002) is aangegeven dat er wereldwijd verschillende onderwater-structuren bestaan die onder deze noemer kunnen vallen. Zeker vallen verschillende diepzee-“smokers” in deze categorie: plaatsen waar door aardwarmte verhit water onder zeer hoge druk uit de bodem naar boven borrelt, waarbij allerlei afzettingen (schoorstenen) worden gevormd met een geheel eigen fauna. Lang werd gedacht dat deze fenomenen beperkt waren tot de diepzee, maar vergelijkbare structuren blijken ook in ondiepe zeeën te kunnen voorkomen. In de Noorzee-regio zijn de zogenaamde “Bubbling Reefs” in het Kattegat het meest spectaculair (Jensen *et al.* 1992). In Deense wateren in het noordelijke Kattegat komen op de bodem kolommen voor van zandsteen-carbonaat complexen, die gevormd zijn door opborrelend methaan gas. De kolommen kunnen oppervlakten beslaan tot 100 vierkante meter, en individuele kolommen kunnen tot 4 meter hoog zijn bij een doorsnede van 1.5 meter. Gas borrelt nog steeds op en de kolommen hebben een eigen, bijzondere levensgemeenschap, van algen, bacteria, sponzen, wormen en schelpdieren. Ze komen voor in zeer ondiep water (< 15 m diep). In 1992 waren meer dan 40 plaatsen in de regio bekend met dergelijke voorkomens. De structuren zijn kwetsbaar voor scheepvaart en visserij en de Deense regering heeft het gebied met de borrellende riffen tot SPA en NATURA-2000 site (DK00FX113) verklaard.

In VK wateren zijn dergelijke spectaculaire schoorstenen niet gevonden, maar JNCC legt de vraag op tafel of “pockmarks” niet ook aan de definitie zouden kunnen voldoen. *Pockmarks*, of gaskraters zijn schotel- of V-vormige depressies in de zeebodem, ontstaan door ontsnappend (methaan)gas. De pockmarks kunnen inactief zijn (geen ontsnappend gas meer) of actief. Bij actieve gaskraters kan er op het ontsnappingspunt van het gas sprake zijn van een harde neerslag van carbo-hydraten en in sommige gevallen kan er rond de rand van de schotel een verhoogde ring liggen van harde kalkzandsteen formaties die door chemische reacties aan het ontsnappende gas ontstaan (Johnston *et al.* 2002). Depressies in de zeebodem kunnen ook ontstaan door andere, geologische processen, zoals wegsmelten van oude ijslagen in de ondergrond. Dergelijke depressies vallen zeker niet onder de definitie van het hier besproken habitat-type. Actieve pockmarks zijn bekend uit het Britse deel van de Noordzee (McQuillin *et al.* 1979; Dando *et al.* 1991) en uit de Noorse Geul (van Weering *et al.* 1973). Van de Britse pockmarks is bekend dat ze een aantal zeer aparte fauna-elementen bevatten, zoals het tweekleppige schelpdier *Thyasira sarsi* (die endo-symbiotische zwavel oxiderende bacteria bevat) en een mond- en maag/darmloze rondworm (nematode), die eveneens is toegerust met endo-symbiotische zwavel oxiderende bacteria (Dando *et al.* 1991).

Recent onderzoek aan de organismen die op de zeebodem een methaan-stofwisseling hebben, richt zich op de Archaea. Volgens de jongste taxonomische inzichten is dit een geheel eigen groep van organismen, naast de Bacteria en de Animalia. Het zijn organismen die complexen vormen, van grote aantallen soorten bij elkaar. Vaak bevinden zich in een “kern” tot 100 verschillende soorten Archaea tezamen,

omgeven door een “mantel” van tot 200 sulfaat-reducerende bacteriën. Het hele complex als zodanig functioneert zoals een cel, waarbij de Archaea de rol hebben van de celorganellen. De complexen delen zich ook als cellen waarbij de “dochter-complexen” zowel kern- als mantelmateriaal meekrijgen. Zowel in termen van evolutiebiologie als energie-metabolisme zijn deze methaan-benutters een zeer bijzondere groep, die recent veel aandacht krijgt van allerlei zee-onderzoekers (Pancost *et al.* 2001; Thiel *et al.* 2001; Suess & Bohrmann 2002).

4.4 Criteria voor het aanwijzen van gebieden of maatregelen in een (deel)gebied op grond van OSPAR:

In de OSPAR Roscoff workshop van juli 2002 zijn criteria vastgesteld op grond waarvan te beschermen gebieden in de Noordzee (en daarbuiten in het OSPAR gebied) aangewezen moeten worden. De criteria voor het aanwijzen van MPA's zijn weergegeven in bijlage II. Onder OSPAR Annex V wordt meer gedaan dan alleen het aanwijzen van MPA's. Ook wordt er door de BDC gewerkt aan EcoQ(o)'s, waaronder aan criteria voor bepaalde gemeenschappen en habitats wordt gewerkt (zie o.a. bijeenkomst BDC London november 2001). Voorts wordt de relatie tussen NATURA 2000 en de OSPAR werkzaamheden beschreven in Annex 7 van de Roscoff bijeenkomst (OSPAR - MPA).

De OSPAR criteria geven de mogelijkheid minder star om te gaan met definities wat betreft aan te wijzen gebieden dan de HR. Van alle delen van het NCP die ondieper zijn dan 20 meter heeft de kustzone mogelijk de hoogste natuurwaarde. Hier komen grote, rijke schelpenbanken voor (tegenwoordig *Spisula*, in het verleden ook wel van andere schelpdieren). Alleen qua diversiteit aan bodemdieren scoort de kustzone laag t.o.v andere delen van het NCP. De kustzone is een belangrijke kraamkamer voor jonge (plat)vissen en komt een geheel eigen avifauna voor, die qua omvang en soortsaamenstelling uniek is in de Noordzee. Het **Breeveertiengebied** buiten de 12 mijlszone dat ook ondieper is dan 20 meter is veel armer aan biota dan de zone binnen de 12 mijlslijn. De bodemdierengemeenschap wijkt in het ondiepe Breeveertien gebied niet af van het ruimere Breeveertiengebied of van de rest van de Zuidelijke Bocht, terwijl biodiversiteit ook niet bijzonder (hoog) is (Holtmann *et al.* 1986; Lavaleye *et al.* 2000). Voor zeevogels is het gebied niet van bijzonder belang (Camphuysen & Leopold 1994; Skov *et al.* 1995; Baptist 2000). Wel is het Breeveertiengebied (in brede zin) interessant in termen van 'onderwaterlandschap'. Grote, wandelende onderwater-zandduinen zijn bijzonder, op Noordzeeschaal. Dit soort geomorfologische criteria wordt echter niet genoemd in de HR.

Er zijn dus meer argumenten om de kustzone aan te wijzen dan de Breeveertien. OSPAR geeft die mogelijkheid.

De Zeelandbanken vormen een bijzonder gebied, dat aansluit bij de Vlaamse, Hinder-, en Oost- en Westkustbanken in België. Enkele banken strekken zich over de landsgrens uit. België heeft duidelijke initiatieven om grote delen van haar bankengebieden aan te melden onder Natura 2000. Het Belgisch/Nederlandse

bankengebied is bijzonder, divers en rijk, zowel aan benthos als aan zeevogels (Offringa et al. 1996, Maes 2000; Seys 2001). Binnen de Noordzee is het alleen vergelijkbaar met banken in de buiten-Theemsmond en de Norfolkbanken, beide op het plat van het Verenigd Koninkrijk. Ook al liggen delen van de banken dieper dan 20 meter dan lijken er toch voldoende argumenten om tot aanwijzing over te gaan

De **Doggersbank** is landschappelijk zeer bijzonder: een grote, aan de randen steile zandbank midden in een veel diepere, slikkiger Noordzee. De bank is ontstaan uit keileem en smeltwaterafzettingen uit het glaciaal maximum, circa 18.000 jaar geleden en is dus relatief jong. Op het ondiepste gedeelte staat bij storm branding (uniek midden op zee!) en de bodemfauna lijkt ook sterk op die van de Nederlandse kustzone. De steile wanden kunnen in zee interne golven genereren, waarbij de stratificatielaag “stukloopt op de helling van de bank en hier een front kan liggen. Zandspieringen, stapelvoedsel voor tal van toppredatoren, zijn talrijk in de grove, zuurstofrijke zandbodem. De avifauna is sterk afwijkend van die van de Nederlandse kustzone. Het precieze belang van de Doggersbank voor vogels is niet geheel duidelijk. Er kunnen *Spisula* banken voorkomen, maar deze worden niet door vogels benut. De combinatie van veel zandspiering, ondiepte en voorkomen van fronten rond de Doggerbank is zeker gunstig voor tal van zeevogels. Het grootste deel van de Doggersbank ligt dieper dan 20 meter en zou dus niet voor aanwijzing volgens de HR in aanmerking komen, terwijl het 20 meter criterium voor OSPAR geen indicatieve waarde heeft..

Om de Waddenzee, Voordelta en Delta en wellicht zelfs rivieren en andere binnenwateren een *favourable conservation status* te laten houden of deze weer terug te krijgen moeten wellicht roggen, trekvisen zoals houting, elft, steur en zalm, een aantal vogelsoorten, en wellicht de grijze walvis in die gebieden weer in aantal toenemen. In veel gevallen is dit slechts mogelijk door het nemen van maatregelen in gebieden buiten deze evt aangewezen gebieden. In OSPAR kader is dat mogelijk.

5 Beschrijving van soorten en habitats die voldoen aan de criteria voor maatregelen.

5.1 Beschrijving van de soorten

1. De Bijlage I (vogelrichtlijn) soorten.

A. Roodkeelduiker en Parelduiker

Beide soorten zijn in Nederland overwinteraars. De broedgebieden liggen vooral in Fenno-Scandinavië en Rusland. Er zijn slechts drie werkelijk belangrijke overwinteringsgebieden: de Oostzee, de oostelijke kustzone van de Noordzee en de Zwarte Zee. De soorten worden vaak gezamenlijk behandeld, omdat ze op zee veelal niet of slecht van elkaar te onderscheiden zijn. De gezamenlijke (winter)populatie is klein en wordt geschat op slechts 110.000, waarvan er 42.820 in de oostelijke Noordzee zitten (Skov *et al.* 1995). Populatietrends zijn niet goed bekend, maar in Scandinavië staan de vogels onder druk door industriële en landbouw (via zure regen) verzuring van hun broedmeren. Trends in aantallen in de oostelijke Noordzee zijn onduidelijk. Oude rapporten over olieslachtoffers suggereren dat er in de eerste helft van de 20e eeuw veel meer gezeten moeten hebben. Zeetrekellingen laten een stijgende lijn in aantallen zien in de jaren 70 en 80; monitoring per vliegtuig van RIKZ laat in de jaren 80 en 90 geen trend zien. De Nederlandse Noordzeekustzone is van internationaal belang voor de Roodkeelduiker in de winter (december, mogelijk november, tot en met maart; Skov *et al.* 1995). De Parelduiker bereikt in Nederland geen belangrijke aantallen, maar er is wel een opvallende doortrekpiek in april. Deze vogels verblijven waarschijnlijk niet (lang) in Nederlandse wateren, maar zijn op weg naar ruigebieden in de Duits/Deense kustzone. In de winter bestaat het voedsel vooral uit (kleine) bodemvissen: platvis, kabeljauwachtigen, zandspiering, maar ook uit rondvisjes die wellicht hoger in de waterkolom gevangen worden (jonge haring, stekelbaarzen). Het dieet is divers en aan voedsel lijkt geen gebrek in de kustzone, die fungeert als opgroeigebied voor tal van vissoorten in hun eerste jaar. De Roodkeelduiker vervangt min of meer de Aalscholver in de winter, gezien het voorkomen, foerageerstrategie en voedselkeuze. Ze komen verspreid door de hele kustzone voor, met concentraties voor de estuaria en soms op een goed ontwikkeld kustfront.

B. Sterns

Vier soorten sterns zijn aan de Nederlandse kust broedvogel: Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern. Deze vogels foerageren (deels) op de Noordzee, en steeds in de kustzone. De Dwergstern is meer een estuariene stern dan een “zeestern” en wordt bij surveys op de Noordzee zelden gezien. Tijdens de broedtijd benutten de vogels vooral delen van de kustzone rond de broedkolonies, waarbij afstanden van tientallen kilometers worden afgelegd. Omdat alle soorten op de Hollandse kust nagenoeg als broedvogel ontbreken, zijn de kustzones van de Wadden en het Deltagebied van het grootste belang in deze tijd. Tijdens voor- en najaarstrek wordt de hele kustzone overvlogen, waarbij onderweg steeds wordt

gefoerageerd en overal tijdelijke concentraties kunnen ontstaan: dan is dus de hele kuststrook belangrijk. Dit geldt in de broedtijd ook voor de Dwergstern, waarvan veel meer dan alleen de Nederlandse broedvogels doortrekken (data Nederlandse Zeevogelgroep; Club van Zeetrekwaarnemers) en voor de Zwarte Stern die tijdens de trek overschakelt van een zoetwater/moerasvogel naar een zeevogel en vice versa. Sterns overwinteren ver zuidelijk van Nederland; in de winter is de Nederlandse kustzone van geen belang.

2. Soorten uit de habitatrichtlijn (bijlage 2 of 4)

Bruinvis

Bruinvissen komen overal op het NCP voor, zij het, op Noordzeeschaal, nergens langdurig in hoge dichtheden. Tijdelijke concentraties zijn bij diverse surveys wel aangetroffen, maar nooit steeds op dezelfde locaties. Dichtheden zijn meestal aanzienlijk hoger op de noordelijke “helft” van het NCP en zijn normaal zeer laag ten zuiden van IJmuiden (Camphuysen & Leopold 1993; Reijnders *et al.* 1995). De laatste jaren worden echter steeds meer waarnemingen gemeld van de pieren van Scheveningen, door de zeetrekters van de Nederlandse Zeevogelgroep (bron: website Kees Camphuysen), wat mogelijk wijst op een recente zuidelijke uitbreiding van het areaal, ofwel een voortzetting (in zuidelijke richting) van de terugkeer in de Nederlandse wateren naar een lange periode van achteruitgang, cq afwezigheid (cf Camphuysen 1994). Ondanks deze mogelijk positieve ontwikkeling moet de *conservation status* van de Bruinvis in Nederland toch als *unfavourable* worden beschouwd:

- Circa 75-100 jaar geleden kwamen Bruinvissen veel algemener voor in de Nederlandse kustwateren, en plantte de soort zich hier ook algemeen voort; tegenwoordig zijn ze veel schaarser en zijn met name waarnemingen van jong geborenen zeldzaam;
- De Zuidelijke Bocht van de Noordzee en het aangrenzende Kanaal vormen samen het gebied in de hele Noordzee waar de laagste dichtheden van Bruinvissen zijn vastgesteld (Hammond *et al.* 1995; 2002; Reed *et al.* in press).

De reden voor deze lage dichtheden zijn onduidelijk. Tijdens de Bergen conferentie en in ASCOBANS kader hebben de Noordzee Ministers afgesproken dat de bijvangst maximaal 1.7% van de populatie mag bedragen, en dat er een recovery plan voor de Bruinvis in de zuidelijke Noordzee moet komen, waarbij met name gekeken is naar de lage dichtheden in de Zuidelijke Bocht en het Kanaal. ASCOBANS heeft als interim doelstelling geformuleerd dat de populatie hersteld zou moeten worden op 80% van het carrying capacity (CC) niveau. Hoe hoog dit aantal precies is, is nog onbekend, maar vooral in de zomer kunnen dichtheden in de Zuidelijke Bocht tot nul naderen en gezien de verondersteld hogere dichtheden in het verleden en de hogere dichtheden in de winter, lijkt de soort zeker in de Zuidelijke Bocht onder het gewenste niveau van 80% van CC te liggen.

Hoe dan ook, gebieden ten zuiden van IJmuiden komen op dit moment voor wat betreft Bruinvissen zeker niet in aanmerking om als site onder de HR te worden aangewezen. Ten noorden van Den Helder is de soort algemener en komt in feite

overal voor, maar nergens in opvallende dichtheden of persistente concentraties. Op grond van de huidige kennis (SCANS survey, ESAS database, RIKZ vliegtuigtellingen, NCP-zeezoogdieratlas in prep.) is het niet mogelijk, cq zinnig om een site op het NCP voor de Bruinvis aan te wijzen.

Grijze en Gewone Zeehond.

Voor de beide soorten zeehonden zijn de belangrijkste ligplaatsen reeds beschermd, maar deze liggen buiten het NCP in Waddenzee en (Voor)delta en kustzone. Werp-, zoog- en ruigebieden, die onmiskenbaar essentieel zijn voor de levenscyclus zijn daarmee beschermd. De vraag is dus, of de open zee voor nog andere delen uit de levenscyclus van essentieel belang is, en of er binnen het NCP nog SBZ's moeten worden aangewezen. Er komen steeds meer aanwijzingen dat beide soorten zeehonden veel, zo niet het meeste van hun voedsel uit de Noordzee halen. Voedsel is uiteraard een primaire levensbehoefte, waarmee het NCP zich mogelijk kwalificeert. De vraag is echter, wáár de zeehonden hun voedsel zoeken op zee. Er zijn hiervoor drie bronnen van informatie:

1. **Zichtwaarnemingen van zeehonden op de Noordzee.** Waarnemingen van zeehonden tijdens vogeltellingen hebben aangetoond, dat ten minste de strook ten noorden van de Wadden, tot aan de doorgaande scheepvaartroute (liggend op circa -20 m, LLWS) frequent door Gewone Zeehonden wordt bezocht (Leopold et al. 1997, Brasseur & Reijnders 2001a). Scheepstellingen en vliegtuigtellingen (RIKZ) in en buiten de scheepvaartroute zelf zijn schaars en daarbij werden weinig zeehonden gezien. Dit kán betekenen dat zeehonden relatief dicht bij de kust blijven, het kan ook betekenen dat zeehonden buiten de 20 meter lijn een ander gedrag gaan vertonen, waardoor ze vrijwel niet worden waargenomen (bijvoorbeeld overschakelen van daadwerkelijk foerageren naar heen en weer reizen, waardoor ze zeer slecht te detecteren zijn). Op basis van visverspreidingsgegevens lijkt het er op dat de zone direct boven de wadden een foerageergebied is. Daarnaast zijn waarnemingen van Grijze Zeehonden overal schaars, hetgeen niet verwonderlijk is aangezien de soort pas recent weer in grotere kolonies in het westelijk Waddengebied aanwezig is.
2. **Data van gezenderde zeehonden in Nederland.** Gewone zeehonden zijn in het Deltagebied en in de Waddenzee in enkele projecten voorzien van satellietzenders, die het mogelijk maken hun bewegingen te volgen en ook het duikgedrag vast te leggen. De dieren in de Waddenzee zijn gezenderd in het vroege voorjaar en gevolgd tot eind juni. Daaruit blijkt dat ze dan vooral dicht bij de ligplaatsen blijven, maar ook tot de 20 meter dieptelijn de Noordzee optrekken (Brasseur & Reijnders ongepubliceerde data, Brasseur & Reijnders 2001a). Dieren uit de Oosterschelde, gezenderd in alle seizoenen, maakten wel grote omzwervingen, bijvoorbeeld naar Engeland, Frankrijk en terug en van Voordelta naar de Wadden en terug. Het satelliet-telemetrisch onderzoek is nog te beperkt van omvang om een goed beeld op te leveren van het gebruik door zeehonden van de Noordzee, met name voor het foerageren (Reijnders et al. 2000, Brasseur & Reijnders 2001b; data Alterra). Hiervoor is werk nodig in de winter met dieren uit het Waddengebied. Grijze Zeehonden zijn in Nederland nog nooit gezenderd.

3. **Data van gezenderde zeehonden elders.** Werk aan de oostkust van het Verenigd Koninkrijk laat zien dat zowel Grijze als Gewone Zeehonden regelmatig foerageertrips naar de open zee maken, tot vele honderden kilometers uit de kust. Beide soorten hebben “hotspots”, gebieden waar meerdere gezenderde individuen telkens weer naar terugkeren om er te foerageren. Dit gebeurt bij de bodem in zeegebieden tot zeker 100 meter diep. Hetzelfde beeld vertonen de gewone zeehonden uit Prince William Sound, Alaska (Frost 19..). Werk rond Helgoland, Duitsland laat zien, dat Gewone Zeehonden regelmatig pendelen tussen de Waddenzee en Helgoland, zo’n 30 mijl uit de kust. Hieruit kan geconcludeerd worden dat grote delen van het NCP tot het foerageergebied van de zeehond behoren

Tuimelaar

De Tuimelaar is in Nederland in feite uitgestorven: tegenwoordig is de soort dwaalgast. In de eerste helft van de vorige eeuw was er een populatie in en rond het Marsdiep, vergelijkbaar met huidige, geïsoleerde populaties in een aantal Britse en Franse baaien. Lang geleden hebben op het open NCP even mogelijk meer dieren rondgezwommen, gezien de veel grotere aantallen strandingen in de eerste helft van de vorige eeuw. Tegenwoordig komen op volle zee, over de hele Noordzee, nauwelijks nog Tuimelaars voor. Het ligt voorlopig niet voor de hand dat het Marsdiep, of enig ander gebied in Nederlandse wateren, wordt geherkoloniseerd omdat mogelijke bronpopulaties zich ver weg bevinden.

Prikken

Zowel de Rivier- als de Zeeprik komen in de Nederlandse wateren voor. Zoals alle anadrome vissen (soorten die vanuit zee naar zoet water moeten trekken om zich te kunnen voortplanten), gaat het hen slecht in Nederland. Daarbij hebben de prikken het nog relatief makkelijk omdat ze slecht één maal in hun leven een rivier op hoeven te zwemmen; ze sterven na het paaien en keren dus niet terug naar zee. Zeeprikken paaiden vroeger in de Biesbosch, een gebied dat nu onbereikbaar is geworden. Rivierprikken paaien op grindbeddingen verder de rivieren op; deze zijn tegenwoordig in Nederland niet meer beschikbaar en verder bovenstrooms niet of nauwelijks bereikbaar voor de prikken. Nijssen (2001) vermeldt dat in de jaren zestig jaarlijks tienduizenden volwassen Rivierprikken de stuw bij Lith in de Maas passeerden; recentere gegevens geeft hij niet. Wijzelf troffen tweemaal een subadulte (ca 15 cm) Rivierprik aan in braaksels van Aalscholvers op het kunstmatige eiland De Hond in de Eems en ook werd deze soort hier incidenteel gevangen door Rijkswaterstaat (Zwanette Jager, RIKZ, pers. com.).

Steur

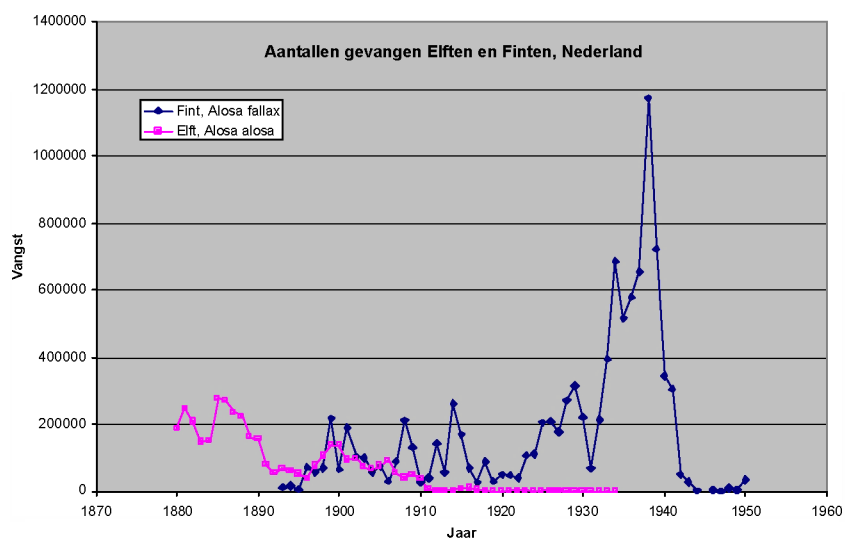
De Steur is in Nederland uitgestorven sinds 1953 (Nijssen 2001). De soort komt rond de Noordzee alleen nog voor bij de Garonne (Frankrijk); er bestaan dus nog mogelijkheden om de soort met dit “basismateriaal” in Nederland te herintroduceren.

Fint en Elft

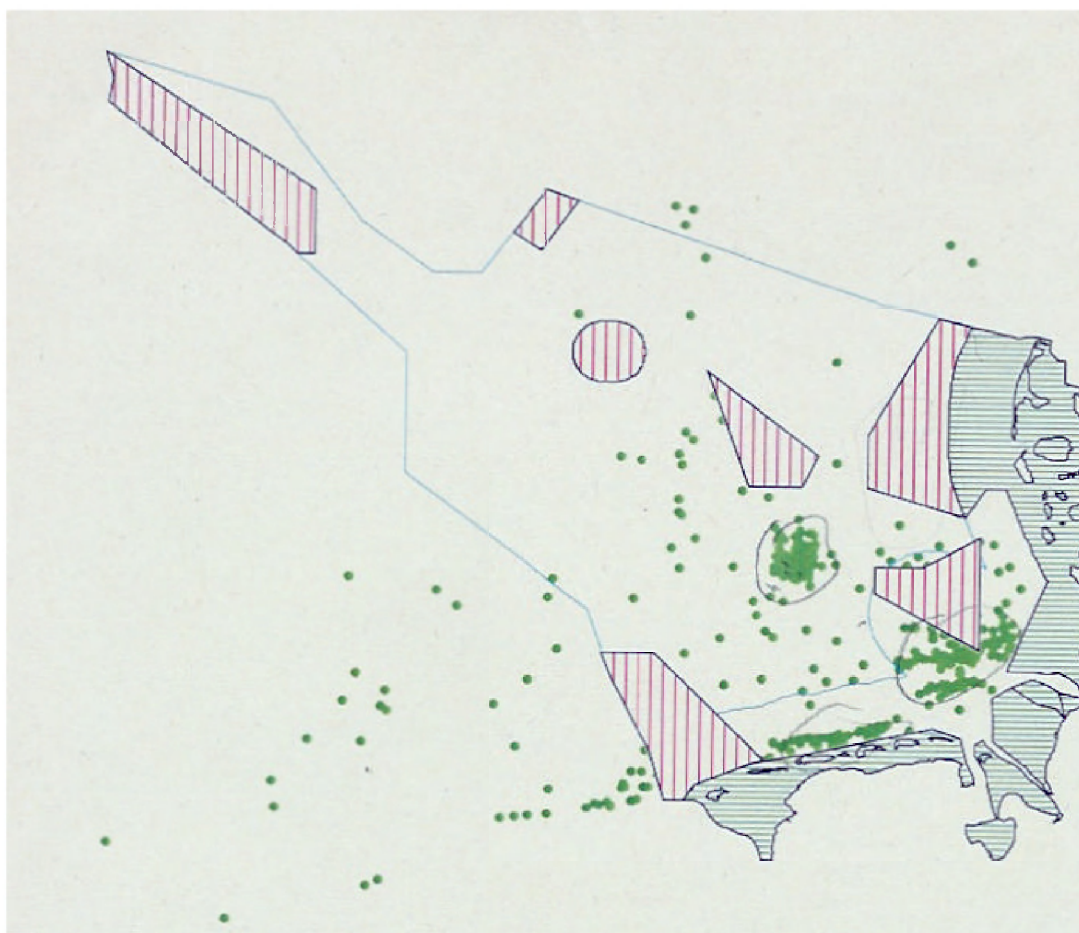
De beide Alosa soorten waren ooit talrijk aanwezig in de Nederlandse kustwateren en rivieren. De Elft trok vroeg in het jaar naar binnen (vanaf maart) en paaide hogerop in de rivieren, buiten Nederland. Finten kwamen later (april/mei) en plantten zich wel binnen Nederland voort, in de benedenrivieren. Toch was ook de Elft een “Nederlandse” soort, want de juveniele visjes hadden in de zoetwatergetijdegebieden (Biesbosch) een belangrijk opgroeigebied, tot ze een lengte van 12 bereikten en naar zee trokken (website Han Nijssen: <http://home.wxs.nl/~hwdenie/extinct.htm>). Op beide soorten was er ooit een aanzienlijke visserij (Figuur 3; gegevens uit De Groot 1989). Beide soorten werden samen met Zalm in de riviervisserij gevangen en om deze reden was regulatie onmogelijk: restricties voor Elft en Fint zouden ook Zalmvangsten negatief beïnvloeden en dit was ongewenst. Elft was veel waardevoller dan Fint; om deze reden werden statistieken voor Fint niet of slecht bijgehouden toen er nog veel Elft werd gevangen. Voor de Fint druppelden vangsten door tot 1970 (afsluiting Haringvliet), in zeer kleine hoeveelheden (statistieken 1950-70 in kilo's, niet in aantallen). De Groot (1989) stelt dat de Elft voor een belangrijk deel ten onder is gegaan aan overbevissing. Vervuiling en habitatvernietiging (uitbaggeren rivieren) hebben wellicht bijgedragen aan het uiteindelijke uitsterven; de uitvoer van de Deltawerken bezegelde het lot van deze soort. Nijssen voegt als mogelijke oorzaak voor het uitsterven van de Elft nog toe dat deze soort steeds lager in de rivier zich moest gaan voortplanten, door voortschrijdende biotoop vernietiging hogerop. Uiteindelijk kwamen de Elften in het paaigebied van de Fint terecht en werden hun eieren veelal door deze verwante soort bevrucht. Voor de Fint wordt overbevissing door De Groot niet als hoofdoorzaak voor het uitsterven aangewezen. Vernietiging van het rivier-habitat (uitdiepen, grindgraven, verontreiniging) waren belangrijke oorzaken, de Delta-werken deden –letterlijk- de deur dicht.

Tegenwoordig wordt aan beide soorten veelal de status “uitgestorven in Nederland” toegekend. Nijssen (<http://home.wxs.nl/~hwdenie/extinct.htm>) vermeldt nog vier vangsten van de elft tussen 1969 en 1993 en vangsten in 21 verschillende uurhokken van de Fint tussen 1980 en 1995 (vooral IJsselmeer en grote rivieren: Nijssen 2001). Voor het binnenwater mogen de beide soorten dan zo goed als uitgestorven zijn, voor de estuaria en de open zee geldt dit zeker niet voor de Fint. Fint en Elft zijn zeer moeilijk van elkaar te onderscheiden, maar talrijke vangsten van Elften op zee zijn ons niet bekend. Van de Elft bestaat nog een kleine paaipopulatie in Duitsland in een zijrivier van de Rijn (in Baden- Württemberg), dus de soort kan in het Rijnstroomgebied (en dus in Nederland) niet als uitgestorven worden beschouwd (Thissen, pers. Com).

Van de Fint is veel meer bekend, hoewel er van het open NCP vrijwel geen meldingen zijn. De Duitsers hebben wel een aanzienlijke lijst van vangsten van hun visserij-onderzoeksschepen. Finten worden in grote delen van het Duitse CP gevangen en de vangsten lopen door op het Deense Plat en het NCP, met concentraties waar veel onderzoek plaats vond (Figuur 4; bron: Dr Siegfried Ehrich, Bundesforschungsanstalt für Fisherei, Hamburg; iedere stip is een Fint-vangst).

Figuur 3 Vangsten van Fint en Elft (de Groot, 1989)

Figuur 4 Fintvangsten in de Noordzee (Ehrich, pers com)

Finten zijn **jaarlijks algemeen** aanwezig in het Marsdiep. Het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) heeft bij de zuidpunt van Texel een monitoringsfuik staan. Hierin worden jaarlijks gemiddeld zo'n 1000 Finten gevangen, van ten minste zes leeftijdsklassen (ca 10-50 cm; 32851 vissen in 30 jaar. Ter vergelijking: in dezelfde periode werden in de fuik 1 Rivier- en 43 Zeeprikken gevangen.

Bron: <http://www.nioz.nl/en/deps/mee/projects/fikes/30years.htm>). Vermoedelijk is dit een restpopulatie van de Finten die ooit massaal paaiden in het Amstel- en IJsselmeer. Wat hierbij opvallend is, is dat de vissen massaal blijven terugkomen en dat het vissen van alle leeftijden betreft. Er is in dit gebied dus een groot potentieel aanwezig voor herstel!

Voor de andere, min of meer open estuaria van Nederland zijn minder betrouwbare gegevens voorhanden, maar op steeds meer plaatsen blijken zich 's zomers Finten op te houden langs de kust. Van noord naar zuid:

Buitenzijde Eems-estuarium:

Alterra vond resten van drie Finten in twee Aalscholverkolonies: (Aalscholvers zijn goede bio-indicatoren!).

Lutje Hörn (Duitsland),	20-05-1999;	Fint otoliet, afkomstig van een vis van 27,2 cm lengte;
Zuiderduin (bij Rottum),	21-05-1999;	Fint otoliet, afkomstig van een vis van 23,0 cm lengte;
Zuiderduin (bij Rottum),	22-06-1999;	Fint otoliet, afkomstig van een vis van 24,2 cm lengte;

Ook in de kolonie in de Kroonspolders van Vlieland werden resten gevonden (een vrijwel complete vis en graten en schubben van een tweede) op 5-6-2002; beide vissen waren circa 39 cm lang. Deze vondsten passen in het door de Duitsers geschetste beeld van het voorkomen van de Fint op zee.

Op de Pier van Hoek van Holland worden regelmatig (veel) Finten gevangen door Hengelaars. De Boer en de Cocq (2002) schrijven in Het Volkskrant Magazine van 16-06-2002: *"Een eindje verder ving een man die op de brommer was gekomen, gele emmer tussen zijn benen geklemd, achter elkaar forse zilveren vissen. Finten zei hij. Niet te eten. Ze komen in scholen en als zo'n school eenmaal de Nieuwe Waterweg opgetrokken is, dan vangt hij er makkelijk driehonderd op een dag. Hij liet zien hoe hij er in luttele minuten vier kon vangen. Niet dat hij Finten wou, want die graten, hè, hij deed ze terug en bezwoer ons dat de vis de schade aan zijn bek en de schubbenhuid wel overleeft."*

In het Noordzeekanaal zijn de zeesluizen in 1995 passeerbaar gemaakt voor vissen, en in 1996 is bij Spaarnwoude een natuurvriendelijke oeverzone aangelegd. Finten hebben zich daar voortgeplant, en jonge finten zijn waargenomen (<http://www.trendsinvater.nl>).

In de Westerschelde, tenslotte, vangen fuik- en staand want vissers incidenteel een Fint (Tammo Bult, RIVO pers. comm).

Samenvattend: Finten komen jaarlijks in grote aantallen het Marsdiep en de Nieuwe Waterweg op en op verschillende andere plaatsen langs de kust, én in open zee, zijn ze zeker ook aanwezig. Ze willen duidelijk “naar binnen” om te paaien; de soort is dus voor Nederland allerminst verloren.

3. De Zee-eenden

A. Zwarte en Grote Zee-eend.

Nederland is van bijzonder belang voor de Zwarte Zee-eend. Meer in het bijzonder, de Spisula-banken in de kustzone zijn van groot belang voor deze soort, waarvan er in de topjaren meer dan 100.000 (circa 10% van de hele NW-Europese winterpopulatie) op deze banken verbleven. Grote Zee-eenden zijn meer vogels van de Oostzee (Kattegat/Skagerak) en komen slechts in uitzonderlijke goede jaren in belangrijke aantallen voor in onze kustwateren, en dan steeds samen met Zwarte Zee-eenden. De Zwarte Zee-eend kan dus als kensoort worden beschouwd. Ze zijn gebonden aan foerageren op de bodem; het water moet dus niet te diep zijn. Ze hebben ook, voor hun lichaamsgewicht, veel voedsel nodig en zijn daardoor gebonden aan rijke voedselgronden. Ze vinden deze combinatie in Nederland, in de kustwateren, als daar rijke schelpdierbanken liggen. De banken worden echter ook door schelpdiervissers bevestigd en deze zijn in staat gebleken de eenden van hun geprefereerde banken te doen verdwijnen. De vogels zijn uitzonderlijk kwetsbaar voor olievlekken: ze verblijven dag en nacht op het wateroppervlak en ze vormen (zeer) grote groepen op slechts enkele locaties. Deze locaties hebben de hoogste kwetsbaarheid voor olievlekken van de hele Noordzee. Tenslotte zijn Zwarte Zee-eenden zeer gevoelig voor verstoring door scheepvaart en laag vliegende luchtvaart.

De hele kustzone kan van groot belang zijn, de locaties die de eenden in een gegeven jaar kiezen hangen samen met het (wisselende) voedselaanbod. Er lijkt een voorkeur te zijn voor de kustzone van Terschelling tot Schiermonnikoog, maar in sommige winters heeft de hoofdmacht (tot meer dan 100.000 vogels) verbleven voor de kust van Texel, in Noord-Holland ten noorden van Petten en verder zuidelijk. In een verder verleden is ook de kust van Zuid-Holland mogelijk zo belangrijk geweest. De Voordelta is van aanzienlijk belang geweest (tot 28.000 overwinteraars) maar heeft de afgelopen decennia nooit de aantallen gehad die in Noord-Holland en voor de Wadden verbleven; in de 19de eeuw was dit mogelijk wel het geval (reconstructies in Leopold *et al.* 1995 en in druk; database vliegtuigtellingen RIKZ). De trend is de laatste jaren negatief. Dit is mogelijk een reactie op de afname van Spisula.

B. Eidereend.

De Eidereend heeft zich recent een plaats verworven op de Noordzee. De soort lijkt de Waddenzee te ontvluchten en kiest in steeds grotere mate voor overwinteren in de Noordzee kustzone, op plaatsen waar voorheen vooral Zwarte Zee-eenden voorkwamen. Mogelijk verdringt de grotere Eidereend hierbij de kleinere zee-eenden. De laatste jaren zitten de Eidereenden vooral voor de kust van midden-Noord-Holland, ten zuiden van de kuststrook die juist vanwege overwinterende eenden is aangemeld bij de EU en voor de schelpdiervisserij is gesloten.

C. Toppereend.

De Toppereend is in Nederland vooral een vogel die massaal op het IJssel- en Markermeer overwintert. Zelfs bij extreme koude komen er geen grote aantallen naar de Noordzee. Alleen in de Voordelta zijn soms groepen van enige omvang aanwezig; dit gebied is reeds aangewezen.

4. Overige kustbroedvogels die kolonies vormen

A. Aalscholver

De Aalscholver heeft de afgelopen jaren de Noordzee “ontdekt” en maakt een stormachtige ontwikkeling door als broedvogel. Kolonies zijn overal langs de kust ontstaan (en nieuwe ontstaan nog steeds) en deze maken vaak een snelle groei door. Voedsel is in overvloed aanwezig voor deze vogelsoort. Aalscholvers kunnen nagenoeg alle vissen in de kustzone eten en worden alleen beperkt door waterdiepte, (ordegrootte: 20 meter) en afstand tot kolonies dan wel rust- of slaapplekken (ordegrootte: 50 km) (zie: Leopold & Slot in druk). Voor de Aalscholver kan de kustzone dus aangemerkt worden als essentieel foerageergebied

B. Meeuwen

Meeuwen worden vaak gezien als (te) talrijke plaagvogels, die nagenoeg onkwetsbaar zijn en die zelfs bestreden dienen te worden. In werkelijkheid zijn ze wettelijk beschermd en nemen de aantallen van sommige soorten de laatste tijd sterk af. Met name de Zilvermeeuw neemt sterk in aantal af. Dit verschijnsel vindt plaats over een groter gebied dan in Nederland alleen: in Schotland overweegt men zelfs om de soort op de Rode Lijst te plaatsen (Jim Reed, JNCC, pers. comm.). In Nederland worden de problemen deels veroorzaakt door de opkomst van de vos in de Hollandse duinen en het afsluiten van vuilnisbelten die een belangrijke voedselbron vormden.

5. Zeevogels van open zee

Deze groep is de grootste, en tevens de lastigste in het kader van de EU Vogelrichtlijn. De richtlijn verlangt van de lidstaten dat de meest geschikte gebieden **per soort** worden aangewezen. De verdeling van de soorten over de lidstaten is echter niet duidelijk: moet Nederland voor iedere zeevogelsoort die op het NCP voorkomt gebieden aanwijzen, of alleen voor de soorten waarvoor het NCP daadwerkelijk belangrijk is? Hoe dan ook, alle zeevogelsoorten die op het NCP voorkomen zijn mogelijke kandidaten, want ze zijn alle *migratory species*. Het lijkt echter onzinnig om voor soorten die op het NCP weliswaar voorkomen maar nergens belangrijke dichtheden bereiken, gebieden aan te wijzen; voorlopig gaan we dus op zoek naar een criterium dat per soort inzichtelijk maakt op een bepaald stuk zee voor de soort werkelijk belangrijk is. Verspreidingsgegevens zijn in ruime mate beschikbaar, zowel in de Europese Seabirds At Sea (ESAS) Database, als –en dit is uniek voor Nederland- in de gegevens van de vliegtuigtellingen van RIKZ. De grote kracht van ESAS is dat de gegevens voor het Nederlandse deel aansluiten bij die van de rest van de Noordzee, en dat een aantal belangrijke soorten ook op soort zijn gedetermineerd (Alk en Zeekoet bijvoorbeeld), waar dit vanuit een vliegtuig veelal

niet mogelijk is. De grote kracht van de RIKZ data is dat ze met ijzeren regelmaat (om de maand) en steeds NCP-dekkend zijn verzameld. Er is echter tot op heden nog geen koppeling gemaakt van beide bestanden, al is dit wel mogelijk. Van iedere zeevogelsoort zijn voor het NCP verspreidingskaarten te maken. Er zullen echter (relatief kleine) verschillen zijn tussen de outputs van de beide databases en veel grotere verschillen tussen de verschillende soorten en binnen een soort, tussen verschillende maanden van het jaar. Eén en ander levert een mozaïek op van stukken zee die nu eens voor de ene en dan weer voor de andere zeevogelsoort belangrijk zijn; deze “belangrijke delen” overlappen niet voor alle soorten en maanden. Een bijkomend probleem is, dat veel zeevogels niet “vast” zitten aan een bepaald stuk geografie. De meeste soorten jagen op beweeglijke prooi (vis, plankton) waardoor een stuk zee dat in jaar x, maand a belangrijk is, niet per se ook belangrijk is in jaar y, maand a. Dit in tegenstelling tot de situatie in de kustzone, waar waterdiepte of afstand tot een kolonie (ligt geografisch vast) vaak bepalend is, terwijl ook sommige soorten stapelvoedsel (schelpdieren) geografisch relatief voorspelbaar voorkomen. Buiten de twaalfmijlszone liggen “belangrijke gebieden voor vogels” veel minder vast en zijn ze door het gebrek aan grenzen op zee minder makkelijk aan te wijzen, dan binnen de directe kustzone. Een eerste mogelijkheid om toch gebieden aan te wijzen, is het maken van uitbreidingen aan de twaalfmijlszone, waar het kolonievogels betreft, die vanuit een centraal punt (de kolonie) verder de zee op gaan om voedsel te zoeken dan de twaalfmijlszone. In Nederland speelt dit echter nauwelijks, alleen grote meeuwen, met name de Kleine Mantelmeeuw gaan zo ver de zee op. Zilvermeeuwen kunnen het ook (zij het in mindere mate). Ze zitten geografisch steeds zo dicht bij Kleine Mantelmeeuwen, dat een beschouwing van de laatste soort volstaat. Vogels van grote kolonies, gaan tientallen kilometers de zee op: vogels die broeden op de Bosplaat van Terschelling gaan tot aan het Friese Front; vogels van de Maasvlakte ontmoeten midden in de Zuidelijke Bocht Engelse soortgenoten. Men kan dus overwegen om, uitgaande van deze situaties grote gebieden, grenzend aan de kustzone benoorden de Wadden, cq de Voordelta aan te wijzen. Echter, de te treffen maatregelen in die gebieden zijn niet bij voorbaat duidelijk en wellicht schiet men zo zijn doel voorbij.

Een tweede mogelijkheid is om na te gaan, waar **gemiddeld, dan wel bij herhaling** relatief hoge dichtheden zeevogels op volle zee voorkomen. Zulke gebieden zijn blijkbaar belangrijk voor de betreffende soort en voldoen dus aan de EU-criteria. Er kleven verschillende moeilijkheden aan deze aanpak:

1. Er moeten voldoende gegevens van zeevogelverspreiding, over langere tijd en over grote gebieden beschikbaar zijn;
2. Het gaat om een vergelijking van belangrijkheid; er moet dus een hard criterium komen voor “belangrijkheid”;
3. Als men wil werken met aantallen (bijvoorbeeld 1% van de populatie, waar Nederland voor heeft gekozen) in plaats van met dichtheden moet er op de een of andere manier gecorrigeerd worden voor de grootte van het gebied dat wordt beschouwd: hoe groter een stuk zee, hoe eerder wellicht de 1%-norm gehaald wordt; neemt men de hele zee, dan heeft men per definitie 100% van de zeevogels binnen dat zeegebied, maar niet per sé de gehele populatie.

4. Men moet zien om te gaan met gebieden die slechts een deel van het jaar belangrijk zijn.

Ad 1. Aan dit punt wordt voldaan, met de ESAS en RIKZ data.

Ad 2. Als maat voor belangrijkheid wordt vaak de 1% norm gehanteerd (maar zie punt 3). Een alternatief zou zijn te werken met dichtheden en dan bijvoorbeeld gebieden te selecteren waar de dichtheid aan zeevogels groter is dan 1 of 2 standaard deviaties boven de gemiddelde dichtheid. Liefst doet men dit op NW-Europese schaal en met de ESAS database zou een dergelijke relatieve waardering kunnen worden uitgevoerd; het is echter nog nooit uitgezocht wat dat zou opleveren. Groot voordeel is dat geen rekening gehouden hoeft te worden met de grootte van een gebied en ook dat de precieze populatie-omvang van de betreffende soort niet bekend hoeft te zijn: men hoeft slechts te weten hoeveel vogels er in het hele beschouwde gebied in een bepaalde maand voorkomen. Met de ESAS data kan dat voor een zeer groot gebied. Nadeel is wel, dat het huidige ESAS werkgebied de maat der dingen wordt en dat bij toekomstige uitbreidingen het relatieve belang van geselecteerde gebieden kan dalen.

Ad 3. Bij een volkomen gelijkmatige verdeling van een hypothetische zeevogelsoort over bijvoorbeeld de Noordzee (600.000 km²), bevindt zich op iedere 6000 km² precies 1% van de totale populatie. Volgens de 1%-norm is dus ieder stuk zee van 6000 km² belangrijk, en daarmee de hele zee, wat een onwerkbare situatie oplevert. Nu zitten zeevogels niet gelijkmatig over zee verspreid en bovendien zijn in de meeste gevallen de arealen groter dan de Noordzee. Skov et al. (1995) hebben een formule ontwikkeld die het probleem aanpakt: ze ontwikkelden het Marien Classificatie Criterium, MCC:

$$MCC = \frac{(n/N) \times 100}{a/A}$$

waarin: n is het aantal vogels in het aan te wijzen gebied;

N is de totale (biogeografisch relevante) populatieomvang;

a is de oppervlakte van het aan te wijzen gebied;

A = 3000 km²

Een gebied zou zich volgens de auteurs kenmerken als IBA (Important Bird Area) als $MCC > 1$. Volgens deze formule zou een gebied van 6000 km² dus niet 1% maar 2% van een biogeografische populatie moeten herbergen, in enige tijd van het jaar. Moeilijk punt is de keuze van A = 3000 km². Dit getal is ongeveer gelijk aan de foerageerrange van een aantal belangrijke Noordzee-zeevogelsoorten in de broedtijd en het komt ongeveer overeen met een z.g. ICES kwadrant zoals gebruikt in visserijonderzoek waar het als standaard gebruikt wordt voor het aangeven van visdichtheden en visserijintensiteit. Het blijft echter een keuze; een andere zou het belang van gebieden volgens het MCC veranderen. Een ander probleem vormt de begrenzing van een aan te wijzen gebied. Als vogeldichtheden op een kaart worden geplot gebeurt dat veelal in min of meer vierkante hokken (atlassen voor het NCP:

Baptist *et al.* 1993 en Camphuysen & Leopold 1994), of gebruik makend van modernere interpolatie- en plottechnieken (Kriging) in vrijere vormen. Een weergave per vierkant hok heeft als voordeel dat de grenzen per hok vast liggen en onweersproken zullen zijn; nadeel is dat dergelijke vierkante vormen geen recht doen aan de werkelijke vorm van concentratie-gebieden van de zeevogels. Deze wordt beter benaderd door Kriging technieken, maar hiervoor geldt dat de gekozen parameters bij de modellering van de gegevens (de “computer instellingen”) mede bepalend zijn voor waar de grenzen van een berekende concentratie precies liggen. Los hiervan zijn zeevogelverspreidingen van uur tot uur, en zeker van jaar tot jaar, verschillend. De atlas van Skov *et al.* (1995) geeft voor de hele Noordzee, per soort en per seizoen, de minder en meer belangrijke gebieden. Hieruit kunnen gebieden worden gedestilleerd, die voldoen aan $MCC > 1$ en die, geheel of gedeeltelijk op het NCP liggen (deze Atlas houdt geen rekening met nationale grenzen). Als alternatief kunnen de atlassen van Baptist *et al.* (1993) en Camphuysen & Leopold (1994) die voor het NCP gebruik maken van Nederlandse mijnbouwwakken, gebruikt worden om die vakken te selecteren die voldoen aan $MCC > 1$. Op Noordzeeschaal kan dit ook, bijvoorbeeld met de atlas van Stone *et al.* (1995) of direct met de ESAS database, voor grotere vakken (bijvoorbeeld ICES hokken of kwart-ICES hokken). Een dergelijke analyse is echter nog niet gedaan.

Ad 4. Seizoensinvloeden zijn groot op zee, ook op het NCP. In de broedtijd bevinden zich zeer weinig vogels ver op zee, omdat ze dan aan land (broedkolonies) gebonden zijn. Op andere tijden van het jaar kan een gebied korter of langer voor soort x belangrijk zijn, als doortrek, rui of overwinteringsgebied. Daarnaast zijn er vele tijdelijke zeevogelconcentraties op zee, door weer of voedsel gestuurd. Dergelijke kortlevende concentraties zijn ook tijdens ESAS tellingen opgemerkt, en kunnen lange tijd het gemiddelde beeld voor een stuk zee bepalen. Bijvoorbeeld: stel dat een “normale dichtheid” aan Zilvermeeuwen op en rond de Doggersbank in de winter rond de 1 per km^2 ligt. Als tijdens een vogeltelling een wolk van vele honderden meeuwen achter een viskotter in de teltransecten valt, zal het betreffende stukje zee, bij een latere bepaling van gemiddelde aantallen over een reeks van winters, altijd donkerrood kleuren. Dergelijke “mishits” moeten dus uit de analyse worden verwijderd. Bij een kotter-associatie is dat duidelijk, maar vogels kunnen zich om vele andere redenen tijdelijk concentreren, met dezelfde gevolgen voor een analyse van gemiddelde dichtheden op zee.

Een volgende mogelijkheid om gebieden aan te wijzen is uitgaan van gebieden waarvan bekend is dat ze om de een of andere –aanwijsbare– reden, voor een bepaalde vogelsoort belangrijk zijn. Het kan dan gaan om bekende ruigebieden op zee (relevant voor het NCP: Friese Front); om een gebied waar bij herhaling concentraties foeragerende zeevogels worden gezien (Friese Front, kustfronten) of gebieden waarvan bekend is dat een bepaald soort stapelvoedsel zich daar bij voorkeur en in hoge dichtheden ophoudt (internationaal wordt hierbij vooral aan zandspiering gedacht; een vis waarvan op het NCP bitter weinig bekend is). Liefst gaat het hierbij om dichtheden zeevogels die zorgen voor $MCC > 1$.

5.2 Beschrijving van gebieden die voldoen aan de criteria voor aanmelding

Ondiepe zandbanken

1. Breeveertien

Het grootste gebied, ondieper dan 20 meter (volgens welke reductievlak dan ook) bevindt zich op het NCP in de kustwateren, binnen de 12 mijlszone. De Nederlandse kust kent een vooroever, die van de duinen naar zee toe langzaam afloopt, en op een zekere afstand van de kust de –20 meter bereikt. Op de meeste plaatsen ligt de –20 meter lijn (gLLWS) binnen 12 mijl uit de kust, maar in het Breeveertien gebied voor de Hollandse kust loopt de –20 meterlijn, zoals hierboven opgemerkt, relatief ver naar buiten en komt (ver) buiten de 12 mijlszone. Dit gebied strekt zich buiten de 12 mijlszone uit van de Eurogeul tot ongeveer IJmuiden, en tot maximaal ongeveer 24 mijl uit de kust ter hoogte van Den Haag. Dit Breeveertien gebied heeft een zandbodem, met wandelende onderwaterduinen. Het is dus op te vatten als een gebied van zandbanken, ondieper dan 20 meter, maar evengoed als een uitwas van de kustzone en als zodanig dus niet als een discrete bank.

2. Zeelandbanken

Voor de Zuid-Hollandse en Zeeuwse kust liggen, buiten de Voordelta, een aantal opvallende banken: de Zeelandbanken, waarvan enkele ondieper zijn dan 20 meter én buiten de 12 mijlszone liggen. Dit geldt zelfs voor de –20m lijn volgens NAP, de meest conservatieve meting. Buiten de 12 mijlszone komen delen van vijf banken (ook volgens NAP) boven de –20 m lijn: van Thorntonbank, de Rabsbank, de Schaar, de Schouwenbank en de Buitenbanken. Van deze serie banken liggen alleen de Buitenbanken geheel op het NCP én buiten de 12-mijlszone. De Schaar, Thornton en Rabsbanken lopen door op het Belgische Plat en nog verder naar het zuidwesten liggen nog veel meer van dergelijke banken. De Rabsbank ligt in Nederland ook gedeeltelijk binnen de 12 mijlszone; de Schouwenbank ligt grotendeels binnen de 12 mijlszone. In tegenstelling tot de Breeveertien, zijn de verschillende Zeelandbanken wel duidelijk aanwijsbare eenheden [ontstaans-geschiedenis/samen-stelling].

3. Naamloze banken ten westen van IJmuiden

Ver op het NCP, ten westen van IJmuiden, maar nog ten oosten van de Bruine Bank ligt een kleine ondiepte, met meerdere toppen die dieptes van circa 19 meter (gLLWS) bereiken. De omliggende zeebodem is 27 meter diep; er is dus sprake van een min of meer discrete bank. Ten opzichte van NAP is dit gebied net dieper dan 20m.

4. Bruine Bank

Nog iets verder ten oosten van IJmuiden, op de grens met het Britse Continentale Plat, ligt de Bruine Bank. Dit is een opvallend “landschapskenmerk” dat bovendien belangrijke archeologische waarden heeft. Aan weerszijden van de Bruine Bank (ten westen en oosten ervan) lopen diepe geulen en deze zijn vindplaatsen van fossiele dieren uit het Pleistoceen, onder andere mammoeten). Gemeten naar gLLWS ligt de

top ondieper dan 20 meter (de zeekaart geeft als ondiepste punt 16.1 m), maar op de metingen volgens NAP van RWS/TNO komt de Bruine Bank niet naar voren als zijnde ondieper dan 20m. Los daarvan is de Bruine Bank een oude kleirichel en dus moeilijk aan te merken als een “zandbank”.

5. Doggersbank

De Doggersbank is een grensgeval (letterlijk!). Het gedeelte van de Doggers Bank dat op het NCP ligt, is vrijwel overal dieper dan 20 meter. Volgens de NAP metingen van RWS/TNO ligt er echter een klein puntje op de Nederlands/Britse grens dat net ondieper is dan 20m. Veel omvangrijker is echter het ondiepe (<20 m LAT) gedeelte ten westen van het NCP op het Britse plat. Hier wordt een (on)diepte tot 14.2m bereikt, op de zogenaamde *Southwest Patch*.

Riffen

1. De Klaverbank

De Klaverbank is een grindgebied dat ligt aan de westgrens van het NCP, net ten zuiden van de Doggersbank, ten noorden van de *Botney Cut*, op circa 54°05'N, 3°00'E. Volgens van Berkel *et al.* (2002) is de Klaverbank: “een uniek gebied in de Noordzee. Alleen langs de oostkust van Engeland en in de Duitse Bocht bestaan in zeer beperkte mate ook zulke gebiedjes. Ca. 15% van de gehele Klaverbank ligt op het NCP. De rest ligt op het Engelse deel van de Noordzee”.

Van Moorsel (1994) laat zien dat grind ook elders op het NCP voorkomt, maar nergens met een oppervlakte dat dat van de Klaverbank benadert: de overige grindvoorkomens op het NCP zijn “*pockets*”. Grind maakt tot meer dan 80% van het sediment uit op de Klaverbank.

Toch behoeft het door van Berkel *et al.* (2002) opgeroepen beeld enige nuancering. Fijn grind is zeker niet zeldzaam in de Noordzee, (wel op het NCP). Het grind op de Klaverbank is onderhevig aan golfwerking bij zware storm, waardoor het een dynamisch gebied is. Er komen weliswaar veel (circa 200) soorten epi- en in-macrofauna voor, maar geen soorten die langzaam groeien en zeer oud worden; daarvoor is de omgeving te dynamisch. Het is hierdoor een gebied dat telkens opnieuw gekoloniseerd wordt door soorten die relatief r-select zijn en dit staat op gespannen voet met de definitie van het habitatype *reefs*. Het is bovendien de vraag of het grind grof genoeg is om zich onder Natura 2000 te classificeren als rif. De 85% van de Klaverbank die op het Britse deel van het continentale plat ligt, en waarvoor mogelijk betere informatie beschikbaar is over de grenswaarde van 64 mm, wordt door Johnston *et al.* (2002) niet als rif aangemerkt. Van Moorsel (1994) merkt over het sediment op dat veel grover is dan 8 mm en dat een grotere klasse-grens biologisch niet interessant is; wel zegt hij ook dat hier en daar grote stenen liggen (tot zo'n halve meter doorsnede) met een eigen aangroeifauna.

2. De Texelse Stenen en Borkumse Stenen

Ten Noorden van de Waddeneilanden Texel en Schiermonnikoog-Rottumeroog liggen gebieden met zeer grof zand, grind en stenen. Bij de Texelse Stenen gaat het

incidenteel om stenen van “hunnenbedformaat” (Cees Laban, TNO/NITG, pers. com.), maar deze liggen wel wijd verspreid. De gemiddelde korrelgrootte voldoet niet aan de norm van 64 mm, een enkel plekje hier en daar mogelijk uitgezonderd, maar deze zijn niet op een kaart aan te wijzen. Het benthos is in de stenengebieden afwijkend van omliggende zandgebieden, met een aantal hardsubstraatsoorten als aanvulling. Vroeger werden de stenen-gebieden niet of nauwelijks bevestigd, maar tegenwoordig geldt deze restrictie niet meer door voortschrijdende ontwikkeling van de vistuigen: vissporen zijn overal in de stenengebieden waarneembaar (Magda Bergman, NIOZ, pers. com.). Een aanzienlijk aantal van de grotere (Texelse) stenen is als trofee afgevoerd naar havens, opritten van huizen etc. De conservation status van de stenengebieden is door de visserij sterk verminderd: langlevende soorten van harde substraten hebben te lijden gehad of zijn inmiddels verdwenen, evenals veel van de grotere stenen zelf. De stenengebieden kunnen daarom niet worden aangemerkt als beschermingswaardige riffen onder de Habitat Richtlijn. Wel is enige mate van herstel mogelijk

3. Biogene structuren

Biogene structuren kunnen in veel gevallen tot de riffen gerekend worden. Het is niet bekend of ze vroeger als zodanig voorkwamen. Door de intensieve bodemberoerende visserij hebben ze in elk geval geen kans meer om tot ontwikkeling te komen. Sabellariariffen komen voor in de Wash, en in het verleden ook in zeegaten van de Noordduitse Waddenzee. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat ze niet voor zouden kunnen komen in de Nederlandse kustzone. Oude mosselbanken vormen ook biogene riffen. Ze zijn vooral bekend van droogvallende platen, en het is niet bekend of ze ook in het sublitoraal langdurig aanwezige riffen kunnen vormen. In de Ierse zee (voor de rotskust van Wales) komen riffen voor van de Paardenmossel. Dergelijke riffen zijn niet bekend uit de zandige Noordzee. Het is niet bekend of dat komt door het substraattype of door de al zeer lang aanwezige bodemberoerende visserij in de zandige Noordzee.

Biogene structuren kunnen ook voorkomen op hard substraat zoals stenen. De structuur kan bestaan uit kalkkokervormende borstelwormen, zeepokken etc.

In hoeverre oesterbanken ooit duidelijke riffen hebben gevormd, of dat het vooral min of meer losliggende oesters betrof, is niet bekend. Oesterbanken komen momenteel voor zover bekend niet meer voor in de Noordzee.

Pockmarks

Lang is gedacht dat de omstandigheden in de zuidelijke Noordzee, inclusief het NCP niet geschikt zouden zijn voor de vorming van *pockmarks*. Recent zijn echter, min of meer bij toeval toch enkele vermoedelijke *pockmarks* ontdekt bij onderzoek met de *side scan sonar*. Deze bevinden zich in de noordelijke punt van het NCP (in de zogenaamde A blok) en iets zuidelijker in de Oestergronden (F blok; Laban 2001). Navraag bij de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) leerde vervolgens dat men daar vermoedelijk nog uitgebreidere informatie over het voorkomen op het NCP heeft, uit eigen en uit opgevraagde seismiek data van Rijkswaterstaat. De NAM noemde zowel het A als het naastgelegen B blok (beide in meest noordelijke punt

NCP), maar stelt zich vooralsnog op het standpunt dat het bedrijfsgevoelige informatie betreft: waar immers gas ontsnapt, zit per definitie gas en men is voorzichtig dergelijke informatie met anderen te delen. Echter, aan het oppervlak ontsnappend gas wijst op ondiepe, niet winbare voorkomens, en de NAM beraadt zich op de vraag of hun eigen informatie in deze toch openbaar kan worden gemaakt.

Ligging pockmarks NCP

Uit de publicatie van Laban (2001) is van één van de drie gevonden pockmarks de positie af te leiden. De posities van de andere twee bekende pockmarks zijn bij de auteur opgevraagd. De posities zijn:

Blok A 4: 55°23.11 N / 03°30.12 E

Blok A 5: 55°43.52,5 N / 03°37.20 E

Blok F10: 54°23.50 N / 04°07.20 E

Hiervoor geldt dat de gevonden pockmarks in de blokken A4 en A5 net ten noorden van het NCP liggen. Gezien de mate van toeval die in het spel was bij het vinden van de genoemde pockmarks, en de voorlopige informatie van de NAM, is het zeer wel mogelijk dat ook op Nederlands grondgebied in de noordelijke punt van het NCP pockmarks voorkomen, maar exacte locaties en aantallen zijn niet bekend.

Status pockmarks NCP

Laban (2001) geeft een seismogram van de pockmark in Blok A4, waarop de krater te zien is, met daarin, centraal bij de bodem, een aantal vrij zware echo's. Deze reflecties worden geïnterpreteerd als "mogelijk toe te schrijven aan ontsnappend methaangas". Het zou echter ook om een school vissen kunnen gaan. Op vergelijkbare sonogrammen in de publicatie van Dando et al. (1991) en uit een beschrijving in Johnston et al. (2002) valt op te maken dat in werkelijk actieve *pockmarks* er een veel langere verticale stroom gasbellen te zien kan zijn op het sonogram, maar dat bovendien scholen vis in de depressie kunnen voorkomen. Vooralsnog lijkt nog niet aangetoond dat de Doggers Bank *pockmarks* actief zijn; van de *pockmark* in blok F is dergelijke informatie helemaal niet beschikbaar. Omdat *pockmarks* ook oud en inactief kunnen zijn, is de waarde in termen van natuur of biodiversiteit voor Nederlandse *pockmarks* op dit moment niet te geven. Een simpele depressie in de zeebodem heeft mogelijk een zeer beperkte natuurwaarde, een actieve *pockmark* met een eigen "fauna" zou een heel hoge natuurwaarde kunnen hebben, vanwege het unieke karakter van zowel de geologische formatie als haar bewoners.

6 Aan te wijzen gebieden

6.1 Inleiding

Op grond van de criteria die ontwikkeld zijn in 4 kan nagegaan worden of te beschermen gebieden in de Noordzee voorkomen. Vervolgens **moet** nagegaan worden of die gebieden een wezenlijke betekenis hebben in het kader van NATURA 2000 en zo ja dan kunnen deze vervolgens geselecteerd worden.

In eerste instantie moeten generieke maatregelen in grote gebieden zonder specifieke beschermingsstatus nader beschouwd worden en aangegeven voor welk activiteiten restricties noodzakelijk zijn om in richtlijnen genoemde prioritaire soorten te beschermen.

Vervolgens wordt ingegaan op specifieke gebieden die voldoen aan criteria op basis van habitats of soorten. Het gaat daarbij dus zowel om VR, HR (zowel soorten als habitats), OSPAR (hoewel niet gebiedsgericht), en maatregelgebieden voor het behouden van een *favourable protection status*.

6.2 Gebieden met generieke maatregelen voor soortbescherming

Als het gaat om generieke maatregelen ter bescherming van die in de Noordzee voorkomen, maar waarvoor het niet mogelijk of nuttig is een specifiek deelgebied een speciale beschermingsstatus te geven kan in eerste instantie aan de maatregelen ter bescherming van de Bruinvis gedacht worden. Daarvoor kunnen generieke maatregelen worden overwogen die kunnen helpen om te komen tot een *favourable conservation status*, en dat op grotere schaal dan die van het NCP. Algemeen wordt onderschreven, dat bijvangsten in de stand-want visserij de belangrijkste bedreiging vormen voor de soort, zowel in Noord- als Oostzee (zie Berggren *et al.* 2002) voor het meest recente overzicht en analyse. Bijvangsten in het gebied zijn dermate hoog, dat de soort wellicht zelfs in aantal achteruit gaat, en zeker niet terug kan keren op het gewenste niveau van 80 % van CC. Herstel in mogelijke marginale randgebieden, als de zuidelijke helft van het NCP zijn daardoor ook uitgesloten. Zolang een soort (ver) onder CC zit, zullen individuen de neiging hebben om de meest geschikte gebieden binnen hun normale areaal op te zoeken, en marginale gebieden te mijden. Herstel vanuit een kerngebied naar een marginaal gebied kan dus alleen plaatsvinden als de populatie als geheel op een hoger aantalsniveau komt. Herstel op het NCP, zeker op de zuidelijke helft kan dus alleen plaatsvinden als het de soort elders ook beter gaat. Nederland kan dus het best maatregelen steunen, die tot doel hebben de bijvangsten van Bruinvissen terug te brengen; uiteindelijk kan dit ook een herstel inluiden van de stand op het eigen NCP.

6.3 Aan te melden gebieden op basis van criteria

6.3.1 Gebiedskeuze op basis van voorkomende habitats

Criteria

Op grond van de criteria komen de volgende habitats in aanmerking voor aanmelding

Ondiepe zandbanken (Gebieden ondieper dan 20 meter)

Riffen

Pockmarks

Aan te wijzen gebieden:

De ondiepe zandbanken komen nagenoeg geheel voor binnen de kustzone, en maar op enkele plaatsen buiten de 12 mijl.

De Breeveertien is op te vatten als een gebied van zandbanken, ondieper dan 20 meter, maar evengoed als een uitwas van de kustzone en als zodanig dus niet als een discrete bank. Het is onbekend of de EU aanmelding van dit soort gebieden vereist.

In tegenstelling tot de Breeveertien, zijn de verschillende Zeelandbanken wel duidelijk aanwijsbare eenheden en komen voor aanmelding in aanmerking, vooral ook omdat België de erop aansluitende Belgische banken aan wil melden.

Gezien de intentie van de HR is de samenstelling van het sediment niet echt relevant, maar gaat het om de ecologische waarde van de ondiepere delen van de zee. Daarom zou de Bruine Bank zich kwalificeren voor aanmelding.

Aanmelden van de Doggersbank in het NCP kan niet afgeleid worden uit de vereisten van de HR. Het Nederlandse deel van de Doggers Bank is in feite een hellende flank, (met één bultje dat net –20m diep is) van een bank die elders (VK) echt de kwalificatie-diepte van –20 meter bereikt en mogelijk wordt aangemeld, en waarvan het Duitse deel, het *Tail End*, op grond van biodiversiteitsoverwegingen, mogelijk ook wordt aangemeld, ook al ligt het aanzienlijk dieper dan 20 meter. Als zowel het VK als Duitsland hun delen, aan weerszijden van het NCP aanmelden voor NATURA 2000, heeft Nederland een duidelijke optie om het deel op het NCP aan te melden, in samenspraak met de buurlanden. Wellicht is het eenvoudiger dit te doen in het kader van de aanwijzing beschermde gebieden in OSPAR kader.

Duidelijke riffen zijn niet bekend in de het NCP. Gebieden die potentieel geschikt zouden zijn voor het ontstaan van biogene riffen zoals Sabellariariffen, Oesterbanken en Mosselbanken kunnen in het kader van OSPAR beschermd worden tegen invloeden die het ontstaan van dit type ecotoop belemmeren.

Het is zeer twijfelachtig of de Klaverbank gezien kan worden als een rif in de zin van de HR. Aanmelding in het kader van de HR is niet reëel, tenzij het in een aaneengesloten gebied met Engelse grindgebieden gebeurt Omdat de Klaverbank het enige (zoute) deel van Nederland is waar grind voorkomt en duidelijk andere (en

hogere) waarden heeft dan het zandige deel van de Noordzee is bescherming op grond van NB-wet en wellicht in OSPAR kader gewenst.. Ook in dat geval lijkt regulering van activiteiten in OSPAR kader echter meer voor de hand liggen dan in het kader van de HR.

Van Pockmarks zijn enige locaties bekend, maar er is niets bekend over de eventuele ecologische waarde. Voorlopig hoeven wat dat betreft geen gebieden aangemeld te worden. Als meer bekend wordt over de waarde van deze pockmarks kunne nog maatregelen getroffen worden voor bescherming. Omdat het over zeer kleine gebieden gaat zal er nauwelijks maatschappelijke weerstand bestaan bij het nemen van maatregelen.

6.3.2 Gebiedskeuze op basis van voorkomende soorten

Criteria (zie HR-bijlage 4, blz 27)

Gebieden waar grote hoeveelheden vogels voor komen (20.000 vogels, 1% van de populatie van een soort etc

Gebieden die van belang zijn voor soorten uit bijlage 4 van de habitatrichtlijn

Aan te wijzen gebieden

Gebieden voor de duikers: de hele kustzone is van belang, maar de allerbelangrijkste delen liggen voor de Wadden en in de Voordelta. Deze zijn reeds aangewezen in het kader van de VR. Het is op dit moment onzeker of ook de Hollandse kustzone zich zou kwalificeren.

Gebieden voor de sterns: de hele kustzone is van groot belang, maar de allerbelangrijkste delen liggen voor de wadden en in de Voordelta. Deze zijn reeds deels aangemeld, al ontbreken in het Deltagebied belangrijke gebieden als de Raan en de Westerschelde-monding . De Hollandse kustzone is alleen van groot belang in de trektijd (voor- en najaar).

Gebieden voor de zee-eenden: als het 1% criterium wordt aangehouden dan zou de gehele kustzone zich kwalificeren en ligt zuidwaartse uitbreiding van het Noordelijke aangemelde gebied dus voor de hand.

De kustzone benoorden de wadden en de belangrijkste delen van de Voordelta zijn reeds aangewezen; grote en belangrijke delen van de Noord-Hollandse kustzone niet en hier is –vanuit de optiek van de eenden- zeker een uitbreiding gewenst.

Gebieden/Maatregelen voor Eidereend: als bij de zee-eenden, plus aanpak bron-problemen (Waddenzee).

Gebieden voor Aalscholver: gezien de EU-Vogelrichtlijncriteria verdient ook deze soort volledige aandacht. Hierdoor en door de verspreide ligging van de kolonies langs de kust kwalificeert zich in feite de hele Nederlandse kustzone tot de (NAP?) – 20 meter lijn, omdat daar 1% van de populatie aanwezig is.

Gebieden voor Meeuwen: gezien de EU-Vogelrichtlijn criteria verdient ook deze groep volledige aandacht. Meer dan 1% van de populatie komt in de kustzone voor. Hierdoor en door de verspreide ligging van de kolonies en slaapplekken (soms tot ver in het achterland) kwalificeert zich in feite de hele Nederlandse kustzone omdat die een wezenlijk belang heeft voor de populatie aangezien het een belangrijk foerageergebied is. Vooral een soort als de Kleine Mantelmeeuw gaat vanuit de kolonies nog veel verder de zee op; ook in de winter zijn zijn offshore zeegebieden voor meeuwen belangrijk

Gebieden voor vogels in het algemeen: af en toe komen grote hoeveelheden vogels op een bepaalde plek voor. Dat kan in het geval van rui, maar ook het voorkomen van voedsel op die plek. Vooral bij het voorkomen van stapelvoedsel kunnen die plaatsen jaarlijks verschillen. In dat kader kunnen geen gebieden aangemeld worden in het kader van de VHR, tenzij die plaatsen redelijk geconcentreerd voorkomen, zoals de al meerdere malen genoemde kustzone. Het Friese front kan aangemeld worden omdat daar jaarlijks een grote groep Zeekoeten voorkomt die vanuit een SBZ in het VK (Isle of May) naar het Friese Front zwemt om te ruien en te foerageren

Gebieden voor zeezoogdieren

Bruinvis: geen concentraties NCP; dus alleen generieke maatregelen inh. tegengaan staande want visserij. Het nemen van generieke maatregelen die verdrinking voorkomen en voedsel veilig stellen heeft dezelfde positieve invloed op zeehonden die zich ver van hun liplaatsen in de Waddenzee begeven.

Zeehonden: Voor de (Gewone) Zeehonden is ten minste de strook ten noorden van de Wadden, tot aan de -20 m (LLWS), ofwel tot aan de scheepvaarttroute van eminent belang. Het is echter nog niet uit te sluiten dat eveneens belangrijke foerageergebieden, al dan niet in hotspots, verder uit de kust liggen, maar bewijzen hiervoor ontbreken vooralsnog. Voor de Nederlandse Grijze Zeehonden zijn nog bijzonder weinig gegevens voorhanden. Eigenlijk weten we niet meer dan dat ze af en toe (soms ook met vis in klauwen en bek) in de kustzone boven de Wadden zijn gezien door zeevogeltellers.

Gebieden voor vissen

Fint: zit overal op het NCP, in zeer lage dichtheden (zie Duitse kaart), maar concentreert zich in de zomer in de estuaria. Wordt door sommige hengelaars veelvuldig gevangen in de Westerschelde (info Tammo Bult), bij Hoek van Holland (Volkskrant Magazine) en in het Marsdiep (NIOZ fuik en info Hans Witte). Het gaat vermoedelijk om een jaarlijks in de zomer terugkerende populatie die hier niet meer kan paaien (maar wel wil). De populatie bestaat uit alle jaarklassen, tot meer dan 7 jaar oude vissen.

Ook de overige trekvisen komen in grote delen van de Noordzee en vooral in het kustgebied voor. Deze soorten zoeken naar mogelijkheden om de estuaria en daarna de zoete wateren binnen te trekken

Voor de vissen hoven geen specifieke gebieden aangemeld te worden.

7 Te nemen maatregelen en effecten op belanghebbenden.

7.1 Te nemen maatregelen

7.1.1 Vanuit de Habitatbenadering

Sandbanks

Er moet nog enige discussie plaatsvinden of het zinnig is maatregelen te treffen ter bescherming van de wezenlijke waarden van de permanent onder water staande zandbanken. Vanuit het soortenbelang kan de kustzone aangemeld worden, en daardoor kunnen beperkende maatregelen getroffen worden. Wezenlijke aantasting van wezenlijke kenmerken van het habitat (de zandige bodem) vindt alleen plaats door grootschalige zandwinning. Wellicht kan dat effect verminderd worden door het oppervlak van de winning te verkleinen en diepere gaten te maken waarbij met de configuratie rekening wordt gehouden met het voorkomen van zuurstofloosheid en langdurige bezinking van fijn slib en organisch materiaal.

Ook bodemberoerende visserij heeft een chronisch effect, maar indien dat niet gewenst is moeten daartegen maatregelen genomen worden op grond van het streven naar het behoud van een favourable conservation status in het algemeen.

Riffen

Evenals de Texelse Stenen kan ook de Klaverbank niet zonder meer onder Natura 2000 worden gebracht, zeker niet als de Britten hun deel niet óók aanmelden. Toch is het gebied binnen Nederland uniek en vormt het, mogelijk ook op de schaal van de hele Noordzee, een diversiteits-hotspot. Wellicht liggen hier mogelijkheden, zeker als de Duitsers hun voornemen om gebieden met een hoge diversiteit, ongeacht of ze daadwerkelijk binnen de EU criteria vallen, toch aan te melden. Er zijn vanuit de grindwinningsector wensen om het gebied te gaan afgraven; de impact hiervan zou groot zijn (van Moorsel 1994). Via een vergunningenstelsel kan Nederland hier mogelijk invloed op uitoefenen, hangende het al dan niet toch aanmelden van het gebied.

Pockmarks

Wat betreft Pockmarks zou als eerste “maatregel” beter onderzocht moeten worden waar precies (actieve) *pockmarks* liggen op het NCP en hoe de “fauna” er ter plaatse uitziet. Het eerste punt, onderzoek naar locaties kan gedaan worden via overleg met de offshore industrie, die mogelijk nog veel informatie heeft. Onderzoek aan biota is in Nederland niet gedaan aan *pockmarks*, maar deze is wel essentieel voor de inschatting van de natuurwaarden van pockmarks. Volgens een precautionary principle zouden echter ook zonder aanvullende biologische kennis, gebieden, dan wel bekende locaties met pockmarks kunnen worden aangewezen onder de Habitatrichtlijn. Activiteiten die de structuur en/of het functioneren van een actieve pockmark zouden kunnen aantasten, moeten dan niet langer kunnen plaatsvinden.

Omdat het hier gaat om structuren aan de bodem, valt in de eerste plaats te denken aan:

1. bodemberoerende visserij
2. winning van zand en/of grind
3. plaatsing van offshore installaties.

7.1.2 Vanuit Soortenbenadering

Maatregelen voor de Duikers: Individuen zijn kwetsbaar voor olievlekken en andere lipofiele, aan het oppervlak drijvende verontreinigingen, alsmede voor verstoring door scheepvaart; grote groepen tegelijk worden hierdoor niet makkelijk getroffen. Staand want in de kustzone lijkt zeer schadelijk voor de soort, maar dit is vooral een probleem in Deense, niet in Nederlandse kustwateren. Door Deense vissers wordt op het Nederlandse NCP wel met drijvende netten gevist.

Specifieke nieuwe maatregelen voor duikers zijn moeilijk voorstelbaar. De soorten zijn beschermd, er lijkt voldoende voedsel en olievlekken zijn om meerdere redenen ongewenst en worden zo mogelijk bestreden door de overheid. De soort komt hier in de winter voor, als de kustrecreatie minimaal is. Mogelijke uitzondering vormt het gebied voor de Brouwersdam, waar veel wordt gewindsurft, en waar 's winters vaak opmerkelijke aantallen Roodkeelduikers dicht onder de kant verblijven (Ouweneel 1993). Hier zijn mogelijk regulerende maatregelen gewenst.

Maatregelen voor de Sterns: Extra te nemen maatregelen zijn moeilijk voorstelbaar. De soorten en hun kolonies zijn beschermd, ze zijn weinig gevoelig voor verstoring op zee en voor olievlekken en dergelijke. Alle soorten kunnen alleen kleine visjes eten, die zich aan het wateroppervlakte wagen en zijn dus kwetsbaar voor een verslechterend voedselaanbod. Het werkelijke voedselaanbod is niet goed bekend, maar het is zeer wel voorstelbaar dat dit tegenwoordig suboptimaal is, gezien het slechts gedeeltelijke herstel van de broedpopulaties na de ineenstorting daarvan in de jaren 60 door de drins-vergiftigingen (zie bijv. Meininger *et al.* 2000). Er zijn suggesties dat door het afsluiten van de Nederlandse estuaria de leefomstandigheden voor veel kleine vissen van deze gebieden verslechterd zijn. Generieke maatregelen in deze (herstel zoet/zout overgangen, betere uitwisseling van water én biota) zouden wellicht helpen. Plaatselijk leiden kolonies onder (soms geheimzinnige verontreinigingsbronnen); hier kan gericht onderzoek, en daarna optreden van de overheid tot verbetering van de situatie leiden (zie: Bosveld *et al.* 1998).

Maatregelen voor de zee-eenden: Zee-eenden en schelpdiervisserij gaan slecht samen en zouden in ieder geval in de tijd ('s zomers vissen) en liefst ook in de ruimte gescheiden moeten worden. Gebieden die veel eenden herbergen zouden, zo lang als de eenden daar verblijven (jaren lang in veel gevallen) van visserij op hun prooidieren gevrijwaard moeten zijn. Hierbij is het mogelijk dat de eenden om een reden die niet altijd bekend hoeft te zijn, van voorkeurslokatie kunnen wisselen. Trends in voorkomen van de schelpdieren zijn ook belangrijk: bij een neergaande lijn (zoals

geconstateerd in de afgelopen jaren) moet zeer voorzichtig worden omgegaan met resterende voorraden.

Olievlekken zijn een bijzonder grote dreiging, die echter maar zelden in zijn ernstigste vorm gestalte krijgt: een grote olievlek op een echte “eendenlokatie”. Dit is het meest zwarte scenario voor de Nederlandse zeevogels, althans de situatie waarbij in korte tijd de grootste aantallen (zeer zichtbaar) kunnen omkomen. Het beleid inzake oliebestrijding kan in deze sterk worden verbeterd: gefocussed en flexibeler gemaakt. Ook het beleid ten aanzien van dreigende olievlekken: wat te doen bij een zinkende of lekkende tanker, verdient een “update” waar het gaat om het voorkomen van een eenden-ramp.

Verstoring door (kust)zeevaart en kustvisserij kan worden verminderd, door gebieden met veel eenden tijdelijk een aparte status te geven.

Maatregelen voor Aalscholver: moeilijk voorstelbaar. De soort en zijn kolonies zijn beschermd, ze zijn weinig gevoelig voor wat dan ook. Waarschijnlijk profiteren ze van de visserij in de kustzone, door vissen die aan de boomkornetten ontsnappen en/of weer teruggezette bijvangst te eten.

Maatregelen voor Meeuwen: moeilijk voorstelbaar. De soort en zijn kolonies zijn beschermd, ze zijn op zee weinig gevoelig voor wat dan ook. Ze profiteren van de visserij in de kustzone en offshore, bijvangst en discards te eten (Camphuysen *et al.* 1995). Sterke veranderingen in de visserij verdienen aandacht, maar vermoedelijk niet meer dan dat in dit kader.

Maatregelen voor vogels in het algemeen

Een laatste mogelijkheid om iets voor zeevogels op volle zee te doen is het nemen van generieke maatregelen. Hierbij wordt vaak gedacht aan:

Het voorkomen van het ontstaan van olievlekken (onder andere) op zee, door betere regels, betere handhaving, strengere straffen bij overtredingen en betere faciliteiten (havenontvangstinstallaties) en bijbehorende regelgeving;

Het zo goed mogelijk opruimen van toch ontstane vlekken, en meer focus hierbij op belangrijke vogelgebieden;

Het tegengaan van voor zeevogels schadelijke vormen van visserij: visserij op zandspiering en andere industrievis (maar zie Furness 2002); staand want visserij in belangrijke vogelgebieden (hele kustzone).

Maatregelen voor zeehonden: Als de kustzone benoorden de Wadden tot aan de scheepvaartroute zou worden aangewezen, dan is dit omdat we vermoeden we dat daar in de Noordzee belangrijke foerageergebieden liggen voor zeehonden. De voedselvoorziening aldaar moet dan gegarandeerd zijn. Gezien de biologisch vrijwel maximaal mogelijke populatiegroei van de Waddenzeepopulatie de afgelopen jaren, lijkt voedselbeschikbaarheid momenteel geen probleem te zijn, en ingrijpen in bijvoorbeeld de visserij in de kustzone lijkt daarom niet opportuun. Meer kennis omtrent foerageergedrag, foerageergebieden en voedselkeuze is wel van groot belang omdat met de huidige geringe kennis op deze punten verkeerde beheerskeuzes

gemaakt zouden kunnen worden t.a.v. onder andere de concurrentiepositie van de zeehond voor de visserij en vice-versa.

Maatregelen voor Tuimelaar: Het is niet uitgesloten dat de Tuimelaar zich ooit opnieuw in Nederland succesvol vestigt, en mocht dat gebeuren, dan blijft dat zeker niet onopgemerkt. In een dergelijk bijzonder geval kunnen beschermingsmaatregelen worden getroffen, op voorhand is dat niet zinnig.

Maatregelen voor Prikken: Er zijn geen aanwijzingen dat op het NCP de soorten problemen hebben; deze doen zich voor bij de (veelal niet meer bestaande) zout/zoet overgangen en verderop in de rivieren. Voor het NCP zijn daarom geen maatregelen nodig; van een herstel van zout/zoet overgangen zullen de prikken mogelijk mede profiteren.

Maatregelen voor Steur: Als zeer grote, trage en lang levende bodemvis is de Steur bijzonder kwetsbaar voor visserij en onder de huidige omstandigheden volstrekt kansloos om als populatie te herstellen. Hiervoor is behalve een kweekprogramma en een herstelprogramma voor de rivieren waar de soort dan in Nederland zou moeten gaan paaien, ook een groot voor visserij gesloten gebied nodig in de Noordzee, in het gebied waar de soort de eerste jaren van zijn leven doorbrengt.

Maatregelen voor fint: Mogelijkheden voor de vissen om zout/zoet overgangen te passeren, gekoppeld aan een betere inrichting en beheer van hun –nabijgelegen– paaigebieden, kunnen de Fint terugbrengen in de Nederlandse binnenwateren. Maatregelen op zee, al dan niet in het kader van Natura 2000, zouden kunnen zijn: bezien of de hengel- en fuikvangsten verminderd kunnen worden, al staat vooralsnog allerminst vast dat deze vangsten niet duurzaam zouden zijn, gezien de jaarlijkse massale terugkeer van de soort in het Marsdiep.

Voor de drie laatstgenoemde soorten, en wellicht ook voor de bijlage 4 soort, de Houting die in Nederland is uitgestorven maar nog wel in de Deense Waddenzee voorkomt, is naast het treffen van generieke maatregelen in de Noordzee herstel van migratiemogelijkheden naar het zoete water van groot belang. Deels kan dat geschieden door het installeren van vispassages bij spuilocaties, verder moet gestreefd worden naar herstel van geleidelijke zout-zoet overgangen. Voor het Haringvliet zijn vergевorderde plannen, zodat de Biesbosch en het bovenstroomse gebied van Rijn en Maas weer bereikbaar worden. In het Marsdiepbekken bestaat een goede mogelijkheid bij het Balgzandkanaal en het daaraan gekoppelde Amstelmeer en enkele kanalen met oevers die specifiek voor natuurdoeleinden ingericht zijn (Wintermans & Dankers, interne notitie i.o.v. RIKZ t.b.v deel 3 SGR).

Literatuur

- Baptist H.J.M. 1993. Ecosysteendoelen Noordzee: Vogels. Werkdocument RIKZ/OS/2000.817x, Rijkswaterstaat, RIKZ-Middelburg, pp 1-163.
- Bisseling C.M., C.J.F.M. van Dam, A.C. Schippers, . van der Wielen & W. Wiersinga 2001. Met de natuur in zee. EC-LNV Wageningen rapport nr 48. ISSN 1568-1912 125 pgs
- Brasseur S.M.J.M & P.J.H. Reijnders 2001a. Satellite Tracking Breeding Harbour Seal (*Phoca vitulina*) Females in Dutch Waters, Diving, Haulout and Movement. Abstract for society for Marine Mammals 14th biennial conference, Vancouver
- Brasseur S.M.J.M. & P.J.H. Reijnders 2001b Zeehonden in de Oosterschelde, fase 2 Effecten van extra doorvaart door de Oliegeul Alterra-rapport 353 ISSN 1566-7197 60pp.
- Camphuysen C.J., Calvo B., Durinck J., Ensor K., Follestad A., Furness R.W., Garthe S., Leaper G., Skov H., Tasker M.L. & Winter C.J.N., 1995. Consumption of discards by seabirds in the North Sea. Final report to the European Comm., study contr. BIOECO/93/10, NIOZ-Rapport 1995-5, Netherl. Inst. for Sea Res., Texel, 260 p.
- Dando P., Austen M.C., ., Burke Jr R.A., Kendall M.A., Kennicutt II M.C., Judd A.G., Moore D.C., O'Hara S.C.M., Schmaljohann R. & Southward A.J. 1991. Ecology of a North Sea pockmark with an active methane seep. Mar. Ecol. Prog. Ser. 70: 49-63.
- De Groot S.J. 1989. The former Allis and Twaite Shad Fisheries of the lower Rhine, the Netherlands. ICES C.M.1989/M:19; Anadromous and Catadromous Fish Committee.
- Holtmann S.E., Groenwold A., Schrader K.H.M., Asjes J., Craeymeersch J.A., Duineveld G.C.A., van Bostelen A.J. & van der Meer J. 1996. Atlas of the zoobenthos on the Dutch Continental Shelf. Ministerie van V&W, Directie Noordzee, Rijswijk, 244 p.
- Jensen P., Aagard I., Burke Jr R.A., Dando P.R., Jørgensen N.O., Kuijpers A., Laier T., O'Hara S.C.M. & Schmaljohann R. 1992. 'Bubbling reefs' in the Kattegat: submarine landscapes of carbohydrate-cemented rocks support a diverse ecosystem at methane seeps. Mar. Ecol. Prog. Ser. 83: 103-112.
- Johnston C.M., Turnbull C.G. & Tasker M.L. 2002. Natura 2000 in UK offshore waters: advise to support the implementation of the EC Habitats and Birds Directives in UK offshore waters. JNCC Report 325, Peterborough.
- Laban C. 2001. Gaskraters in de Noordzee. Grondboor en Hamer 4: 11-15
- Lavaleije M.S.S., Lindeboom H.J. & Bergman M.J.N. 2000. Macrobenthos van het NCP - Rapport Ecosysteendoelen Noordzee. NIOZ-Rapport 2000-4.
- Leopold M.F. & Slot E.J., subm.. Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* have succesfully colonized Dutch waters: eating all they can. Atlantic Seabirds, submitted.

- Maes F, Cliquet A., Seys J., Meire P. & Offringa H., 2000. Limited Atlas of the Belgian part of the North Sea. Federal Office for Scientific, Technical, and Cultural Affairs, Brussels, 1-31.
- McQuillin R., Fannin N.G.T. & Judd A.G. 1979. I.G.S. pockmark investigations 1974-1978. Institute of Geological Sciences, Marine Geophysics Unit, Report 98.
- Meininger P.L., Arts F.A. & van Swelm N.D., 2000. Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied. Ontwikkelingen, knelpunten, potenties. Rapport RIKZ/2000.052, Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg/Oostvoorne.
- Nijssen H. 2001. Veldgids Zeevissen. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- O'Briain M. 1998. Update on the Habitats Directive and its implementation in marine and coastal areas. In: Implementing the Habitats Directive in marine and coastal areas, proceedings of the Morecambe Bay Seminar, 22 - 24 June 1997 (ed. C. Coffey). EC publication 1998, p. 15-19.)
- Offringa H., Seys J., Van den Bossche W. & Meire P. 1996. Seabirds on the Channel doormat. *Le Gerfaut* 86: 3-71.
- Ouweneel G.L., 1993. Roodkeelduikers *Gavia stellata* in het Brouwershavense Gat. *Limosa* 66: 164-166.
- Pancost R.D., Hopmans E.C. & Sinninghe Damste J.S. 2001. Archaeal lipids in Mediterranean cold seeps: molecular proxies for anaerobic methane oxidation. *Geochimica et Cosmochimica Acta*, May 2001.
- Reijnders P.J.H., S.M.J.M. Brasseur & A.G.Brinkman 2000 Habitatgebruik en aantalsontwikkelingen van gewone zeehonden in de Oosterschelde en het overige Deltagebied Alterra-rapport 078 ISSN 1566-7197 56pp
- Reijnders P.J.H., Leopold M.F., Camphuysen C.J., Heessen H.J.L. & Kastelein R.A., 1995. Status of the harbour porpoise *Phocoena phocoena* in Dutch waters and state of related research in The Netherlands: an overview. IWC-Sci Ctee SC/47/SM41: 7p.
- Seys J. 2001. Sea- and coastal bird data as tools in the policy and management of Belgian marine waters. PhD thesis, Univ. Gent, 133+69 pp.
- Skov H., Durinck J., Leopold M.F. & Tasker M.L. 1995. Important bird areas in the North Sea, including the Channel and the Kattegat. BirdLife International, Cambridge, 156p.
- Suess E. & Bohrmann G. Brennendes Eis. Vorkommen, Dynamik und Umwelteinflüsse von Gashydraten. Expedition Erde – Beiträge zum Jahr der Geowissenschaften 2002: 108-117.
- Thiel V., Peckmann J., Richnow H.H., Luth U., Reitner J. & Michaelis W.. 2001. Molecular signals for anaerobic methane oxidation in Black Sea seep carbonates and a microbial mat *Mar. Chemistry* 73: 97-112.
- Van Berkel C., Boon A.R. & Wiersinga W.A. 2002. Natuurwaardenkaart Noordzee. Gebieden met bijzondere natuurwaarden op het Nederlands Continentaal Plat. Expertisecentrum LNV, Wageningen 65 pp.
- Van Moorsel G.W.N.M. 1994. The Klaverbank (North Sea), geomorphology, macrobenthic ecology and the effect of gravel extraction. Report 94.24, Bureau Waardenburg, Culemborg, 65pp + appendices.
- Van Weering T., Jansen J.F.H. & Eisma D. 1973. Acoustic reflection profiles of the Norwegian Channel between Oslo and Bergen. *Neth. J. Sea Res.* 6: 241-263.

Bijlage 1 Relevante delen uit de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn OSPAR Annex V

Vogelrichtlijn

Weergegeven zijn artikelen die de kern van de richtlijn vormen plus enkele artikelen die specifiek in de in Hoofdstuk 1 gepresenteerde vraag van LNV zijn genoemd. Belangrijke statements (in de ogen van de samenstellers van dit rapport) zijn met wit gemerkt

Artikel 1

- 1 Deze richtlijn heeft betrekking op de instandhouding van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de Lid-Staten waarop het Verdrag van toepassing is. Zij betreft de bescherming, het beheer en de regulering van deze soorten en stelt regels voor de exploitatie daarvan.
- 2 Deze richtlijn is van toepassing op vogels, hun eieren, hun nesten en hun leefgebieden.
- 3 Deze richtlijn is niet van toepassing op Groenland.

Artikel 2

De Lid-Staten nemen alle nodige maatregelen om de populatie van de in artikel 1 bedoelde soorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen, waarbij zij tevens rekening houden met economische en recreatieve eisen.

Artikel 3

- 1 Met machtneming van de in artikel 2 genoemde eisen nemen de Lid-Staten alle nodige maatregelen om voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen.
- 2 Voor de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden worden in de eerste plaats de volgende maatregelen getroffen:
 - a instelling van beschermingszones;
 - b onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten de beschermingszones;
 - c herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen;
 - d aanleg van biotopen.

Artikel 4

- 1 Voor de leefgebieden van de in bijlage I vermelde soorten worden speciale beschermingsmaatregelen getroffen, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten. In dat verband wordt gelet op:
 - a soorten die dreigen uit te sterven;
 - b soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied;
 - c soorten die als zeldzaam worden beschouwd omdat hun populatie zwak is of omdat zij slechts plaatselijk voorkomen;
 - d andere soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de tendensen en de schommelingen van het populatiepeil.
De Lid-Staten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als speciale beschermingszones aan, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten in de geografische zee - en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, behoeven.
- 2 De Lid-Staten nemen soortgelijke maatregelen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van het gebied van bescherming in de geografische zee - en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, ten aanzien van hun broed -, rui - en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Met het oog hierop besteden de Lid-Staten zelf bijzondere aandacht aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.
- 3 De Lid-Staten zenden de Commissie alle nuttige gegevens, zodat zij de geëigende initiatieven kan nemen voor de coördinatie die nodig is om te bereiken dat de zones bedoeld in lid 1, enerzijds, en in lid

- 2, anderzijds, een samenhangend geheel vormen dat voldoet aan de eisen inzake bescherming van de soorten in de geografische zee - en landzone waar deze richtlijn van toepassing is.
- 4 De Lid-Staten nemen passende maatregelen om vervuiling en verslechtering van de woongebieden in de in de leden 1 en 2 bedoelde beschermingszones te voorkomen, alsmede om te voorkomen dat de vogels aldaar worden gestoord, voor zover deze vervuiling, verslechtering en storing, gelet op de doelstellingen van dit artikel, van wezenlijke invloed zijn. Ook buiten deze beschermingszones zetten de Lid-Staten zich in om vervuiling en verslechtering van de woongebieden te voorkomen.

Artikel 5

Onverminderd de artikelen 7 en 9 nemen de Lid-Staten de nodige maatregelen voor de invoering van een algemene regeling voor de bescherming van alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten; deze maatregelen omvatten met name de volgende verbodsbepalingen:

- a een verbod om, ongeacht de gebruikte methode, opzettelijk de bedoelde vogels te doden of te vangen;
- b een verbod om opzettelijk hun nesten en eieren te vernielen of te beschadigen of hun nesten weg te nemen;
- c een verbod om in de natuur eieren van deze vogels te rapen en deze - zelfs leeg - in bezit te hebben;
- d een verbod om deze vogels, met name gedurende de broedperiode, opzettelijk te storen, voor zover een dergelijke storing, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn, van wezenlijke invloed is;
- e een verbod om vogels te houden van soorten die niet mogen worden bejaagd of gevangen.

Artikel 6

- 1 Onverminderd het bepaalde in de leden 2 en 3 verbieden de Lid-Staten voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten de verkoop, het vervoer voor verkoop en het in bezit hebben voor verkoop alsmede het ten verkoop aanbieden van levende en dode vogels alsmede van gemakkelijk herkenbare delen van deze vogels of op uit deze vogels verkregen producten.
- 2 Voor de in bijlage III/1 vermelde soorten zijn de in lid 1 bedoelde activiteiten niet verboden indien de vogels op geoorloofde wijze zijn gedood of gevangen of op andere geoorloofde wijze verkregen.
- 3 De Lid-Staten kunnen voor de in bijlage III/2 genoemde vogelsoorten de in lid 1 bedoelde activiteiten op hun grondgebied toestaan en hierbij beperkingen opleggen indien de vogels op geoorloofde wijze zijn gedood of gevangen of op andere geoorloofde wijze verkregen. Lid-Staten die een dergelijke toestemming willen verlenen, treden vooraf in overleg met de Commissie om met deze na te gaan of door het in de handel brengen van vogels van de betrokken soort, naar hetgeen redelijkerwijs kan worden verwacht, het populatieniveau, de geografische verspreiding of de omvang van de voortplanting van deze soorten in de gehele Gemeenschap in gevaar worden gebracht of kunnen worden gebracht. Indien uit dit onderzoek blijkt dat de beoogde toestemming volgens de Commissie tot één van de genoemde gevaren leidt of kan leiden, richt de Commissie een met redenen omklede aanbeveling tot de Lid-Staat, waarin het in de handel brengen van de betrokken soort wordt afgekeurd. Indien een dergelijk gevaar volgens de Commissie niet aanwezig is, dan deelt zij dit mede aan de Lid-Staat. De aanbeveling van de Commissie wordt bekendgemaakt in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen. Een Lid-Staat die uit hoofde van dit lid toestemming verleent, onderzoekt met regelmatige tussenpozen of nog voldaan wordt aan de voorwaarden voor de verlening van deze toestemming.
- 4 Ten aanzien van de in bijlage III/3 genoemde soorten verricht de Commissie studies over hun biologische status en de weerslag van het in de handel brengen daarop. De Commissie legt uiterlijk vier maanden voor het verstrijken van de in artikel 18, lid 1, bedoelde termijn een verslag en haar voorstellen voor aan het in artikel 16 bedoelde Comité met het oog op een besluit over het opnemen van deze soorten in bijlage III/2. In afwachting van dat besluit kunnen de Lid-Staten op deze soorten de bestaande nationale regelingen toepassen onverminderd het bepaalde in lid 3.

Artikel 7

- 1 Op de in bijlage II vermelde soorten mag, vanwege hun populatieniveau, hun geografische verspreiding en de omvang van hun voortplanting in de hele Gemeenschap, worden gejaagd volgens de bepalingen van de nationale jachtwetgeving. De Lid-Staten zien erop toe dat de jacht op deze soorten de pogingen tot instandhouding die in hun verspreidingsgebied worden ondernomen, niet in gevaar brengt.
- 2 Op de in bijlage II/1 genoemde soorten mag worden gejaagd in de geografische zee - en landzone waar deze richtlijn van toepassing is.
- 3 Op de in bijlage II/2 genoemde soorten mag alleen worden gejaagd in de Lid-Staten waarbij deze soorten zijn vermeld.
- 4 De Lid-Staten zien erop toe dat bij de beoefening van de jacht, eventueel met inbegrip van de valkenjacht, zoals deze voortvloeit uit de toepassing van de geldende nationale maatregelen, de principes van een verstandig gebruik en een ecologisch evenwichtige regulering van de betrokken

vogelsoorten in acht worden genomen, en dat deze beoefening wat de populatie van deze soorten, in het bijzonder van de trekvogels betreft, verenigbaar is met de uit artikel 2 voortvloeiende bepalingen. Zij zien er in het bijzonder op toe dat soorten waarop de jachtwetgeving van toepassing is, niet worden bejaagd zolang de jonge vogels het nest nog niet hebben verlaten of gedurende de verschillende fasen van de broedperiode. Ten aanzien van trekvogels zien zij er met name op toe dat de soorten waarop de jachtwetgeving van toepassing is, niet worden bejaagd tijdens de broedperiode noch tijdens de trek naar hun nestplaatsen. De Lid-Staten zenden de Commissie alle nuttige gegevens betreffende de praktische toepassing van hun jachtwetgeving.

Artikel 8

- 1 Wat de jacht op en de vangst of het doden van vogels in het kader van deze richtlijn betreft, verbieden de Lid-Staten het gebruik van alle middelen, installaties of methoden voor het massale of niet-selectieve vangen of doden van vogels of waardoor een soort plaatselijk kan verdwijnen, en in het bijzonder het gebruik van de in bijlage IV, sub a), genoemde middelen.
- 2 Bovendien verbieden de Lid-Staten elke achtervolging met behulp van de in bijlage IV, sub b), genoemde vervoermiddelen op de in die bijlage omschreven wijze.

Artikel 9

- 1 De Lid-Staten mogen, indien er geen andere bevredigende oplossing bestaat, om onderstaande redenen afwijken van de artikelen 5, 6, 7 en 8:
 - a
 - in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid,
 - in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer,
 - ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren,
 - ter bescherming van flora en fauna;
 - b voor doeleinden in verband met onderzoek en onderwijs, het uitzetten en herinvoeren van soorten en voor de met deze doeleinden samenhangende teelt;
 - c ten einde het vangen, het houden of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan.
- 2 In de afwijkende bepalingen moet worden vermeld:
 - voor welke soorten mag worden afgeweken,
 - welke middelen, installaties of methoden voor het vangen of doden zijn toegestaan,
 - onder welke voorwaarden met betrekking tot het risico en onder welke omstandigheden van tijd en van plaats deze afwijkende maatregelen mogen worden genomen,
 - welke autoriteit bevoegd is te verklaren dat aan die voorwaarden is voldaan, en te beslissen welke middelen, installaties of methoden mogen worden aangewend, binnen welke grenzen en door welke personen,
 - welke controles zullen worden uitgevoerd.
- 3 De Lid-Staten zenden de Commissie jaarlijks een verslag toe over de toepassing van dit artikel.
- 4 In het licht van de inlichtingen waarover zij beschikt en met name van die welke haar krachtens lid 3 worden verstrekt, ziet de Commissie er voortdurend op toe dat de gevolgen van deze afwijkende maatregelen niet onverenigbaar zijn met deze richtlijn. Zij neemt in dat verband de nodige initiatieven.

Habitatrichtlijn

Artikel 6

- 1 De Lid-Staten treffen voor de speciale beschermingszones de nodige instandhoudingsmaatregelen; deze behelzen zo nodig passende specifieke of van ruimtelijke-ordeningsplannen deel uitmakende beheersplannen en passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen, die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen.
- 2 De Lid-Staten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.
- 3 Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.
- 4 Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lid-Staat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lid-Staat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijk habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

Artikel 12

- 1 De Lid-Staten treffen de nodige maatregelen voor de instelling van een systeem van strikte bescherming van de in bijlage IV, letter a), vermelde diersoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied, waarbij een verbod wordt ingesteld op:
 - a het opzettelijk vangen of doden van in het wild levende specimens van die soorten;
 - b het opzettelijk verstoren van die soorten, vooral tijdens de perioden van voortplanting, afhankelijkheid van de jongen, overwintering en trek;
 - c het opzettelijk vernielen of rapen van eieren in de natuur;
 - d de beschadiging of de vernieling van de voortplantings- of rustplaatsen.
- 2 Met betrekking tot deze soorten verbieden de Lid-Staten het in bezit hebben, vervoeren, verhandelen of ruilen en het te koop of in ruil aanbieden van aan de natuur onttrokken specimens, uitgezonderd die welke reeds legaal waren onttrokken vóór de toepassing van deze richtlijn.
- 3 De in lid 1, letters a) en b), en in lid 2 opgenomen verbodsbepalingen gelden ongeacht de levensfase waarin de in dit artikel bedoelde dieren zich bevinden.
- 4 De Lid-Staten stellen een systeem in van toezicht op het bij toeval vangen en doden van de diersoorten, genoemd in bijlage IV, letter a). In het licht van de verkregen gegevens verrichten de Lid-Staten de verdere onderzoekwerkzaamheden of treffen zij de instandhoudingsmaatregelen die nodig zijn om te verzekeren dat het bij toeval vangen en doden geen significante negatieve weerslag heeft op de betrokken soorten.

Artikel 13

- 1 De Lid-Staten treffen de nodige maatregelen voor de instelling van een systeem van strikte bescherming van de in bijlage IV, letter b), vermelde plantensoorten, waarbij een verbod wordt ingesteld op:
 - a het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van specimens van de genoemde soorten in de natuur, in hun natuurlijke verspreidingsgebied;
 - b het in bezit hebben, vervoeren, verhandelen of ruilen en het te koop of in ruil aanbieden van aan de natuur onttrokken specimens van de genoemde soorten, uitgezonderd die welke reeds legaal waren onttrokken vóór de toepassing van deze richtlijn.

- 2 De in lid 1, letters a) en b), opgenomen verbodsbepalingen gelden ongeacht de fase van de biologische cyclus waarin de in dit artikel bedoelde planten zich bevinden.

Artikel 14

- 1 Indien de Lid-Staten zulks op grond van het in artikel 11 genoemde toezicht nodig achten, treffen zij de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat het aan de natuur onttrekken en de exploitatie van specimens van de in bijlage V genoemde wilde dier- en plantensoorten verenigbaar zijn met het behoud van die soorten in een gunstige staat van instandhouding.
- 2 Indien dergelijke maatregelen nodig worden geacht, moeten zij de voortzetting van het in artikel 11 genoemde toezicht omvatten. Voorts kunnen zij met name behelzen:
 - voorschriften betreffende de toegang tot bepaalde terreinen;
 - een tijdelijk of plaatselijk verbod op het onttrekken van specimens aan de natuur en het exploiteren van bepaalde populaties;
 - voorschriften omtrent de onttrekkingsperioden en/of -wijzen;
 - het bij de onttrekking toepassen van jacht- en visserijregels die beantwoorden aan de eisen van instandhouding;
 - instelling van een stelsel van onttrekkingsvergunningen of quota;
 - voorschriften betreffende het kopen, het verkopen, het te koop aanbieden, het in bezit hebben en het vervoeren voor verkoop van specimens;
 - het in gevangenschap fokken van diersoorten alsmede de kunstmatige vermeerdering van plantensoorten onder strikt gecontroleerde omstandigheden om de onttrekking van die soorten aan de natuur te verminderen;
 - de beoordeling van het effect van de getroffen maatregelen.

Artikel 15

Wat betreft het vangen of doden van in bijlage V, letter a), genoemde wilde diersoorten verbieden de Lid-Staten, in gevallen waarin overeenkomstig artikel 16 afwijkingen worden toegepast voor het aan de natuur onttrekken, het vangen of het doden van de in bijlage IV, letter a), genoemde soorten, alle niet-selectieve middelen die de plaatselijke verdwijning of ernstige verstoring van de rust van de populaties van deze soorten tot gevolg kunnen hebben, en in het bijzonder:

- a het gebruik van de middelen voor het vangen en het doden die worden genoemd in bijlage VI, letter a;
- b elke vorm van vangen en doden vanuit de in bijlage VI, letter b), genoemde vervoermiddelen.

Artikel 16

- 1 Wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en op voorwaarde dat de afwijking geen afbreuk doet aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, mogen de Lid-Staten afwijken van het bepaalde in de artikelen 12, 13, 14 en 15, letters a) en b):
 - a in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
 - b ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom;
 - c in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
 - d ten behoeve van onderzoek en onderwijs, repopulatie en herintroductie van deze soorten, alsmede voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten;
 - e ten einde het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, door de bevoegde nationale instanties vastgesteld aantal van bepaalde specimens van de in bijlage IV genoemde soorten te vangen, te plukken of in bezit te hebben.
- 2 De Lid-Staten zenden de Commissie om de twee jaar een verslag toe conform het door het comité opgestelde model over de op grond van lid 1 toegestane afwijkingen. De Commissie geeft uiterlijk binnen twaalf maanden na ontvangst van het verslag haar mening over die afwijkingen en stelt het comité daarvan op de hoogte.
- 3 In het verslag moet het volgende worden vermeld:
 - a voor welke soorten en om welke reden de afwijking is toegestaan, met inbegrip van de aard van het risico, met in voorkomend geval een opgave van de alternatieve oplossingen die niet zijn gekozen en van de gebruikte wetenschappelijke gegevens;

- b welke middelen, inrichtingen of methoden mogen worden gebruikt voor het vangen of doden en om welke redenen;
- c waar en wanneer dergelijke afwijkingen worden toegestaan;
- d welke autoriteit de bevoegdheid heeft om te verklaren en te controleren dat aan de desbetreffende voorwaarden is voldaan en om te beslissen welke middelen, inrichtingen of methoden mogen worden gebruikt, door welke diensten en binnen welke grenzen, en wie met de uitvoering belast zijn;
- e welke controlemaatregelen er zijn genomen en welke resultaten er zijn verkregen.

OSPAR CONVENTION FOR THE PROTECTION OF THE MARINE ENVIRONMENT
OF THE NORTH-EAST ATLANTIC
FOURTH WORKSHOP ON MARINE PROTECTED AREAS IN THE OSPAR AREA
ROSCOFF: 8 - 12 JULY 2002

Draft Guidelines for the Identification and Selection of Marine Protected Areas in the OSPAR Maritime Area

1 Introduction

At Sintra, Portugal, in 1998 the Ministerial Meeting of the OSPAR Commission adopted a new Annex V 'On the Protection and Conservation of the Ecosystems and Biological Diversity of the Maritime Area' and an accompanying OSPAR Strategy. The objective of the Commission is to take the necessary measures to protect and conserve the ecosystems and the biological diversity of the maritime area which are, or could be, affected as a result of human activities, and to restore, where practicable, marine areas which have been adversely affected. The Commission will, inter alia, promote the establishment of a network of marine protected areas (MPAs) to ensure the sustainable use, protection, and conservation of marine biological diversity and ecosystems. The establishment of OSPAR MPAs will also contribute to and take account of Contracting Party's obligations under other international Conventions and Directives, including EC Directives (and in particular the Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and wild flora and fauna and the Council Directive 79/409/EEC on the conservation of birds), and measures taken under the Bern, Bonn (including its regional agreements) and Ramsar Conventions, the Convention on Biological Diversity, the Helsinki Convention, the Barcelona Convention, the Trilateral Wadden Sea Co-operation and the North Sea Conferences.

2 The aim of OSPAR MPAs

OSPAR MPAs will individually and collectively aim to:

- protect, conserve and restore species, habitats and ecological processes which are adversely affected as a result of human activities;
- prevent degradation of and damage to species, habitats and ecological processes, following the precautionary approach;
- protect and conserve areas that best represent the range of species, habitats and ecological processes in the OSPAR area.

A system of OSPAR MPAs should take into account the linkages between marine ecosystems and the dependence of some species and habitats on processes that occur outside the MPA. These relationships are often more complex and occur on a larger scale than those of terrestrial ecosystems.

OSPAR MPAs should form an ecologically coherent network of well-managed MPAs. This is particularly important for highly mobile species, such as certain birds, mammals and fish, to safeguard the critical stages and areas of their life cycle (such as breeding, nursery and feeding areas).

3 The process of identification and selection of MPAs

3.1 Stage 1: Identification of possible sites

For this stage the ecological criteria/considerations listed in Annex A should be applied.

In some cases this stage will identify a number of possible sites, for example to protect a certain species, and it may not be possible to establish them all as MPAs. On the other hand it may be necessary to select priority sites from a number of possible sites that each meet one or several but not the same ecological criteria. For these reasons sites that meet the ecological criteria/considerations need to be further prioritised at Stage 2.

3.2 *Stage 2: Prioritisation of sites for designation*

In this second stage of the process the ecological criteria/considerations listed in Annex A should be reapplied to help prioritise the identified sites. For example, an area that holds a higher population of the species concerned or that meets additional ecological criteria may warrant a higher priority. In addition, at this stage, the practical criteria/considerations given in Annex B should be taken into account in developing a prioritised list of sites. For instance an area with a comparatively higher level of support from stakeholders and political acceptability will be more suitable to be established as an MPA.

3.3 *Use of the criteria to meet the aims of OSPAR MPAs*

The table in Annex C provides guidance on which criteria should be used to select OSPAR MPAs in relation to the identified aims given above.

4 *information on each proposed MPA*

Information to support a proposed MPA should be compiled on the proforma given in Annex D and submitted to OSPAR.

Ecological criteria/considerations

An area qualifies for selection as an MPA if it meets several but not necessarily all of the following criteria. The consideration and assessment of these criteria should be based on best available scientific expertise and knowledge.

(1) THREATENED OR DECLINING SPECIES AND HABITATS/BIOTOPES

The area is important for species, habitats/biotopes and ecological processes that appear to be under immediate threat or subject to rapid decline as identified by the ongoing OSPAR (Texel-Faial)selection process.

(2) IMPORTANT SPECIES AND HABITATS/BIOTOPES

The area is important for other species and habitats/biotopes as identified by the ongoing OSPAR (Texel-Faial) selection process.

(3) ECOLOGICAL SIGNIFICANCE

The area has:

- a high proportion of a habitat/biotope type or a biogeographic population of a species at any stage in its life cycle;
- important feeding, breeding, moulting, wintering or resting areas;
- important nursery, juvenile or spawning areas, or
- a high natural biological productivity of the species or features being represented.

(4) HIGH NATURAL BIOLOGICAL DIVERSITY

The area has a naturally high variety of species (in comparison to similar habitat/biotope features elsewhere) or includes a wide variety of habitats/biotopes (in comparison to similar habitat/biotope complexes elsewhere).

(5) REPRESENTATIVITY

The area contains a number of habitat/biotope types, habitat/biotope complexes, species, ecological processes or other natural characteristics that are representative for the OSPAR Area as a whole or for its different biogeographic regions.

(6) SENSITIVITY

The area contains a high proportion of very sensitive or sensitive habitats/biotopes or species.

(7) NATURALNESS

The area has a high degree of naturalness, with species and habitats/biotope types still in a very natural state as a result of the lack of human-induced disturbance or degradation.

Practical criteria/considerations**(1) SIZE**

The size of the area should be suitable for the particular aim of designating the area, including maintaining its integrity, and should enable the effective management of that area.

(2) POTENTIAL FOR RESTORATION

The area has a high potential to return to a more natural state under appropriate management.

(3) DEGREE OF ACCEPTANCE

The establishment of the MPA has a comparatively high potential level of support from stakeholders and political acceptability.

(4) POTENTIAL FOR SUCCESS OF MANAGEMENT MEASURES

There is a high probability that management measures and the ability to implement them (such as legislation, relevant authorities, funding, and scientific knowledge) will meet the aims for designation.

(5) POTENTIAL DAMAGE TO THE AREA BY HUMAN ACTIVITIES

It is an area where significant damage by human activity may happen in the short term.

(6) SCIENTIFIC VALUE

The area has a high value for scientific research and monitoring.

Use of the criteria to meet the aims of OSPAR MPAs

The following table provides a correlation between the ecological and practical criteria/considerations and the aims of OSPAR MPAs:

Aims of OSPAR MPAs	Protect, conserve and restore species, habitats and ecological processes which are adversely affected as a result of human activities	Prevent degradation of and damage to species, habitats and ecological processes following the precautionary approach	Protect and conserve areas which best represent the range of species, habitats and ecological processes in the OSPAR area
Ecological considerations	(A1) High priority habitats & species which meet the Texel-Faial criteria of 'Decline'	(A1) High priority habitats & species which meet the Texel-Faial criteria of 'high probability of a significant decline' (A2) Important habitats & species which meet the other Faial criteria (global importance, local (species)/regional (habitats) importance, rarity, sensitivity, keystone species, ecological significance) (A6) Sensitivity	(A3) Ecological significance (A4) High natural biological diversity (of species within a habitat and of habitats in an area) (A5) Representativity, including of the biogeographic regions (A7) Naturalness
Practical considerations	(B1) Size (B2) Potential for restoration (B3) Degree of acceptance (B4) Potential for success of management measures (B6) Scientific value	(B1) Size (B3) Degree of acceptance (B4) Potential for success of management measures (B6) Scientific value (B5) Potential damage to the area by human activities	(B1) Size (B3) Degree of acceptance (B4) Potential for success of management measures (B6) Scientific value

Note: Numbers in brackets refer to the specific criteria in the Guidelines for the Identification and Selection of MPAs in the OSPAR Maritime Area

Proforma for compiling the characteristics of a potential MPA

A General information**1. Proposed name of MPA**

2. Aim of MPA

(Indicate aims:

- protect, conserve and restore species, habitats and ecological processes which are adversely affected as result of human activities;
- prevent degradation of and damage to species, habitats and ecological processes following the precautionary approach;
- protect and conserve areas that best represent the range of species, habitats and ecological processes in the OSPAR area.)

3. Territory

(Indicate: Territorial Sea, Exclusive Economic Zone, High Seas beyond EEZ)

4. Marine region

(e.g. North Sea, English Channel, Skagerrak)

5. Biogeographic region

(Indicate, when appropriate, after:

Dinter, W.P. (2001.): Biogeography of the OSPAR Maritime Area. A synopsis and synthesis of biogeographical distribution patterns described for the North-East Atlantic. – Angewandte Landschaftsökologie Vol. 43, German Federal Agency for Nature Conservation, Bonn. 166 pp.)

6. Location

(Draw delimitation of the proposed MPA on a navigational map of the most appropriate scale with geographical co-ordinates clearly indicated and attach to the proforma. Co-ordinates should also be submitted in electronic form.)

7. Size

(The size (e.g., in ha) of the area should be suitable for the particular aim of designating the area, including maintaining its integrity, and should enable the effective management of that area.)

8. Characteristics of the area

(ecological characteristics, human uses, etc.)

B Selection criteria

a. Ecological criteria/considerations

1. Threatened and declining species and habitats

(Indicate if the area is important for species, habitats and ecological processes that appear to be under immediate threat or subject to rapid decline as identified by the ongoing OSPAR (Texel/Faial) selection process)

2. Important species and habitats

(Indicate if the area is important for the other selected species and habitats identified by the ongoing OSPAR (Texel/Faial) selection process.)

3. Ecological significance

(Indicate if the area has:

- a high proportion of a biogeographic population of a migratory species
 - important feeding, breeding, moulting, wintering or resting areas
 - important nursery, juvenile, or spawning areas
 - a high natural biological productivity of the species or features being represented.)
-

4. High natural biological diversity

(Indicate if the area has a naturally high variety of species in comparison to similar habitat features elsewhere. or includes highly varied habitats or communities in comparison to similar habitat complexes elsewhere.)

5. Representativity

(Indicate if the area contains a number of habitat/biotope types, habitat complexes, species, ecological processes or other natural characteristics that are typical and representative for the OSPAR-Area as a whole or for its different biogeographic units.)

6. Sensitivity

(Indicate if the area contains a high proportion of very sensitive or sensitive habitats or species.)

7. Naturalness

(Indicate if the area has a high degree of naturalness and species and biotopes are still in a very natural state as a result of the lack of human-induced disturbance or degradation.)

b. Practical criteria/considerations

1. Potential for restoration

(Indicate if the area has a high potential to return to a more natural state under appropriate management.)

2. Degree of acceptance

(Indicate if the establishment of the MPA has a comparatively high level of support from stakeholders and political acceptability.)

3. Potential for success of management measures

(Indicate if there is a high probability that management measures and the ability to implement them such as legislation, relevant authorities, funding, and scientific knowledge will meet the aims for designation.)

4. Potential damage to the area by human activities

(Indicate if in or around the area damage by human activity may happen in the short term.)

5. Scientific value

(Indicate if there is a high value) for research and monitoring.)

C. Proposed management and protection status

1. Proposed management

(Indicate which actual or potential human activities taking place in the area might need regulation through a management plan)

2. Any existing or proposed legal status

I National legal status (e.g., nature reserve, national park):

II Other international legal status (e.g., NATURA 2000, Ramsar):

Submitted by

Contracting Party:

Organization:

Date: